

T.C.

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN DİJİTAL ETİK DEĞERLERE
YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ**

Ayşegül BAYIN

İzmir

2025

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN DİJİTAL ETİK DEĞERLERE
YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Ayşegül BAYIN

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. İlyas YAZAR

JÜRİ ÜYESİ
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin
KAHYAOĞLU ERDOĞMUŞ

JÜRİ ÜYESİ
Doç. Dr. Atıf AKGÜN

JÜRİ ÜYESİ
Prof. Dr. İlyas YAZAR

İzmir
2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

21/05/2025

Ayşegül BAYIN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK
RAPORU

Tarih: 2.06.2025

Tez Başlığı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının
İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 161 sayfalık kısmına ilişkin, 2.06.2025 tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı**) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri**(uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 13'dür.**

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐ **Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)** ☒

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Sekiz (8) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu LK İKİ SAYFA ☒ EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) USB İçinde. ☒	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Ayşegül BAYIN

Öğrenci No: 20200101000000000000

Anabilim Dalı: Temel Eğitim Ana Bilim Dalı

Programı: Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans

Statüsü: Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

Ayşegül BAYIN

İmza:

2.06.2025

DANIŞMAN

Prof. Dr. İlyas YAZAR

İmza:

2.06.2025

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu () işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Kendini geliştirmenin yaşı ve zamanı olmadığını anlamamı sağlayan, cömert sabrı ve rehberliğı ile ışığını benden esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. İlyas YAZAR'a, bu süreçte desteğıyle her zaman yanımda olan hayat arkadaşım can yoldaşım eşim Abdullah BAYIN'a, kendilerinden büyük anlayışı olan kızım Ada Zeynep ve oğlum Alp Kağan'a, beni benden iyi tanıyıp rotamı değıştiren abim Adnan YEŞİL'e kalpten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç ve Önem	2
1.3. Problem Cümle ve Alt Problem Cümleleri.....	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Varsayımlar.....	4
1.6. Tanımlar.....	5
BÖLÜM II.....	6
KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Etik	6
2.1.1. Etiğin Tarihçesi	7
2.1.2. Etik Kuramlar.....	16
2.1.2.1. Teorik (Kuramsal) Etik	17
2.1.2.2. Uygulamalı Etik	19
2.2. Dijital Etik.....	20
2.2.1. Dijital Etiğin Boyutları.....	23
2.3. 21. Yüzyıl Becerileri	24
2.4. Alan Yazın Taramaları ve İncelemeleri	31
BÖLÜM III	40
YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40

3.2. Çalışma Grubu	40
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları	43
3.4. Verilerin Analizi.....	44
3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	45
3.6. Araştırmacının Rolü	46
BÖLÜM IV	47
BULGULAR.....	47
4.1. Araştırmanın Problem Cümlesine Ait Verilerin Analizi.....	47
4.2. Araştırmanın Alt Problem Cümlelerine Ait Verilerin Analizi.....	47
4.2.1.İlkokul Öğretmenlerinin Branş Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları	48
4.2.2. İlkokul Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları..	48
4.2.3. İlkokul Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları.....	49
4.2.4. İlkokul Öğretmenlerinin Kıdem Yılı Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları.....	50
4.3. İlkokul Öğretmenlerinin En Sık Kullandığı Dijital Araçlar ve Uygulamalar	50
4.4. İlkokul Öğretmenlerinin Sık Karşılaştığı Dijital Etik Değer İhlalleri.....	57
4.5. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Ortamları ve Cihazları Kullanırken Yaşadıkları Etik İkilemler	69
4.6. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Konusunda Yaşadıkları Etik İkilem Durumunda Sergiledikleri Tutumlar	78
4.7. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etiğe İlişkin Görüşleri.....	86
4.8. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Kuralların Uygulanabilirliğine İlişkin Görüşleri.....	93
BÖLÜM V	100
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	100

5.1. Tartışma.....	100
5.1.1. Nicel Bulgulara Ait Tartışma.....	100
5.1.2. Nitel Bulgulara Ait Tartışma.....	101
5.2. Sonuç ve Öneriler.....	110
KAYNAKÇA.....	113
EK 1.	125

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Teknolojik kavramlarda etik alanda yapılmış çalışmalar.....	32
Tablo 2 Nicel çalışma grubu kişisel bilgiler tablosu	41
Tablo 3 Nitel çalışma grubu kişisel bilgiler tablosu.....	42
Tablo 4 İlkokul öğretmenlerinin dijital etik tutumlarına ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri.....	44
Tablo 5 Değişkenlere göre normallik testi	47
Tablo 6 İlkokul öğretmenlerinin branş değişkenine göre dijital etik tutumları.....	48
Tablo 7 İlkokul öğretmenlerinin yaş değişkenine göre dijital etik tutumları	49
Tablo 8 İlkokul öğretmenlerinin cinsiyet değişkenine göre dijital etik tutumları	49
Tablo 9 İlkokul öğretmenlerinin kıdem yılı değişkenine göre dijital etik tutumları .	50
Tablo 10 İlkokul öğrencilerinin cinsiyete göre en sık kullandıkları dijital araçlar ve uygulamalar.....	51
Tablo 11 İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık kullandıkları dijital araçlar ve uygulamalar.....	54
Tablo 12 İlkokul öğretmenlerinin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlalleri.....	57
Tablo 13 İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve uygulamaları kullanırken yaşadıkları ikilemler.....	69
Tablo 14 İlkokul öğretmenlerinin dijital etik ikilemler karşısında seriledikleri tutumlar	78
Tablo 15 İlkokul öğretmenlerinin dijital etiğe yönelik görüşleri	86
Tablo 16 İlkokul öğretmenlerinin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri.....	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 P21 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi	26
Şekil 2 ATC21S 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi	27
Şekil 3 Avrupa Komisyonu Hayat Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler	28
Şekil 4 ISTE 21. Yüzyıl Öğrenci Standartları	30
Şekil 5 İlkokul öğretmenlerinin cinsiyete göre en sık kullandıkları dijital araçlar	52
Şekil 6 İlkokul öğretmenlerinin cinsiyete göre en sık kullandıkları dijital uygulamalar	54
Şekil 7 İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık kullandıkları dijital araçlar ...	55
Şekil 8 İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık kullandıkları dijital uygulamalar	57
Şekil 9 İlkokul öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlallerine ait temalar	59
Şekil 10 İlkokul öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlallerine ait kategoriler	60
Şekil 11 İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve cihazları kullanırken yaşadıkları ikilemlere ait temalar	70
Şekil 12 İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve cihazları kullanırken yaşadıkları ikilemlere ait kategoriler	71
Şekil 13 İlkokul öğretmenlerinin dijital etik ikilemler karşısında sergiledikleri tutumlara ait temalar	79
Şekil 14 İlkokul öğretmenlerinin dijital etik ikilemler karşısında sergiledikleri tutumlara ait kategoriler	80
Şekil 15 İlkokul öğretmenlerinin dijital etiğe yönelik görüşlerine ait tema ve kategoriler	87
Şekil 16 İlkokul öğretmenlerinin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine ilişkin görüşlerine ait tema ve kategoriler	94

ÖZET

İLKOKUL ÖĞRETMENLERİNİN DİJİTAL ETİK DEĞERLERE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Bu çalışmada ilkokulda görev yapmakta olan öğretmenlerin dijital etik değerlere yönelik tutumları ele alınmaktadır. Bu amaçla çalışmaya İzmir ili Buca ilçesinde 2024-2025 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan sınıf öğretmenleri, İngilizce öğretmenleri, din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri ile rehberlik ve psikolojik danışmanlardan oluşan 369 öğretmen katılmıştır. Yanlış doldurulduğu tespit edilne bir form çalışmadan çıkarılmış ve analizlere 368 formdan elde edilen veriler ile devam edilmiştir. Çalışmada karma araştırma desenlerinden eş zamanlı tasarım yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma desenin tercih edilmesindeki amaç nicel verileri nitel veriler aracılığı ile açıklamaya çalışmaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda nicel bölümde tarama, nitel bölümde ise görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın nicel bölümünde öğretmenlerin dijital etik değerlere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla 9 madde ve tek boyuttan oluşan “Dijital Etik Tutum Ölçeği” (DETÖ), nitel bölümünde ise açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış “Dijital Etik Görüşme Formu” kullanılmıştır. Görüşme formu oluşturulurken alanyazın taraması yapılmış, kullanılacak ölçek dikkate alınmış ve tamamlayıcı, açıklayıcı biri seçenek de içeren 8 açık uçlu soru yazılmıştır. Sorular iki dil uzmanı tarafından incelenmiş ve görüşleri üzerine dil bilgisi ve anlam hataları düzeltilmiştir. Görüşme formunun kapsam geçerliliği için bilim uzmanı bir bilişim teknolojileri öğretmeninden görüş alınmış ve pilot uygulama yapılmıştır. Uzman görüşleri ve pilot uygulama sonrasında yapılan düzeltmelerin ardından forma son şekli verilmiştir. Verilerin analizinde betimsel istatistik ve içerik analizinden yararlanılmıştır. Nicel verilerin analizi SPSS 30.0 paket program ile yapılmıştır. Nitel veriler için yapılan içerik analizinde katılımcılara branşlara, cinsiyete ve sıra numarasına göre semboller verilmiştir. “Dijital Etik Görüşme Formu” ile veriler bloklar hâlinde toplanmış ve araştırmacı ile iki farklı kontrol kodlayıcısı tarafından ilk okumalar yapılmıştır. Bu aşamada herhangi bir kodlama yapılmamıştır. Verilerin tamamının toplanmasının ardından, öncelikle araştırmacı ve iki kontrol kodlayıcısı birinci soruya ait yanıtları okuyup kodlar oluştuktan sonra ikinci sorunun yanıtlarını analiz etmiştir. Nitel verilerin analizine bu sistemle devam edilmiştir. 73 katılımcının yanıtladığı her sorudan elde edilen kodlardan kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. İçerik analizi sonuçlarına göre beş açık uçlu sorudan 10 tema, 28 kategori ve 49 kod elde edilmiştir. Nicel verilere ait analiz sonuçları ile nitel verilere ait analiz

sonuçları karşılaştırıldığında, nitel verilere ait analiz sonuçlarının nicel verilere ait analiz sonuçlarını destekler nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Dijital Etik, Bilişim Etiği, İlkokul

ABSTRACT

EXAMINING PRIMARY SCHOOL TEACHERS' ATTITUDES of DIGITAL ETHICAL VALUES

In this study, the attitudes of primary school teachers towards digital ethical values are discussed. For this purpose, 369 teachers consisting of classroom teachers, English teachers, religious culture and ethics teachers, and guidance and psychological counselors working in the Buca district of Izmir province in the 2024-2025 academic year participated in the study. One form that was found to be filled out incorrectly was removed from the study and the analysis continued with the data obtained from 368 forms. Simultaneous design method, one of the mixed research designs, was used in the study. The purpose of choosing a mixed research design is to try to explain quantitative data through qualitative data. In line with the purpose of the study, survey method was preferred in the quantitative part and interview method in the qualitative part. In the quantitative part of the study, the “Digital Ethics Attitude Scale” (DEAS) consisting of 9 items and a single dimension was used to determine teachers' attitudes towards digital ethical values, and in the qualitative part, a semi-structured “Digital Ethics Interview Form” consisting of open-ended questions was used. While creating the interview form, a literature review was conducted, the scale to be used was taken into consideration and 8 open-ended questions were written, including a complementary and explanatory option. The questions were examined by two language experts and grammatical and semantic errors were corrected based on their opinions.

For the content validity of the interview form, the opinion of a science expert information technologies teacher was taken and a pilot study was conducted. After the expert opinions and the corrections made after the pilot application, the form was finalized. Descriptive statistics and content analysis were used to analyze the data. Quantitative data were analyzed with SPSS 30.0 package program. In the content analysis for qualitative data, symbols were given to the participants according to branches, gender and sequence number. The data were collected in blocks with the “Digital Ethics Interview Form” and the first readings were made by the researcher and two different control coders. No coding was done at this stage. After all the data were collected, the researcher and two control coders first read the answers to the first question and analyzed the answers to the second question after the codes were formed. Qualitative data analysis continued with this system. 73 categories and themes were

created from the codes obtained from each question answered by the participants. According to the content analysis results, 10 themes, 28 categories and 49 codes were obtained from five open-ended questions. When the results of the analysis of quantitative data were compared with the results of the analysis of qualitative data, it was found that the results of the analysis of qualitative data supported the results of the analysis of quantitative data.

Keywords: Ethics, Digital Ethics, Information Ethics, Primary School

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde ilkokul öğretmenlerinin dijital etik değerlere yönelik tutumlarının araştırılması konusunda çalışmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları ve araştırmadaki varsayımlar açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Dijital çağ olarak da adlandırılan içinde bulunduğumuz yüzyıl, teknolojinin ve insan nitelikleri bakımından teknolojik becerilerin ön plana çıktığı bir dönemdir. Şimdi ve ilerleyen zaman içinde toplumun varlığını devam ettirebilmesi için gerekli insan nitelikleri artık teknolojik temellere dayandırılmaktadır. Birçok uluslararası kurum ve kuruluşun ihtiyaç duyduğu birey profilini çizmesi bu konuda dikkatleri eğitime ve eğitim kurumlarına çekmektedir. Alanyazında 21. yüzyıl becerileri olarak karşımıza çıkan bu birey nitelikleri devletleri, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşları ve eğitim kurumlarını harekete geçirmiştir. Çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından çerçevesi çizilen 21. yüzyıl becerileri incelendiğinde, dijital yeterlilikler ve beceriler arasında etik kavramının yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra hayatın birçok alanında kullanılan dijital teknolojiler sosyal alanda da etik kaygılar oluşturmaya başlamıştır. Artık bir yaş sınırı olmadığı görülen teknoloji kullanımı, teknolojik becerileri etik değerler çerçevesinde kullanabilmeyi de gerektirmektedir.

Öğrenciler gerek sosyal yaşamlarında gerekse eğitim yaşamlarında dijital teknolojiler ile sık sık karşılaşmaktadırlar. Teknolojideki gelişmeler sonrasındaki uyum süreçleri örgün eğitim kurumlarınca desteklenmeye çalışılsa da örgün eğitim sistemi dışındaki bireylerin bu duruma hazırlıksız yakalandıkları söylenebilir. Bu teknolojik yeniliklerle başa çıkmakta büyük oranda yalnız kalan bireyler daha önce karşılaşmadıkları bir kültürle karşı karşıya kaldıklarından bir tür şok yaşamaktadırlar. Toffler (1970) toplumda büyük değişimler isteyen ya da bu değişimleri oluşturanların ve değişimlere uyum sağlama konusunda diğer insanları destekleyenlerin aslında ne kadar az şey bildiklerinden duyduğu kaygıyı dile getirmiştir. Teknolojik gelişmelerin günümüzdeki hızına bakıldığında gelişmelere uyum sağlama süresinin, teknolojik ilerlemelerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Eğitimin başladığı yer olan aile bireylerinin bu teknolojik yenilikler karmaşası içindeyken bir eğitim kurumuna devam eden ya da henüz başlamamış olan çocuklara sağlıklı bir teknolojik uyum desteğinde bulunabilmesi pek de mümkün görülmemektedir.

Bilişim çağında dijital araç ve ortamların sosyal, eğitim ve iş hayatımızla iç içe geçmesi ve dijital vatandaşlık, dijital kimlik, dijital içerik, dijital öğrenme ortamları gibi kavramların ortaya çıkışı, etik konusunu da beraberinde getirmiştir. Disiplinlerarası çalışan eğitim bilimleri, felsefe ve teknolojiyle de yakından ilişkili olduğundan, dijital etik kavramı eğitim bilimleri kapsamında da değerlendirilmektedir.

1.2. Amaç ve Önem

Çalışma kapsamında dijital teknolojiler, dijital araçlar ve dijital ortamlar üzerinden ele alınacaktır. Bu kapsamda akıllı cep telefonu, akıllı saat, bilgisayar, tablet, televizyon dijital araçlar olarak sınıflandırılmıştır. Dijital ortamlar ise çevrim içi ve çevrim dışı dijital ortam olarak sınıflandırılmış; internet bağlantısı olmayan dijital araçlardaki bağlantılar çevrim dışı ortam olarak kabul edilirken, herhangi bir dijital araçla internet aracılığıyla ulaşılan veri, ortam ve uygulama ise çevrim içi dijital ortam olarak kabul edilmiştir.

Dijital teknolojilerin hem gündelik hayatta hem de eğitim materyali olarak kullanımının yaygınlaşması, öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren dijital teknolojiler ile iç içe oldukları günümüzde bilinen bir gerçektir. 21. yüzyıl becerileri kapsamında bilgi, medya ve teknolojilerine etik ve yasal çerçeveler içinde erişim ve kullanım konusu 21. yüzyıl becerileri üzerine farklı kurum ve kuruluşlarca yapılan çalışmalarda ayrıntılarıyla ifade edilmiştir (EC, 2018; ISTE, 2019; Melbourne Üniversitesi, CISCO, Intel & Microsoft, 2010; UNESCO, 2017). Ayrıca dijital vatandaşlık boyutunda da dikkate alınan etik konusu beraberinde “dijital etik” kavramını gündeme getirmiştir. Küreselleşmenin bir sonucu olarak, bireylerden ulusal düzeyde istenen bilgi, beceri ve yeterliliklere yönelik nitelikler yanında uluslararası seviyede de sahip olmaları beklenen nitelikler de söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin dijital teknolojilerin erken yaşlarda kullanımına bağlı olarak onlara bu alanda bilgi ve beceri kazandıracak olan öğretmenlerin dijital etik tutumlarının belirlenmesi giderek önem kazanmaktadır.

Öğretim programlarının perspektifinde yer alan ve Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’nin (2015) 8 anahtar yetkinliğinden biri olan dijital yetkinlik konusunda Millî Eğitim Bakanlığı’na bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Öğrencilerin teknoloji kullanımlarında özellikle güvenliğin vurgulandığı mevcut öğretim programlarında, dijital etikin boyutları arasında bulunan erişim, gizlilik ve mülkiyet ilkelerinin de yer aldığı tespit edilmiştir. Öğretim programları incelendiğinde etik teknoloji kullanımının ilkökul Hayat Bilgisi (HB.1.3.7., HB1.4.6., HB2.4.5.) ve Türkçe (T.3.3.22., T.3.3.26, T.4.1.11., T.4.3.32., T.4.3.33., T.4.3.35.) dersi kazanımlarında yer aldığı görülmüştür (MEB, 2018a, 2019).

Fatih Projesi'nin (2012) temel hedeflerinden olan “Her öğrenci için dijital kimlik, ödev paylaşımı, e-posta hesabı ve tablet bilgisayar” sağlamak ve 2023 Eğitim Vizyon Belgesi (2018) hedeflerinde belirtilen “Dijital içerik ve becerilerin gelişmesi için ekosistem kurulması”na yönelik belirlenmiş yaklaşımlar öne çıkmaktadır. 222 Sayılı İlköğretim Temel Kanunu'nun 1. maddesinde eğitim sisteminin öğrencilerin bedenî, zihnî ve ahlâkî gelişimlerine ve yetişmelerine hizmet etmesine yönelik tespitleri eğitim kurumlarına öğrencilerin ahlâkî gelişimlerinin sorumluluğunu da yüklemiştir (MEB, 1973).

Eğitim ortamlarıyla uyumlu dijital ortamların kullanımında dikkat edilecek etik ilkelerin küçük yaşlardan itibaren yerleşmesi, çocuğun küçük yaştan itibaren dijital teknolojilerle tanışmasının bir sonucu olarak düşünülebilir. Dijital teknolojilerde etik eğitimi, temel eğitimden itibaren kazandırılacak bu etik ilkelerin yerleşmesi bağlamında önemlidir.

Avrupa Komisyonu (2019)'nun içinde Türkiye'nin de bulunduğu 38 ülkenin alt ve üst kademelerinin öğretim düzeylerinde verilen dijital eğitimi ele aldığı “Avrupa'daki Okullarda Dijital Eğitim Eurydice Raporu”na göre Türkiye dijital eğitimi alt kademelerde başlı başına bir ders olarak almamış, dijital eğitime bir yeterlilik olarak yer vermiştir. Belçika'nın bir bölümü, Letonya ve Hırvatistan gibi ülkeler dijital yeterlilikleri öğretim programlarını değiştirmek suretiyle ilköğretimden itibaren müfredatlarına almışlardır. Nitekim İlköğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi incelendiğinde, ilkokul seviyesinde bilişim, teknoloji ve dijitalleşme ile ilgili müstakil bir ders bulunmamaktadır. Bununla birlikte ders kitaplarında bilgi güvenliği ve bilişim araçlarının kullanımına yönelik içeriklerin yer almaya başlamasıyla, ilkokul seviyesinde öğrencilerin ve öğretmenlerin hem resmî anlamda hem de özel hayatlarında dijital araç gereç ve uygulamalarla iç içe olduğu bilinmektedir. Çalışmanın mevcut uygulama süreçlerinde öğretmenlerin dijital etik tutumları konusunda fikir vereceği öngörülmektedir. Çalışmanın, ortaya koyacağı sonuçlara göre gerek hizmet içi eğitimler yolu ile gerekse ilkokul seviyesindeki öğretim programlarının kazanımlarında, dijital etik kavramına yönelik hedeflerin geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Problem Cümle ve Alt Problem Cümleleri

Bu çalışmada ilkokul öğretmenlerinin dijital etik değerlere yönelik tutumlarının belirlenmesi ve dijital etik değerlere yönelik düşüncelerinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Dijital ortamların eğitim ortamlarında özellikle Covid-19 pandemi süreciyle birlikte daha yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. EBA, Sebit VCloud, Morpa Kampüs, Okulistik, LinguVerse ve CLMS gibi eğitim amaçlı oluşturulmuş uygulamalarda ödev ve etkinlik paylaşımı yapılması ile birlikte öğrenciler birbirleriyle ve öğretmenleriyle

iletişim kurabilmektedir. Bunun yanında Telegram, Zoom, Skype (Teams) ve Whatsapp gibi dijital sosyal iletişim uygulamalarının canlı ders, etkinlik ve ödev paylaşımı için kullanıldığı; Instagram, Twitter (X), Facebook ve Pinterest gibi uygulamaların da öğrencilerin ödev araştırması için yararlandığı uygulamalar hâline geldiği görölmektedir. Bu noktada, öğrencileri ve velileri ile dijital ortamlarda bir araya gelebilen öğretmenlerin özellikle resmî olmak üzere dijital araç gereç ve uygulamaları kullanırken dijital etik ilkelere ne düzeyde dikkat ettikleri konusu araştırmanın ortaya çıkış kaynağı olmuştur. Bu bağlamda araştırmamızın problem cümlesi aşağıda belirtildiği şekilde oluşmuştur:

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik değerlere yönelik tutumları ne düzeydedir?

Araştırmanın problem cümlesi ile ilişkili olarak çalışmamızda aynı zamanda aşağıda belirtilen alt problem cümlelerine de cevap aranacaktır:

1. İlkokul öğretmenlerinin dijital etik tutumları:
 - a. Branşlara göre farklılık göstermekte midir?
 - b. Yaşa göre farklılık göstermekte midir?
 - c. Cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - d. Kıdem yılına göre farklılık göstermekte midir?
2. İlkokul öğretmenlerinin teknoloji kullanımları hangi dijital araçlar ve uygulamalar üzerinde yoğunlaşmaktadır?
3. İlkokul öğretmenlerinin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlâlleri nelerdir?
4. İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve cihazları kullanırken yaşadıkları etik ikilem durumları nelerdir?
5. İlkokul öğretmenleri dijital etik konusunda ikilemde kaldıkları durumlarda nasıl bir tutum sergilemektedirler?
6. İlkokul öğretmenlerinin dijital etik değerlere yönelik görüşleri nelerdir?
7. İlkokul öğretmenlerinin dijital etik değerlerin uygulanabilirliğine yönelik görüşleri nelerdir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma ilkokul 1-4. sınıf seviyelerinde çalışan öğretmenleri kapsamaktadır. Bu bağlamda ilkokul bünyelerinde bulunan anasınıflarında çalışan okul öncesi öğretmenleri ile özel eğitim öğretmenleri çalışmanın kapsamı dışında tutulmaktadır.

1.5. Varsayımlar

İlkokullarda görev yapan okul yöneticilerinden araştırmanın inceleme kapsamında bulunan branşlardaki yöneticiler aktif görev yapan öğretmenler olarak varsayılmıştır. Ayrıca

araştırmaya dâhil olan katılımcıların soruları etki altında kalmadan, içtenlikle yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Ahlâk: İyi olduğu varsayılan ya da bir yaşam felsefesinden oluşan davranış ilkeleri; bireyler arası davranışları düzenleyen kural, norm ve değerler toplamıdır (Cevizci, 1999, s. 17).

Etik: İyi olan ile kötü olanı ortaya koymaya çalışarak, birey özelinde ve toplum genelinde insanın iyi ve kötü üzerine yaşadığı sorunları ele alan, çözümler üretmeye çalışan ve insanın nasıl bir hayat yaşaması gerektiğine bir dizi soru üzerinden irdeleme yapan felsefe dalıdır (Güçlü, Uzun, Uzun ve Yolsal, 2008, s. 501).

Etik Değer: Bireyin etik ilişkiler içerisindeyken, değer koruma amacıyla gerçekleştirdiği eylemleri yoluyla edindiği nitelik ve değerlilik tecrübesidir (Kuçuradi, 2011, s. 181).

Uygulamalı Etik: Felsefenin uygulamalarda ve sosyal hayatta beliren sorunları belli bir ahlaki bakış açısı ile ele alarak çözüm üretme gayesidir (Yılmaz, 2009, s. 72).

Dijital Etik: Teknolojik ortamlarda diğer bireylere zarar vermemek ve bu ortamların varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyulan, doğru davranışa odaklanmış ilkelerdir (Özcan, 2021, s. 93).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde etik ve dijital etik bağlamında alanyazın taraması yapılarak elde edilen veriler değerlendirilmiş ve araştırmanın teorik çerçevesi oluşturulmuştur.

2.1. Etik

Felsefenin bir türü olan etik, ahlâk kavramını konu edinmektedir. Son yıllarda etikten sıklıkla söz edilmekle birlikte ortaya çıkışı felsefenin ortaya çıkışı kadar eskiye dayanmaktadır. Ahlâk felsefesi olarak bilinen etiğin ve felsefenin batı tarihinde ortaya çıkışı bilinen ilk filozof olmamakla birlikte Sokrates ile olmuştur (Boone, 2017, aktaran Aktuyun, 2019; Pieper, aktaran, Atayman ve Sezer, 2012; Robinson ve Garrat, 2013). Etiğin gelişiminin Sokrates'in ardından Platon ve Aristoteles ile devam ettiği bilinmektedir.

İlk çağdan günümüze ulaşan etik kavramı filozoflarla ve tarihsel süreçte oluşan felsefe akımları kapsamında tanımlanmaya çalışılmıştır. Çoğu felsefeciye göre kesin bir tanımlı olmamakla birlikte etiğin, ahlâk konusunu ele alan bir felsefe alanı olduğu bilinmektedir. Etik, ahlâk ile ilgili düşünce ve teorileri analiz edip benzer ve farklı yönlerini belirleyerek gruplandıran bir felsefe alanıdır (Özlem, 2022, s. 27). Cevizci'ye (2021, s. 20) göre etik, ahlâk kavramını anlamlandırmaya yarayan temel kuralları belirleyerek, pratikle ilgili olan ahlâkın sınırlarını ortaya koyar, ona şekil kazandırır ve zemin hazırlar. Gökalp de etiği ahlâki yaşam biçimindeki norm ve ögelere ait bilgiyi araştıran bir felsefi uğraş şeklinde açıklar (2010, s. 21). Buradan hareketle etiğin, ahlâk olgusunu ele alan bir felsefe disiplini, bireyi ahlâki eyleme yönlendiren değerlendirmeleri yaparken gerekli teorik bilgiyi sağlayan bir rehber olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ahlâk olgusunun eylemsel özelliğine karşın etiğin kuramsal nitelikte olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Gündelik dilde etik ve ahlâk sözcüklerinin birbirinin karşılığı olarak kullanıldığı sık görülse de etik, insan davranışlarının niteliği ile ilgili hüküm verilmesini sağlayan normların, rasyonel ve objektif bir şekilde uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır (Belsey ve Chadwick, aktaran Türkoğlu, 2011, s. 25). Bireyin davranışları, bu davranışlara yön veren ya da bu davranışların altında yatan niyet veya amaç etik ile ilgilidir. Yapılan tanımlardan hareketle etiğin bir ahlâk kuralları sistemi, ahlâki davranış, ahlâklılık ya da ahlâki yargıda bulunmak olmadığı söylenebilir. Etik aynı zamanda bir ahlâki kural koyma, değer veya değerler sistemi geliştiren bir uğraş olarak da görülmemelidir. Etiğin uğraşı insanların yaşamlarını devam ettirebilmek için yaptıkları seçimlere ve bu seçimlere dayanan davranışlarına yön veren ahlâki değerler sistemini

irdelemektir. Bu irdeleme, ele alınan davranışın niçin yanlış olduğu veya niçin doğru olduğu konusunda hüküm vermeden ya da yanlış davranışın yerini alacak doğru davranışı belirlemeden; doğruya ya da iyi olana ulaşma konusunda kılavuzluk şeklinde değerlendirilebilir.

2.1.1. Etiğin Tarihçesi

Çalışmamızın özünü oluşturan dijital etik kavramına geçmeden önce etik kavramının tarihsel arka planını ana hatlarıyla özetlemekte yarar bulunmaktadır. Etik kavramının geçmişi insanlık tarihi ile bir paralellik göstermektedir. Her çağın öncü düşünce akımının, savaş ve ekonomik gelişmelerin, sosyal ve kültürel değişimlerin insanların hayatlarını değiştirirken etiğin gelişimine de yön verdikleri görülmektedir. İncelenen kaynaklar doğrultusunda etik tarihi felsefe tarihine bağlı olarak İlk Çağ Felsefesi, Helenizm, Orta Çağ (Patristik ve Skolastik) Felsefesi, Rönesans, Aydınlanma Çağı, Modernizm ve Postmodernizm dönemleri içinde kısaca ele alınacaktır.

İlk Çağ felsefesinin üç önemli ismi Sokrates, Platon ve Aristoteles ahlâk olgusunu felsefenin önemli bir disiplini durumuna getirmiş ve sonraki yüzyılların düşünürleri üzerinde de etkili olmuşlardır. Etik ile ilgilendiği bilinen ilk felsefeci olan Sokrates'in günümüze ulaşmış yazılı bir eseri bulunmamaktadır. Ancak etik ile ilgili görüşleri öğrencisi olan Platon (Eflâtun) aracılığıyla aktarılmıştır. Sokrates'in düşüncelerinden ötürü mahkûm edilmesi ve ölüm cezası ile cezalandırılması üzerine yazdığı "Kriton" adlı eserinde Platon, Sokrates ile arasında geçen diyalogu aktarmaktadır. Bu eserde Sokrates kendi adıyla bilinen bir sorgulama tekniği ile doğruya ulaşmaya çalışmaktadır. Bu sorgulama esnasında iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, erdem, yasa, adalet gibi kavramlar ele alınmaktadır. Aynı eserde Sokrates doğru ya da iyi olanı belirleyen kıstasların çoğunluğa bakılarak belirlenemeyeceğini, bunun kişinin kendi içsel süreçlerine bağlı olduğunu söylemektedir (Platon, aktaran, Öktem ve Türkkan, 2006, s. 7). Platon'un Sokrates ile ilgili bir diğer eseri olan "Sokrates'in Savunması", yine Sokrates'in mahkeme sırasında mahkûmiyeti için yaptığı savunma konuşmasından oluşmaktadır. Bu savunmada Sokrates, Kriton'da olduğu gibi doğruluk, erdem, değer, bilgi ve bilgelikten bahsetmektedir. Sokrates'in sözü edilen eserleri ile günümüze ulaşan düşüncelerine iyi-kötü, doğru-yanlış, erdem ve değer kavramları üzerine yaptığı sorgulamalarla etiğin ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca olayların meydana geldiği dönem özelliklerine bakıldığında şehir devletlerinin, devlet yönetiminin, demokrasi kavramlarının konuşulduğu bilinmektedir. Buna göre felsefenin ve dolayısıyla etiğin oluşmasında örgütlü-resmî insan topluluklarının ve çağdaşına göre gelişmiş medeniyetlerin

zemin hazırladığı söylenebilir. Yönetim şekillerinin, daha iyi yaşamının, özgürlüğün, erdemli olmanın ve değer kavramının insan topluluklarının gelişimiyle sorgulanmaya başladığı anlaşılmaktadır. Tuğcu da (2003, s. 24) felsefenin doğuşu ile toplumların yaşam biçimleri arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır.

Platon'un yazıları genellikle tiyatro türünün özelliklerini yansıtmaktadır. Eserlerinde konuşmacılardan hangisinin Platon olduğunu; hangi düşüncenin arkasında Platon'un hangisinde Sokrates'in olduğunu kestirmek güçtür. Elmas'a göre Platon, ahlâki yaşamı sağlamamanın yolunu siyasi güç ve istikrarda görmektedir (2022, s. 471). Dönemin Yunan şehir devletlerindeki zayıflama ve kargaşadan dolayı insanların bir buhran içinde olduğu dikkate alındığında Platon'un yaşamın anlamını ve mutluluğu, güçlü bir devlet ve eğitilmiş bir liderde görmesi ve etik anlayışını siyasetle ilişkilendirmesi doğal kabul edilebilir.

Sokrates'in öğrencisi olan Aristoteles'e göre etik, iyi yaşam ve bu yaşama yol veren eylem ve kişilik özelliklerinden yani doğrudan iyi kavramı ve erdemden oluşur (Cevizci, 2016a, s. 415). Aristoteles, iyi bir yaşamın "eudaimonia" ya ulaşmaktan geçtiğini ve ona ulaşmak için doğru özyapıda olmanın önemine değinir (Warburton, aktaran, Ateşoğlu, 2020, s. 25). Ona göre iyi, insanın özünün erdeme göre eylemde bulunması; erdem ise bir eylemdeki iki uç nokta olan aşırılık veya eksikliğin ortasıdır; çünkü eylemin aşırılığı da eksikliği de kötüdür. Bu bağlamda Aristoteles'e göre erdem dengede olmaktır. Ancak bu denge durumu her eylem için geçerli değildir; çünkü bazı eylemler, örneğin hırsızlık gibi, aşırılıktan ya da eksiklikten değil özünde kötü olmasındandır (Aristoteles, aktaran, Babür, 2020, s. 25, 37, 38). Aristoteles'e göre insan akıl sahibidir ve onu diğer varlıklardan farklı kılan bu özelliğidir. Bu sebeple insan haz peşinde olmamalıdır çünkü yalnızca hayvanların eylemlerini haz yönlendirir. Bu görüşle Aristoteles haz anlayışına karşı çıkar ancak onu bütünü de reddetmez. Ona göre insanın eylemlerinde az da olsa hazzın etkisi vardır; çünkü insan davranışlarını, ondan aldığı acı ya da zevk doğrultusunda yönlendirir ve burada haz kendi başına iyi değildir, erdemli bir eylem için dışsal bir etkidir (Bayraktaroğlu ve Özcan, 2019, s. 286).

Yunan şehir devletlerinin Büyük İskender'in istilaları ile yok olması ve İskender'in doğuya doğru ilerlemesi Helenistik dönem adı verilen bir Yunanlaştırma başlatmıştır. Atayman'a göre Helenistik kültürün oluşması İskender'in Yunan felsefesini ve yaşam şeklini Doğu'ya doğru taşıması ile olmuştur (2005, s. 29). Russel, Grek dilinin konuşulduğu toprakları özgür polis dönemi, Helenistik dönem ve Roma İmparatorluğu şeklinde üç döneme ayırır (aktaran, Fethi, 2020, s. 397). Aynı zamanda Aristoteles'in öğrencisi olan

İskender'in fetihleri sonucunda Yunan kültürü ile buluşan bölgelerde bir kültür-felsefe sentezi gerçekleşmiş ve sanat, felsefe, kültür alanlarında yenilikler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Helenizm yeni kültür, sanat, felsefe anlayışlarına ve yaşam biçimlerine alan oluşturmuştur. Etiğin sosyal yanı ve toplumla ilgisi düşünüldüğünde ve felsefede yaşanan gelişmeler dikkate alındığında, etik değer anlayışlarında da değişiklikler ve gelişmeler yaşandığı tahmin edilebilir. Gökberk, felsefenin alt disiplinlere Helenistik dönemde Stoa okulunun kurucusu Zenon tarafından ayrıldığını ve etiğin de bu disiplinlerden biri olduğunu belirtir (2010, s. 92). Helenistik dönemin ilk yılları aslında, İlk Çağ felsefesinin devamı olarak görülmektedir (Eco & Fedriga, 2015, aktaran, Tonguç Basmacı, 2020, s. 13). Sokrates, Platon ve Aristoteles'in etkileri Helenistik dönem felsefecilerine ilham kaynağı olmuştur. Bu dönemde felsefe alanında bazı okullar ve görüşleri öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki Kynikler Okulu ve Kynik felsefesidir. Kynik felsefe, geleneksel ve insan yapımı olan etik ve felsefi akımları reddetmiş, doğuştan geleni izlemiştir (Boone, 2017, aktaran, Aktuyun, 2022, s. 38). Yaşamlarının salt amacı hiçbir şeye gereksinim duymamaktır. Mal, mülk gibi maddi değeri olan şeyleri reddetmişlerdir. Kynik felsefesinin kurucusu Antisthenes'e göre kişi erdemli bir yaşayışa ve mutluluğa ancak ihtiraslarından kurtularak ulaşır (Timuçin, 2011, s. 90). Bu felsefe ile yaşamak için pek fazla şeye ihtiyaç duyulmadığını ispat edercesine sefalet içinde yaşadıkları bilinmektedir.

Dönemin öne çıkan diğer okulu ve felsefe akımı Epikürosçuluktur. Epiküros felsefesinde ahlâki iyiye ve kötüye eylemin sonucunda oluşan haz ve acı durumuna göre karar verilir (Warren, 2015, aktaran, Tonguç Basmacı, 2020, s. 21). Buradan hareketle haz duyulan bir deneyimin ahlâki olarak iyi, acı veren bir deneyimin ise ahlâki olarak kötü sayıldığı görülmektedir. Ancak herhangi bir haz elde etmeye odaklanılmamalıdır; çünkü ona ulaşmaya çalışırken bir başka haz gözden kaçabilir ya da amaca ulaşırken acı oluşabilir (Warren, 2015, aktaran, Tonguç Basmacı, 2020, s. 21). Epikürosçulukta erdemin değeri, mutlu ve doğru bir hayat için sağladığı işlevden gelir (Gökberk, 2010, s. 90). Yani Epikürlerin amacı mutluluğa ulaşmaktır. Bu fizik, etik ve mantık yoluyla gerçekleşir ve felsefenin bu üç uğraşında temel olan etikdir (Gökberk, 2010, s. 87).

Helenistik dönemin en önemli akımı olarak görülen Stoacılık ve Stoa Okulu varlığı en uzun süren felsefi akım olmuştur (Gökberk, 2010, s. 91). Stoacılar, doğacıdır. Onlara göre doğa insana aklın yolunu gösterir. Stoa ahlâkının temel anlayışında doğa bulunmaktadır, yani doğaya uygun yaşamak Stoa ahlâkının bir ilkesidir (Aster, aktaran, Okur, 2005, s. 291). Stoacılıkta doğa, akıl ve erdem kavramları ön plana çıkar. Birey doğaya uygun yaşarken akla

göre ve erdemli yaşamış olur çünkü doğa kişiyi akla göre olana yönlendirir (Hegel, 1894, aktaran, Kılınç, 2019, s. 222). Eylem usun onayı sonucunda gerçekleştirilmelidir aksi halde değerli sayılmaz (Topakkaya, 2009, s. 58). İyi ise yasaya uygun olandır ve iyi eylem aynı zamanda yararlıdır, eylem yararlı değilse iyi de olsa hükümsüzdür (Hegel, 1894, aktaran, Kılınç, 2019, s. 223).

İlk Çağ felsefesinin ardından gelen Orta Çağ felsefesi, İlk Çağ'daki çok tanrılı din anlayışından uzaklaşarak tek tanrılı semavî dinlere geçişin etkilerini taşımaktadır. Orta Çağ genel olarak kaybolmuş, karanlıkta kalmış, felsefi ve kültürel anlamda gelişme gösterememiş gibi görülse de felsefe ve dolayısıyla etik alanında teoloji ekseninde yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Orta Çağ'da, Hristiyanlık batı felsefesini etkisi altına alırken; doğuda da Yahudilik ve İslâmiyet felsefe anlayışları üzerinde etkili olmuştur. Timuçin'e göre (2011, s. 107-108) Orta Çağ batı felsefesi daha çok bir din bilim niteliği taşımaktadır. Üç semavi dinin etkisinde kalan üç felsefi anlayışta da Tanrı-felsefe, din-felsefe, inanç-akıl tartışmaları görülmüş, birbirinin çağdaşı olan bu felsefi anlayışlar kaçınılmaz olarak birbirlerini etkilemiştir. Müslüman liderlerin Hristiyan felsefecileri himayelerine almaları, İslâm düşünürlerinin Aristoteles, Platon, Euclides gibi batı düşünürleri ile tanışmalarını sağlamıştır. El-Kindî'nin Aristotelesçi anlayışıyla başlayan İslâm felsefesi Fârâbî ve İbn-i Sînâ ile yeni bir boyut kazanmıştır (Çüçen, 2015, s. 564). Gazâlî bu yaklaşımla mantığı temel alan felsefecilere karşı, akılcı yaklaşımları reddedip teoloji ekseninde bir felsefi anlayış savunsa da, eserleri ile batının Aristoteles'i öğrenmesini sağlayan son büyük İslâm düşünürü İbn Rüşd, akılcı felsefeyi yeniden canlandırmıştır (Çüçen, 2015, s. 564). İlk İslâm filozofu olarak kabul edilen El-Kindî, etik anlayışında Stoacı anlayışa daha yakın kabul edilmiştir (Cevizci, 2016a, s. 186). Bu anlamda El-Kindî'nin etik anlayışının dini ahlâk ile batı etiğinin bir sentezi olduğu söylenebilir. Ona göre insan ruh ve bedenden oluşmuştur ancak gerçekte varolan ruhtur. İnsanın tek amacı mutluluktur ve mutluluğa ulaşmanın yolu ahlâkî bir yaşam sürmektir. Ancak kişi maddi isteklerine yönelirse mutsuz olur çünkü bu insanın ruhuna zarar verir (Cevizci, 2016a, s.187). Bir diğer İslâm filozofu olan Farabî'ye göre insan beden ile nefsten oluşur ve nefsin en üstün özelliği akıldır (Çelikkol, 2023, s. 72). İnsan akıl yolu ile iyiyi ve kötüyü birbirinden ayırır. İnsan sadece kavrayan bir varlık değil aynı zamanda eylemde bulunan bir varlıktır ve ahlâkî yaşamını aklın irade üzerindeki egemenliği ile temellendirir. Farabî'ye göre insan doğuştan iyi veya kötü değildir. Bazı doğal eğilimler insanı erdemli ya da erdemsiz eylemlere yönlendirir de ahlâk değişebilir (Özturan, 2015, s. 748-749). Aynı zamanda tıp bilimi ile ilgilenen İbn Sînâ da insanın beden ve nefsten oluştuğunu savunur. Bitki, hayvan, insan varlıkları içinde en üstün olan insan nefsidir yani

insan evrendeki en değerli varlıktır (Alper, 2015, s. 886-888). İnsanı diğer varlıklardan ayıran pratik akıl insan nefsinin iyi-kötü, doğru-yanlış gibi yapılması gerekenler ile yapılmaması gerekenleri birbirinden ayırmasını sağlar. Nefsin sahip olduğu bu etkinin beden üzerindeki yönlendirici gücü insanı ahlâklı bir varlığa dönüştürür. Cevizci'ye göre (2016a, s. 342-343) tasavvufî bir etik anlayışa sahip olan Gazzâlî, insanı doğuştan eksik, kusurlu ya da iyi ve kötü olduğu bilinmeyen bir varlık olarak nitelendirmiştir. Ona göre dünyadaki en yüksek iyi Tanrı bilgisi ve aşkıdır. İnsan en yüksek iyiye erdemli bir yaşam ile ulaşabilir ve bu gaye insanı onun en önemli amacı olan ahiret mutluluğuna kavuşturur. Gazzâlî'ye göre insanlar eylemlerin etik değerini, eylemin kendilerine sağlayacağı çıkar doğrultusunda belirlemektedirler. Dolayısı ile kendilerine çıkar sağlayan eylemi iyi, zarar veren eylemi kötü olarak nitelendirme eğilimindedirler. Anca bu tamamen hatalı bir anlayıştır. Çünkü iyi, Allah tarafından emredilip ödüllendirilen, kötü ise yasaklanıp cezalandırılan eylemlerdir (Cevizci, 2016a, s. 343).

Orta Çağ batı felsefesi Patristik ve Skolastik felsefe olarak iki dönemde incelenebilir. Patristik felsefe bazı kaynaklarda Babalar felsefesi şeklinde görülmektedir (Aster, aktaran Okur, 2005; Gökberk, 2010). Baba sözcüğü Hristiyan din adamlarından gelmektedir. Patristik akımın en önemli öncüsü olarak görülen Augustinus'a göre insan yaşamında mutluluğu hedefler (Cevizci, 2017, s. 90). İlk Çağ felsefî akımlarında da görülen insan yaşamının amacı olarak gösterilen mutluluk kavramının Patristik felsefedeki anlamı Tanrı'dan gelmektedir. Augustinus'un etik anlayışına göre kötülüklerin sebebi yanlış aşktır; kötü aşk insanı kötü yapar ve kötü insanlar kötü aile ve kötü toplumu oluşturur (Cevizci, 2017, s.95). Augustinus'un felsefî anlayışı bireyin kendisini tamamen Tanrı'ya adanması üzerinedir. Kişinin Tanrı'ya boyun eğmesi, iradesini Tanrı'ya bırakması en yüce erdem olarak görülmektedir (Aster, aktaran, Okur, 2005, s. 372).

Patristik felsefenin İlk Çağ sonlarında ortaya çıkması onun daha çok İlk Çağ felsefesine yakın bulunmasına sebep olurken Skolastik felsefenin Orta Çağ'ın içinde gelişmesi, Skolastik felsefeyi tam bir Orta Çağ felsefî anlayışı hâline getirir (Gökberk, 2010, s. 138). Skolastik sözcüğü Latince kökenlidir ve "okul" anlamına gelmektedir (Timuçin, 2011, s. 115). Tarihsel ardılıklarından, Hristiyanlık temelinde gelişmesinden ve skolastik sözcüğünün anlamsal niteliğinden ötürü, Skolastik felsefenin amacının Patristik felsefeyi sistematikleştirmek olduğu söylenebilir. Felsefî ve etik anlayış açısından Skolastik felsefe de Patristik felsefede olduğu gibi inanç ve Tanrı etrafında şekillenmiştir. Skolastik felsefenin temsilcilerinden Abelardus etik anlayışını bireyin eylemindeki amaca bağlamış, niyetin bir

kötülüğü affettirebilecekken, bir iyiyi kötülüğe hatta günaha dönüştürebileceğini savunmuştur (Cevizci, 2017, s. 472). Aquinas'ın ahlâk anlayışına göre ise insan doğası Tanrı'nın ahlâk evreninin bir ögesidir ve insan doğası akıl yolu ile ahlâki olana karar verebilecek özgürlüktedir (Çakmak, 2021, s.372). Skolastik felsefenin en büyük düşünürü olarak kabul edilen Aquinas'a göre akıl iradeyi yönlendirir; ancak iradenin seçme özgürlüğü vardır ve ahlâkilikte bu özgürlük bir koşul niteliği taşır; özgür iradede doğan akla dayalı eylemler iyi kabul edilir (Gökberk, 2010, s. 153). Aquinas'ın etik anlayışında, insanın akıllı bir varlık olarak kabul edilmesi, eylemlerine akılcı bir yaklaşımla yön vermesi Aristoteles etkisinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Orta Çağ'da din etkisinde gelişen felsefe ve etik anlayışının ardından 14. yüzyılda İtalya'da ortaya çıkan Rönesans, felsefe ve etikte modernleşmeyi başlatmıştır. İtalyan Rönesans'ının önemli düşünürlerinden Machiavelli'nin temel etik kuralları göz önünde bulundurmanın gereksizliğine vurgu yaptığı, insan doğasını kötü ve bencil olarak nitelendirerek, zorunlu olmadıkça insanların iyi şeyler yapmayacaklarını savunduğu görülmektedir (Çetinkıran Balcı, 2017, s. 56). Diğer bir Rönesans düşünürü Thomas Hobbes'a göre bireyin ahlâkiliği, içinde bulunduğu durum ve şartlara bağlıdır (Karagözoğlu, 2006, s. 221). Cevizci de (2002, s. 105) Hobbes'un, ahlâk kurallarını ve bu kuralların bağlayıcılığını, bireyin kuralların yokluğunda oluşabilecek kötü sonuçlardan kendini korumak şeklinde değerlendirdiğini belirtmektedir.

Fransız matematikçi ve düşünür René Descartes'in ahlâk anlayışı da üç esasa dayanmaktadır. Descartes'in bu üç kuralı, "Ahlâk Üzerine Mektuplar" adlı eserinde, öncelikle eylemi gerçekleştirip gerçekleştirilmeye düşünce yolu ile ulaşmak, ikinci olarak aklın tavsiyelerini sağlam bir irade yoluyla yerine getirmek ve son olarak elde edilemeyecek arzuların peşinden koşmamak şeklinde açıkladığı görülmektedir (Descartes, aktaran, Karasan, 1989, s. 30-31). Ona göre ahlâk, bilgelikle ulaşılacak en yüksek iyiyi amaçlamaktadır ve ahlâkî olmanın şartı akıl veya vicdanla belirlenmektedir (Türkben, 2015, s. 55). Cevizci (2016b, s. 75), Francis Bacon'un etik anlayışında ise insan doğası ve hazcılığın bulunduğunu, insanın amacının dünyadaki mutluluk olduğunu vurgulamaktadır.

Aydınlanma Çağı'na, hayatı düzenleyen değer ve ilkelerin eskimesiyle, hayatı düzenleyecek yeni fikir arayışına gidilmesi şeklinde yorum getiren Gökberk (2010, s. 289-293) Aydınlanmanın kurucusunun John Locke sayılabileceğini belirtmektedir. Etik görüşleri noktasında dönemin önemli isimlerinden Immanuel Kant'ın ödev etiği iradeyi en yüksek ve en değerli iyi olarak görmekte ve irade aklın buyruklarını yani ödevi ödev olduğundan dolayı

gerçekleştirmektedir (Cevizci, 2017, s. 517). Kant'ın, bireyin mutluluğunu garantiye almasının onun ödevi olduğunu, bireyin durumundan hoşnut olmaması durumunda kaygıları ve tatmin olmamış ihtiyaçları arasında kalarak ödevini çiğneyecek duruma gelebileceğini vurguladığı görülmektedir (Kant, aktaran, Kuçuradi, 2002, s.14). Yani, birey davranışlarında etki altındayken, ahlâki seçimde bulunmamalı ya da davranışlarından sorumlu tutulmamalıdır (Solomon & Higgins, aktaran, Topal, 2013, s. 275). Dolayısıyla, Kant etiğinde özgür iradenin bireyin ahlâki eylemde bulunabilmesinin bir ön koşulu olduğu sonucuna ulaşılabilir. Cevizci'ye göre Kant'ın ödev etiğinde insan doğası değil, insanın aklı bulunur; çünkü birey doğası içinde ele alındığında evrensel bir etik görüş geliştirilemez (2017, s. 513). Bu bağlamda Kant'ın bireylerin akıl ve irade sahibi varlıklar olarak; ancak özgür iradeyle seçim yaptıkları ve eylemin bireyin eğilimlerinden değil, ödev olduğundan dolayı yapıldığı takdirde ahlâki değer taşıdığı görüşünde olduğu söylenebilir.

Felsefe anlayışında Budizm'in temel ilkelerini izleyen Schopenhauer'un, yaşamın arzularımızın sebep olduğu acılardan oluştuğunu savunduğu belirtilmektedir (Solomon ve Higgins, aktaran, Topal, 2013, s. 291). Sadece istemenin ve yapmanın yetersiz olduğunu; insanın ne istediğini bilmesi gerektiğini belirten Schopenhauer, insanın kişiliğini ancak böylelikle ortaya koyabileceğini ve doğru eylemde bulunabileceğini belirtmektedir (aktaran, Sunar, 2013, s. 14). Ona göre insan, tamamen kendi iradesinin yansıması olduğundan, insanın özünden farklı davranmak istemesi ve refleksif hareketleri yanlış olarak değerlendirilmektedir (Schopenhauer, aktaran, Sunar, 2013, s. 17). Feragati savunan Schopenhauer'un etiğinde, kişilerin aynı bütünün öğeleri olduğu ve kimsenin diğerlerine verdiği zarardan fayda sağlayamayacağı dile getirilmiştir (Solomon & Higgins, aktaran, 2013, Topal, s. 292).

Sören Kierkegaard'ın etik ve estetik kişi arasındaki farkı, etik kişinin akıl yolu ile ulaşılan eylem ilkelerini benimseyen, yaşamına bu ilkelere göre şekil veren ve bu ilkelerin getirdiği sınırlamaları kabul eden kişi şeklinde açıkladığı belirtilmektedir (Cevizci, 2015, s. 943). Kierkegaard bu konudaki görüşlerini Ya/Ya Da adlı kitabında şu şekilde açıklamaktadır:

“Dolayısıyla etik seçim belli bir anlamda daima çok daha kolay, çok daha yakinken, bir başka anlamda sınırsızcasına zordur. Hayat misyonuna etik olarak karar vermek isteyen birinin önünde genel itibarıyla pek o kadar kayda değer bir seçenek yelpazesi yoktur; ancak seçme eylemi onun için daha fazla anlam taşır.” (Kierkegaard, aktaran, Beier, 2020, s. 751)

Burada belirtilen “seçme eylemi”nin, bireyin bu aşamada taşıdığı tutku ve enerjiyi yansıtmakta olduğu; bireyin seçme eyleminde yanlış tercihte bulunmuş da olsa önemli olanın bunun farkında olması yani eylemdeki irade etkisi olduğu şeklinde açıklanmaktadır (Kierkegaard, aktaran, Beier, 2020, s. 751).

Modernleşme döneminde sanayi ve teknolojik gelişmelerin insanlığı daha iyi bir noktaya taşıyacağı düşünülürken, iki büyük dünya savaşının yaşandığı görülmektedir. Kuşkusuz siyasi ve sosyal olaylarda yaşanan gelişmeler felsefe anlayışlarına da yansımıştır. Timuçin, varoluşçuluğun İkinci Dünya Savaşı sırasında gelişen olumsuzluklardan ortaya çıktığını savunmaktadır (2011, s. 313). Temellerinin daha eskilere dayandığı görüşüyle birlikte Timuçin’e göre kendisi bu sıfatı kabul etmese de ilk varoluşçu Martin Heidegger’dir (2011, s. 313). Bu konuda belirtilen diğer görüşlere göre varlık felsefesi Sören Kierkegaard ile başlamaktadır (Cevizci, 2015, s. 933; Slomon & Higgins, aktaran, Topal, 2013, s. 293). Altıparmak ve Durakoğlu ise varoluşçuluğa ilk kez Jean-Paul Sartre’ın tanım getirdiğini belirtmektedirler (2018, s. 60).

Sartre’ın yaşadığı tarih dikkate alındığında (1905-1980) her iki dünya savaşına da şahit olduğu ve varoluşçu görüşü üzerinde bu savaşların etkisi olduğu söylenebilir. Sartre’ın “Varoluş özden önce gelir” anlayışını benimsediği görülmektedir (aktaran, Bezirci, 1985, s. 61). Bu bağlamda Sartre’ın insanların bilince sahip varlıklar olduğu, bu bilincin insanlara seçim yapabilme özgürlüğü sağladığı ve insanların yaşamlarını yaptıkları bu seçimlerle şekillendirdikleri; tercih yapabilmenin de özgürlükle bağlantılı olmasından dolayı özgürlüğün en yüksek iyi olduğu şeklinde görüş belirttiği dile getirilmektedir (Altıparmak ve Durakoğlu, 2018, s. 61-62). Onun lâik ahlâk görüşüne göre, Tanrı olsa da olmasa da deney öncesi değerlerin var olması gerekmektedir; çünkü ancak böylelikle insanların erdemli davranışlarda bulunması mümkün olabilmektedir (Sartre, aktaran, Bezirci, 1985, s. 70).

Modernizme getirdikleri sert eleştirilerden dolayı Nietzsche, Heidegger, Weber ve Adorno postmodernizmin öncülerinden kabul edilmektedirler (Tekin, 2020, s. 54). Bu bağlamda Sokrates’ten itibaren süregelen felsefi anlayışı eleştirdiği belirtilen Nietzsche’in, Hristiyanlığın ve Yahudiliğin oturduğu değerleri de reddettiğine vurgu yapılmıştır. Özellikle ateist ve nihilist kimliğiyle bilinmekte olan Nietzsche’nin Bayrakdar’a göre görüşleri yanlış anlaşılmakta ve yanlış yorumlanmaktadır; onun ateizmi ve nihilizmi “Hristiyan Tanrı inancının inanılmaz oluşudur” diğer bir ifade ile Hristiyanlıkta Tanrı anlamını kaybetmiştir ve insanî değerler anlamsızlaştırılmıştır (Bayrakdar, 2015, s. 561-576).

Postmodernist felsefeciler arasında kabul edilen Adorno'ya göre etik, köken bakımından tam olarak çevirisi yapılamayan bir sözcük olmakla birlikte “karakter, mizaç” anlamlarını taşımaktadır ve bu kavramlar nasıl bir insan olduğunuzla ilgilidir. Dolayısıyla etik ahlâk sözcüğünün yerini alamayacağı gibi ahlâk sorunu olarak görmek de ahlâk felsefesi sorununu geçiştirmek anlamına geleceğinden Adorno, etiği “ahlâkın vicdan azabı” olarak nitelendirmektedir (aktaran Birkan, 2012, s. 16-17). Modernizme eleştiri getiren diğer bir isim olan Bauman'ın, eylemimizle ilgili seçim yapma durumuyla karşı karşıya kaldığımızda, rehber edinebileceğimiz çok sayıda ilke varmış gibi görünse de aslında bu ilkelerin bir anlaşmazlık içinde olduğunu, asıl sorunun bu ilkelere uymak ya da karşı gelmek olmadığını, birbiriyle çelişen bu ilkeler ve otoriteler arasından seçim yapmak olduğunu dile getirdiği görülmektedir (Bauman, aktaran, Türker, 2011, s. 32). İstenmedik durumlardan uzak durmak, bir eylemin rahatsız edici sonucundan kaçınmak için öğrenip uygulayabileceğimiz kesin kurallar olmadığını dile getiren Bauman, insanların ortak yaşamın gerektirdiği bazı temel ilkeleri bilseler de günümüzde bu ilkeler olmaksızın yaşanabileceğini gösteren insanlar da bulunduğunu belirtmiştir (aktaran, Türker, 2011, s. 46). Günümüz postmodernist düşünürlerinden Badiou ise genel anlamda yapılmış etik tanımlarını reddetmektedir. Batı coğrafyasında Aristoteles'ten günümüze kadar geliştirilmiş etik felsefesini ve Batı'nın etik anlayışını eleştiren Badiou etiğe kendi bakış açısına göre farklı bir anlam vermektedir. Günümüz etik anlayışına karşı “hakikatleretiği”ni savunan Badiou iletişim etiğinde kanaatler söz konusu olduğundan ve kanaatlerin doğruluk ve gerçeklikten uzak olduğu için “hakikatler etiği”nin gerçek etik olduğu düşüncesini dile getirmektedir (Badiou, aktaran, Birkan, 2013, s. 57).

Objektivist felsefenin kurucusu olarak görülen Rand'a göre etik, bireyin yaşama amacına yönelik olan seçim ve eylemlerine yön veren değerler bütünüdür (1961, aktaran, Kandemir, 2014, s.12). Objektivist etik anlayışı akıl, erek ve öz saygı değerlerine ve bu değerlerden yola çıkarak ulaştığı rasyonellik, üretkenlik ve gurur erdemlerine dayanmaktadır. Bunların temelinde rasyonellik bulunur. Birey hayatta kalabilmek için akla ihtiyaç duymaktadır ve akıllı bir birey için “iyi” varlığının devamını sağlayan; “kötü” ise varlığını tehdit eden şey olarak nitelendirilmiştir. Objektivist felsefe akli her şeyin üstünde tutmaktadır. Birey iyiye aklını kullanarak, zihinsel süreçler sonucunda ulaşmakta, kötü ise bireyin aklını kullanmayı reddetmesi, zihinsel faaliyetlerin askıya alınmasının sonucunda meydana gelmektedir (Rand, 1961, aktaran, Kandemir, 2012, s. 31-32). Etiği değer ve erdem kavramlarıyla ele almış olan objektivizmde değer, bireyin duygusal durumuyla değil, rasyonel bir değerlendirmeye olduğu

belirtmiştir (Can, 2018, s. 2292). Aklın her şeyin üstünde olduğu düşünüldüğünde değere ve değer yargısına bireyin bilinçli bir şekilde kendi düşüncesi yoluyla ulaştığı anlaşılmaktadır. Rand da bireylerin doğuştan hiçbir değer veya değer yargısına sahip olmadıklarını, değer ve değer yargısına ancak bilinçli bir zihinsel süreç sonunda ulaşılabilceğini; bunun dışında sosyal öğrenme, bir din veya otorite etkisinde kalma yolu ile de edinilebileceğini belirtmiştir (Rand, 1961, aktaran, Kandemir, 2012, s. 36).

Antik Yunan'dan günümüze kadar etikle ilgili tartışmalar insanın evrendeki varlığını sorgulayarak anlama çabasında olduğu, en iyi ve en doğru yaşama nasıl ulaşılacağı, en yüksek erdemin ne olduğuna yönelik uğraşının devam ettiğini göstermektedir. Her dönemin siyasi, sosyal ve kültürel yaşamını, sanatını ve edebiyatını etkileyen savaş, devrim, reform gibi önemli gelişmelere bağlı olarak etik kavramının anlamsal boyutuyla değişim geçirdiği söylenebilir. Özetle tarihsel süreç dikkate alındığında etiğin, Hristiyanlık ve İslâmiyet gibi dinlerin belirmesiyle dinsel bir açılım yaptığı, Avrupa'da başlayan reform ve Rönesans hareketleri ile özellikle Batı felsefesinde dinî değerlerden koparak, hümanistik ve modern bir çizgiye kavuştuğu görülmektedir. Bu bağlamda etik görüşler birbirinin eleştirisini yaparak daha iyiye ve daha doğruya ulaşmanın yollarını aramaktadır. Haz, değer, en yüksek veya en değerli iyi, erdem gibi kavramların insan hayatındaki ve toplumsal yaşamdaki rolleri, felsefenin dolayısıyla etiğin eski çağlardan bugüne kadar ilgi alanı olduğunu göstermektedir. Elbette toplumsal yaşam, birtakım ilkeler veya yasalar olmadan sağlıklı bir şekilde ilerleyemez. Ancak bu ilke ve yasaların sağlıklı ve güvenli bir şekilde varlığını sürdürürken toplumu oluşturan her bireyin hak ve özgürlüklerini de dikkate almak gerekmektedir. Etik tarihi içerisinde bu ince ayırım konusunda birbirine zıt ya da birbirini destekler nitelikte görüşlerin ortaya çıktığı bilinmektedir.

2.1.2. Etik Kuramlar

Etik kuramlar üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde etiğin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Cevizci ve Gökalp, etiği betimleyici, normatif ve metaetik olarak sınıflandırmıştır (Cevizci, 2002; Gökalp, 2010). Pieper'in ise etiği, bilgi edinme veya davranışa yön verme işlevine bağlı olarak pratik ve kuramsal şeklinde iki başlıkta ele aldığı görülmektedir (aktaran, Atayman ve Sezer, 2012, s. 198). Türer'in etiği, uygulamalı ve kuramsal olarak iki temel düzeyde ele aldığı, kuramsal etiğin daha çok normatif etikten oluştuğunu savunarak; normatif etik dâhilinde ise etiği sonuççu etik, erdem etiği ve ödev etiği olarak sınıflandırdığı görülmektedir (2017, s. 120). Ersoy, etik teorileri uygulamalı ve teorik olarak iki ana başlık altında belirtmekte olup; normatif ve betimsel etiği teorik etik

kapsamında, metaetiği ise betimleyici etik kapsamında ele almaktadır (2019, s. 14). Bir başka çalışmada Atayman teorik ve normatif etik olarak sınıflandırdığı etiğin teorik bölümünde betimleyici etiğe ve metaetiğe yer vermektedir (2005, s. 64). Etik çalışmalara yönelik kuramsal yaklaşımlar bir bütün halinde değerlendirildiğinde temel etik kuram sınıflamasında etiğin öncelikle kuramsal ve uygulamalı etik olarak iki ana başlık altında; kuramsal etik başlığında betimsel etik, normatif etik ve metaetik olarak, uygulamalı etiğin ise kendi içinde ele alınmasının uygun olacağı anlaşılmaktadır.

2.1.2.1. Teorik (Kuramsal) Etik

Betimsel etik, etiğin daha çok mevcut davranış biçimlerini gözlemleyerek bunların sonuçlarını tasvir eder (Ersoy, 2019, s. 18). Gözlemdeki amaç herhangi bir kural ya da norm oluşturmak değildir. Ahlâki olarak kabul edilen olgu ve durumlar gözlemlenerek, bilimsel olarak analiz edilir ve betimlenir (Cevizci, 2021, s. 40). Etiğin teorik bilgiyle de olan ilgisi bağlamında betimsel etiğin, bir toplumda ahlâki kabul edilen eylem ve normların, objektif bir gözlemci aracılığıyla deneysel bir olay niteliğinde betimlenmesi olarak açıklandığı görülmektedir (Pieper, aktaran, Atayman ve Sezer, 2012, s. 198). Bu noktada betimsel etiğin, etiğin bilimsel yanı olarak kabul edilebileceği sonucuna ulaşılabilir. Etiğin sadece normlar, ilkeler üreten bir felsefe alanı olmadığı, bilimsel metotlarla ulaşılan teorik bilgilerle ilgilendiği de görülmektedir.

Bireylerin davranışlarına yön vermede rehberlik eden iyi veya doğru davranış ilkesini yani ahlâki eylemi belirlemeye yarayan normlar üzerine çalışan felsefe alanı olan etik, yalnızca mevcut davranışlar üzerinde çalışarak sonuçlarını analiz edip kuramsal bilgiye ulaşan bir disiplin değildir. Betimleyici etik mevcut davranışlar üzerinde teorik bilgiye ulaşmaya çalışırken etiğin bir diğer türü olan *normatif etik*, betimsel etiğin de yardımıyla ahlâki davranışlara rehberlik edecek normları belirleyerek etiğin büyük kısmını oluşturmaktadır (Cevizci, 2021, s. 43). Normatif etik, en temel ahlâki ilkelerin belirlenmesi ile yani bireyin nasıl davranacağına ilişkin temel sorularla ilgilenmektedir (Kagan, 2018, s. 5). Etiğin işlevinin ahlâki eylemlere yön kazandıracak olan neyin iyi neyin kötü olduğu ya da neyin doğru neyin yanlış olduğuyla ilgili normlar belirlemek olduğu düşünüldüğünde normatif etiğin, etiğin önemli bir bölümünü oluşturduğu düşünülmektedir. Nitekim betimleyici etiğin davranış analizi sınırları içinde kalırken, normatif etiğin ahlâki normlar oluşturmak ve sağlamlaştırmak adına kanıtlar bulma yoluna gittiği belirtilmektedir (Pieper, aktaran, Atayman ve Sezer, 2012, s. 214). Aralarındaki farklılığa rağmen normatif etik ve betimleyici etiğin birlikte çalıştığı ve bir bütün olduğuna da vurgu yapılmaktadır (Atayman,

2005, s. 65). Etiğin tarihsel gelişimi içerisinde farklı görüşler doğrultusunda ilerlemesi sonucunda normatif etik de farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. Normatif etik eylemin ahlâkiliğinin, eylemin oluşturduğu sonuca göre belirlendiği teleolojik etik veya sonuççuluk; eylemin özünde yatan ödev ya da ilkeye bağlılığına göre belirlendiği ödev etiği (deontoloji); iyi karakter niteliklerine ya da erdeme bağlandığı erdem etiği olarak sınıflandırılmaktadır (Esen, 2020, s. 299; Gökalp, 2010, s. 30; Küçükalp, 2007, s. 627).

Etik kuramlar içerisinde değerlendirilen *metaetik* üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında etik ve ahlâki önermeler boyutunda farklı bakış açılarının geliştiği görülmektedir. Bu anlamda etik-ahlâk ayrımına dikkat çekilerek, son yüzyılın başlarında ortaya çıkan Anglosakson görüşünde etik-ahlâk arasındaki ayrımı gözetmeksizin ahlâki kavram analizi işlevi yüklenen metaetiğin, aslında meta ahlâk olarak nitelendirilebileceği vurgulanmaktadır (Pieper, aktaran, Atayman ve Sezer, 2012, s. 79-80). Bu bağlamda gerçek metaetiğin, etiği konu edindiği; etik kuramları ve etik sistemleri bilimsel olarak ele alıp değerlendirdiği ve yeniden oluşturduğu belirtilmektedir. Hançerlioğlu'na göre (1978, s. 141) metafizik bir görüşle ele alınan ve dilimize “ahlâkôtesi” olarak uyarlanabilen metaetik, etik kavram ve yargıların mantıksal analizini yapmaktadır. Hançerlioğlu'nun metaetiğin kelime uyarlamasında ahlâk sözcüğünü tercih ederken, açıklamasında etik kavram ve etik yargıları kullandığı dikkat çekmektedir. Özlem de metaetiğin ahlâk kavramı ile olan ilgisine vurgu yapmaktadır (Özlem, 2022, s. 178). Stanford Encyclopedia of Philosophy'de metaetiğin konusunun; ahlâkın bir gerçeklik mi yoksa haz sorunu mu olduğu, ahlâki standartların bir değişkenliğinin olup olmadığı, ahlâki gerçekliklerin var olup olmadığı, bunların temelinin ne olduğu ve davranışlarımıza uygun standartları nasıl belirlediği, bu ahlâki gerçeklere ulaşma yollarının neler olduğu sorularının cevaplarıyla açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir (Sayre-McCord, 2023). Açıklamaya göre metaetiğe, ahlâk üzerine yapılan sorgulama işlevi yüklenmektedir.

Metaetiğin, etik önermeler ve ahlâki önermeler üzerine olan işlevi ile ilgili ince ayrıntıları olan açıklamalar yapılmaktadır. Bahsi geçen ahlâki önermelerden bağlayıcı olup yapılması gereken bir değer yargısı; etik önermelerden ise davranışın ahlâkiliğini analiz edebilme bilinci oluşturmak anlaşılmalıdır (Pieper, aktaran, Atayman ve Sezer, 2012, s. 81). Etik ve ahlâk arasındaki ayrım dikkate alındığında, etiğin ahlâk kavramı yerine kullanılamayacağı, ahlâkın etiğin çalışma alanı olduğu bilinmektedir. Ayrıca etiğin ahlâki bir kural oluşturma ya da koyma gibi bir görevi olmadığı düşünüldüğünde metaetiğin daha çok

etik önermeler üzerine bilimsel bir yaklaşımla çözümlemeler yaparak, bu önermeleri ispatlayan veya yeniden oluşturan bir çalışma alanı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

2.1.2.2. Uygulamalı Etik

Özellikle sanayi devrimi sonrasında teknolojik gelişmelerle birlikte yeni meslek dalları ortaya çıkmış, sosyal ve kültürel yaşamda değişiklikler meydana gelmiştir. Sanayi toplumu öncesi kırsal geniş aile yapısı yerini, sağladığı iş imkânlarından dolayı metropollere göçle şehirli çekirdek aileye bırakmıştır. Ayrıca skolastik felsefe sonrası modern çağ akımı olan hümanizmle birlikte insan yaşamına biçilen değer ve yaşam kalitesi, kadının toplumdaki yeri ve rolü hümanizm çerçevesinde tartışılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla geleneksel değer ve yaşam tarzları yerini yenilerine bırakmıştır. Diğer yandan teknolojik gelişmelerle birlikte ilerleyen bilim de hayvan ve insan denekler gibi tartışmalı konuları beraberinde getirmiştir. Tüm bu gelişmeler sonucu yeni meslek dalları, insan ve hayvan hakları, bilim; özellikle tıp alanlarında ahlâki yönden tartışılması gereken sorunlar belirmiştir. Beauchamp'a göre (2003, s.1) uygulamalı etik kavramı özellikle tıp ve iş etiğinde önem oluşturan ahlâki problemleri ele almasıyla 1970'li yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda uygulamalı etiğin ilk olarak meslek etiği olarak belirdiği söylenebilir. May (2012, s. 1) ele aldığı konu bağlamında uygulamalı etiğin belirli güncel sorunlar kapsamında etik bilginin mümkün olup olmaması ve bu bilgilerin kaynağının ne olduğu, en önemli değerler ve bu değerlerin birbiriyle ilişkisinin nasıl olduğu soruları ile ilgilendiğini savunmaktadır. Bu noktada uygulamalı etiğin teorik etikten yola çıkarak güncel ahlâki sorunları incelediği görülmektedir. Nitekim Ersoy da uygulamalı etiğin güncel sorunları, normatif etik aracılığıyla ele aldığını belirtmektedir (2019, s. 19).

Pratik etik olarak da karşımıza çıkan uygulamalı etiğin iş etiği, biyoetik, bilim etiği gibi birbirinden farklı çalışma alanlarının olduğu bilinmektedir. Nitekim Singer insan ve hayvan hakları, ötenazi, kürtaj, iklim değişikliği, çevre sorunları, şiddet, terör konularını uygulamalı etik içerisinde tartışmaktadır (2011).

Cevizci (2021, s. 22) bir konunun uygulamalı etik alanına girebilmesi için teknoloji kökenli olması gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla çalışmanın konusu olan dijital etiğin teknolojik ilerleme kaynaklı ortaya çıkan güncel bir konu olması sebebiyle uygulamalı etik dâhilinde ele alınmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

2.2. Dijital Etik

Teknoloji kavramı akıllara ilk olarak telefon, bilgisayar, internet gibi kavramları getirir de aslında hayatımızı kolaylaştıran, istek ve ihtiyaçlarımıza cevap veren her türlü araç gereçtir. Telefon, bilgisayar, tablet, televizyon gibi cihazları ayrı kılan ise dijital olmalarıdır. Dijital teknolojilerin ilerlemesiyle birlikte insan hayatı sosyal, kültürel değişikliklere uğramıştır. İnternetin ortaya çıkması da dijital teknolojilere yeni bir boyut kazandırmıştır. Bilgiye, internete erişim imkânı olan her birey anında ulaşabilir olmuştur. Dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen bir olay çok hızlı bir şekilde dünyanın başka bir yerine ulaşmaktadır. İnsanlar ellerindeki cihazlarla banka hesaplarını yönetebilme, alışveriş yapabilme, gazete okuyabilme, eğitim alabilme ve verebilme gibi örneği arttırılabilecek kolaylıklara kavuşmuştur. Bu erişim yalnızca bilgi ile sınırlı kalmamaktadır. İnternet, iletişimi de hızlı hâle getirmiş, uzak veya yakın mesafede iletişimin şekli büyük değişim geçirmiştir. Dijital araç ve uygulamalar bireylerin birbiri ile sanal olarak iletişim kurmalarını mümkün kılmıştır. Telgraf, faks ve kablolu telefonlar ile başlayan dijital iletişim zamanla yerini görüntülü yazışmaya veya görüntülü konuşmaya bırakmıştır. Web teknolojilerinin gelişmesi ile oluşan sosyal platformlar aynı anda birden fazla insanın birbiri ile iletişim kurmasına, sanal toplulukların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Web teknolojileriyle sağlanan sanal iletişimin yanı sıra her internet kullanıcısı içerik üretici de olabilmektedir. Bu durum bireyleri bilgiyi alan pasif bir birey olmaktan, bilgiyi üreten aktif bireylere dönüştürmektedir. Eğitimde de oldukça popüler hâle gelen web teknolojisi uygulamaları, öğretmenlere ve öğrencilere çeşitli öğrenme imkânları sunmaktadır. Eğitimde yeni medya araçlarının sunduğu fırsatlardan söz eden Gardner ve Davis (2013, s. 181-182), web araçları sayesinde bireylerin bilgi üretici olabileceklerini ve bu araçların bireylerin farklı öğrenme stillerine duydukları ihtiyacı karşılayabileceğini dile getirmektedirler.

Teknoloji insan hayatını kolaylaştırmak üzerine sunduğu fırsatlara rağmen bir takım etik kaygılara da yol açmaktadır. Dijital araç ve uygulamaların gün geçtikçe gelişmesi ve çeşitlenmesi sanal bilgi dünyasına hacim vermiştir. Bu durumda bireylerin doğru bilgiye ulaşmada çıkmaza girmeleri, ulaştıkları bilginin doğruluğundan emin olamamaları gibi sonuçlara yol açmaktadır. Kitle iletişim araçlarının, sosyal medya platformlarının manipülasyon amaçlı kullanılması, kirli bilgiler içermesi kullanıcılarda bir tür kafa karışıklığı ve güvensizlik oluşturmaktadır.

Dijital araç ve uygulamalar bireylere yeni özgürlük alanları da sağlamaktadır. Küresel çapta iletişimi mümkün kılan bu ilerleme ile bireyler bir dünya vatandaşı olarak

kendini ifade etme, ilgi ve istekleri doğrultusunda iletişim kurma, içerik oluşturma ve paylaşma özgürlüğüne sahip olmaktadırlar. Bireylerin kişisel paylaşımları, özel bilgilerini erişime açık bırakmaları, zayıf güvenlik önlemleri ise birtakım güvenlik sorunları oluşturmakta ve onları kötü amaçlı kullanıcılar için hedef haline getirmektedir. Ağ bağlantıları sayesinde işlevselliği daha da artan dijital cihazların ardında bireyler, oluşturdukları parodi hesaplar yoluyla sınırsız ifade ve eylem hakkına sahip olduklarını düşünebilmektedirler (Yazar ve Bayın, 2023, s. 85). Aynı zamanda kişiye özel üretilmiş özgün içeriklerin sahiplerinin izni olmaksızın kullanılması dijital teknolojilerin oluşturduğu bir başka sorundur. Kısacası dijital ortamların sağladığı özgürlük ile de insani değerlerde değişiklikler oluştuğu hissedilmektedir.

Dijital araç ve uygulamaların gün geçtikçe daha yaygın kullanıldığı bilinmektedir. Sanal dünya bireylere dâhil olabileceği çok sayıda ortam seçeneği sunmaktadır. Böylelikle bireyler gerçek dünyada içinde bulunmak zorunda olduğu ortamlar yerine kendisini daha iyi hissettiği ve kendi tercihi olan sanal ortamlara yönelmektedir. Bu durum teknoloji kullanımında bağımlılığa dönüşebilmektedir. Aynı zamanda bireyin bu ortamlarda hissettiği eylemsel özgürlük, söylemleri konusunda da özgür olabileceği düşüncesini uyandırmaktadır. Nitekim bu algılar sanal ortamlardaki içerik ve iletişimde nezaket konusunda sorun oluşturmaktadır.

Görüldüğü üzere dijital araç ve uygulamalar insan hayatına sağladığı kolaylıkların yanında insani değerler açısından değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Luke (2018, s. 188), iletişim alanındaki güncel teknolojilerin, yaşamakta olan kültürleri ve ekosistemleri istikrarsızlaştırma ve değiştirme potansiyeline sahip olduğunu bu durumda değişimlerin genişleyerek etik ikilemler veya değişiklikler oluşturabileceğini savunmaktadır. Bu bağlamda dijital etik olarak ele alınacak olan dijital araç ve uygulamaların kullanımındaki etik sorunların ilkinin bilgisayar etiği (Müller, 2022, s. 11) olarak belirtildiği görülmektedir. Bynum'a (2001, s. 109) göre bilgisayar etiğini bir çalışma alanı olarak MIT profesörü olan Norbert Weiner oluşturmuştur. Ancak bu kavramı ilk kez Walter Maner'ın kullandığı ve bilgisayar etiğini uygulamalı etik alanı olarak gördüğü belirtilmektedir (Ozan Leymun ve Odabaşı, 2019, s. 57). Bu alanın genişleyen bir disiplin olmasından dolayı zamanla isimlendirmede kullanılan terimlerde de değişiklikler olduğunu dile getiren Müller, dijital etiğin robot etiği, yapay zekâ etiği ve veri etiği gibi alt alanlarının olduğuna da dikkat çekmektedir (2022, s. 2). Bu adlandırmaların yanı sıra alanyazında siber etik, internet etiği, bilişim etiği ve sosyal medya etiği ifadeleriyle de karşılaşıldığı görülmektedir.

Dijital etik, dijital ortamlardaki insan eylemlerine ahlâki bir çerçeve belirlemek olarak tanımlanmaktadır (Güler, 2021, s. 517). Başka bir tanımda Özcan (2021), dijital etiğin, teknolojik ortamlarda sistemin iyi bir şekilde devamını sürdürebilmesi için doğru davranışa yönlendiren ilkeler olduğunu belirtmektedir. Şeşen (2021, s. 85) ise dijital etiğin tanımlanmasında çevrimiçi platformlardaki davranışlarla ilgili ahlâki kuralları işaret etmektedir. Bilgi iletişim teknolojileri etiği olarak da bahsettiği dijital etiği, dar ve geniş kapsamlı olarak iki şekilde ele alan Capurro (2009), dar anlamda dijital bilgi iletişim teknolojilerinin özellikle medya boyutunda toplumsal ve çevresel etkisi olarak çerçevelendirirken geniş anlamda dijital medyanın da bir parçası olduğu bilgi ve iletişime bağlamaktadır. Dijital teknolojilerle akla ilk gelen kavramlardan olan internet, dijital etik tanımı üzerinde de etkili olmaktadır. Ancak dijital teknolojilerin internet olmadan da kullanılabileceği ve etik çelişkiler oluşturabileceği unutulmamalıdır. Teknolojik atıklar, dijital araçlarda ağ bağlantısız ulaşılabilecek veriler de bir takım etik kaygılar oluşturabilmektedir. Küçükvardar ve Aslan da dijital etiğin sınırlı bir çerçevede ele alınamayacak kadar geniş bir konu olduğunu vurgulayarak; bu kavramın yapay zekâ, nesnelerin interneti, makine öğrenmeleri gibi her bir yeni teknolojinin insan ve çevre üzerindeki etkileri bağlamında ahlakî boyutta doğru kabul edilebilecek davranış ilkelerinin irdelenmesi olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler (2021, s. 32). Dolayısıyla ağırlıklı olarak çevrimiçi olsa da dijital araç ve uygulamaların kullanımında bireyin maksimum faydayı sağlarken başkalarının hak ve özgürlüklerini gözetmesi, diğer bireyleri zor durumda bırakacak ya da onlara zarar verecek eylemlerden kaçınması, bu eylemin doğa üzerindeki etkilerini de dikkate alması gerekmektedir. Diğer bireylerin hak ve özgürlüklerinin dikkate alınması, kişinin kendisi dışındaki bireylere zarar verecek eylemlerden kaçınması; yani iyi ve doğru davranışa yönelmesi etik değerleri dikkate alması bağlamında anlaşılmalıdır. Etik kuramlar incelendiğinde, etik ilkeler konusunda bireyin sadece kendisi dışındaki insanlara karşı sorumlu olmadığı ya da eylemlerine karar verirken yalnızca diğer bireyleri dikkate alarak karar vermemesi gerektiği görülmektedir. Zira Mill'in faydacılık görüşüne göre bir eylem bireyin mutluluğuna sağladığı fayda ölçüsünde doğru kabul edilmekte, tersi durumda yani acı veren eylem yanlış olarak nitelendirilmektedir (Mill, aktaran Muteza, 2017, s. 28). Bu noktada bireyin kendisine karşı bir takım etik sorumluluklarının da bulunduğu söylenebilir. Dolayısı ile bireyin kendisine fayda sağlayabileceği bir eylemden mahrum bırakması etik bir ikilem oluşturabilir. Bu noktada bireyin sağlayacağı fayda ile bu eylemin diğer bireyler üzerinde oluşturacağı iyi ya da kötü etkinin muhasebesini yapması gerekmektedir. Bu sebepten tüm etik endişelere rağmen bireyleri teknolojiden soyutlamaya

çalışmak doğru bir yaklaşım olarak nitelendirilemez. Teknolojinin amacı insan hayatını kolaylaştırmak, ona fayda sağlamak, istek ve ihtiyaçlarını gidermek olduğu düşünüldüğünde her bireyin teknolojiden faydalanma hakkı olduğu savunulabilir. Nitekim Véliz, güç zıtlıklarının teknoloji büyüdüğünden beri bir endişe oluşturduğunu, teknofillerin (teknolojiye meraklı kişi) çevrimiçi platformlardan duyduğu mutsuzluk ve memnuniyetsizliğin çözümü olarak ise bu platformların devre dışı bırakılabileceği çözümüne tartışmalı yaklaşmaktadır (2011). Bu bağlamda devre dışı bırakmanın iki sebepten dolayı mümkün olmadığını dile getirmektedir. İlk olarak bireylerden baskın hale geldiği için bir platformu kullanmayı bırakmasını istemenin, birey olarak toplumda katılımcı olmayı bırakmasını istemekle aynı anlama geldiğini; ikinci olarak ise Facebook ve Google gibi uygulamaların çevrimiçi hayatı olan bir birey için kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır (Véliz, 2011, s. 10). Bu durumda yapılması gereken dijital teknolojilerin fayda sağlayacak, ihtiyaçlarımızı karşılayacak şekilde diğer bireylerin çıkarlarını da gözeterek kullanılmasıdır. Véliz de bugünkü neslin görevinin çevrimdışı iken sahip olduğumuz haklara çevrimiçi iken de saygı gösterilmesini sağlamak olduğunu; dijital teknolojilerin ancak bireylerin refahına ve demokrasinin gelişmesine katkı sağladığı oranda gelişebileceğini vurgulamaktadır (2011, s. 12).

2.2.1. Dijital Etiğin Boyutları

Mason (1986) dijital etiğin alt boyutlarının oldukça çeşitlendirilebileceğini ancak bir çerçeve kazandırmak gerekirse dijital etiğin gizlilik (mahremiyet), doğruluk, mülkiyet ve erişim alt boyutlarında sınıflandırılabilirliğini ve her boyutun birbiri ile ilişkili olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Aynı şekilde Çelik ve Gündoğdu (2019, s. 338) yaptıkları çalışmalarında öğrencilere kazandırılması gereken etik değerler arasında düşünceye saygı, siber zorbalık, sanal ahlâk gibi değerlere değinmektedirler. Bir başka çalışmada ise bilişim etiği değerleri alt boyutunda egoizm, görecelik ve adalet gibi kavramların yer aldığı görülmektedir (Arıkan ve Duymaz, 2014, s. 323). Farklı çalışmalarda farklı etik kavramların ele alınması, teknolojinin zaman içerisinde kazandığı ivme ile birlikte ortaya çıkan güncel etik kaygılarla ilişkili bir durumdur.

Hoven, dijital teknolojilerin üreticilerin ideoloji ve değerlerinden beslendiği için tarafsız olmadığını, dolayısıyla kullanıcıların tercih, davranış ve düşüncelerini etkilediğini belirtmektedir (2017, s. 66). Üreticilerin kendi değerlerini geliştirdikleri yazılımların temeline yerleştirmeleri şeklinde yorumlanabilecek olan bu görüş, istenildiği takdirde teknolojinin bireyi olumlu şekilde yönlendirebilme gücüne sahip olabileceğini düşündürmektedir. İnsanın hangi konumda olursa olsun ahlâki kurallara sahip olduğunu ve

bilgi teknolojilerinin bunlarla çelişmeyeceğini belirten Hoven (2017, s. 67) 21. yüzyıl için değere dayalı bir etik modelden söz etmektedir. Bu değerleri sorumluluk, gizlilik (mahremiyet), hesap verebilirlik, veri mülkiyeti, özerklik, emniyette hissetme, güvenlik ve sürdürülebilirlik olarak açıklamaktadır (Hoven, 2017, s. 70). Öte yandan söz konusu çalışmalardan farklı olarak Fidan'ın bilişim etiği boyutlarına “temel ilkeler, iletişim ve sosyal etki, bilişim suçları” boyutlarını da eklediği; ayrıca Mason'un belirttiği gizlilik ilkesini “gizlilik-güvenlik”, mülkiyet ilkesini ise “fıkri mülkiyet-lisans-telif hakları-patent” şeklinde ele aldığı görülmektedir (Fidan, 2016, s. 1647). Kimlik, mahremiyet, sahiplik ve yazarlık, güvenilirlik ve katılım durumlarının çevrimdışı ortamlarda olduğu kadar çevrimiçi ortamlarda da önemli olduğunu dile getiren James (2009, s. 6), bu konuların dijital medyada yeni ya da farklı riskler taşıyabileceğine vurgu yapmaktadır. Gün geçtikçe beliren yeni teknolojilerin, yeni sorunlar ve yeni kaygılar ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu sebeple beliren sorunlar için saygı, sorumluluk, şeffaflık, nezaket, gizlilik (Carda, 2022) gibi mevcut değerlerin de teknolojiye uyarlandığı görülmektedir.

2.3. 21. Yüzyıl Becerileri

Küresel çapta etkiler oluşturan gelişmelerle değişen toplumsal yapılarda ihtiyaç duyulan birey özellikleri de değişmekte ve çağın koşullarına göre şekillenmektedir. Aynı şekilde bireylerin de toplumla uyum içinde yaşamaları ve varlıklarını sürdürebilmeleri için edinmeleri gereken nitelikler ve kazanımlar da zamanla değişiklik göstermektedir. Toplumun en temel yapı taşlarından biri olan aile, birey yaşamında gerekli olan kazanım, ihtiyaç, bilgi, beceri ve yeterlilik düzeylerinin ilk eğitimlerinin verildiği yerdir. Toplumun ve ailenin yapısı nasıl olursa olsun birey bu ortamlardan aldığı uyaranlarla birtakım özellikler kazanır. Ancak hem aile hem de toplumun bireyin eğitiminde yetersiz kaldığı durumlarda devreye sistemli ve programlı işleyen eğitim kurumları, formal eğitim süreçleri girmektedir. Birey her ne kadar ailesinden ve üyesi olduğu toplumdan kazanımlar elde etse de onun bakış açısını genişletip, niteliklerini sistematik bir şekilde geliştiren eğitim kurumlarıdır. Yaşam bütünüyle düşünüldüğünde bireyin eğitimi ailede başlar, toplumda beslenir ve okulda devam eder. Okullar, bireylerin ailede ve toplumda edinemediği, ancak toplum içindeki üyeliğini ispat edip onun bir parçası hâline gelmek için ihtiyaç duyduğu özellikleri bireye kazandıran kurumlardır. Toplumun programlı bir şekilde eğitim öğretim hizmeti veren kurumlardan ve bu kurumlarda verilen eğitimlerden beklentisi ihtiyaç duyduğu standartlarda bireylerin hayata hazırlanmasıdır. Dolayısıyla eğitim programları da toplumun, ekonominin ve bireyin ihtiyaçlarına göre sistematik bir şekilde güncellenmektedir. Dewey'e (1900, aktaran, Eriş, 2020, s.7) göre eğitim programlarındaki güncellemeler sosyal yapıdaki değişikliklerle birlikte

beliren yeni gereksinimlerin karşılanması sonucudur. Bilginin ve insana ait sorunların artışı nedeniyle, her neslin kendi eğitim anlayışını değerlendirmesi ve revize etmesi gerekmektedir (Russel, aktaran, Bezel, 1999, s. 22). Eğitim kuramlarına bakıldığında her birinin kendisinden bir önceki kuramın artık zamanın öngördüğü şartlara cevap verememe durumuna bağlı olarak geliştiği görülebilir. Sanayi devrimi ile birlikte eğitim sistemleri pozitivism anlayışı etkisinde geliştirilen davranışçı kuram doğrultusunda birey yetiştirirken, bilim ve teknolojik ilerlemelerle gelişen bilgi çağında davranışçı kuram ihtiyaç duyulan birey profilini yetiştirmede yetersiz kalmıştır (Özdemir, 2011, s. 91-92).

Bilgi çağı, teknoloji çağı, dijital çağ gibi farklı isimlerle adlandırılan içinde bulunduğumuz yüzyılda bireyler artık bilgi alan pasif, edilgen bireyler olmaktan çıkmış; bilgiyi üreten ve süreçte aktif rol üstlenen duruma gelmiştir. 21. yüzyılda toplumun, ekonominin, siyasetin bireyden beklediği özellikler teknolojik gelişmelere bağlı olarak değişmiş ve değişmeye de devam etmektedir. Dolayısıyla bireyler de toplum içindeki varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek için çağın gerektirdiği yeterliklere ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bu bağlamda son yıllarda özellikle özel şirketlerin işgücü piyasasında ihtiyaç duydukları birey özelliklerini ortaya koymak için yaptıkları çalışmalar eğitim programları ile ilgili yenileme çalışmalarına hız kazandırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Singapur gibi ülkelerin eğitim ile ilgili resmî kurumları 21. yüzyıl birey yeterlik ve becerileri ile ilgili adımlar atmıştır. Bu adımların bir yansıması olarak ortaya çıkan p21 ortaklığı olarak adlandırılan topluluğun hazırladığı 21. yüzyıl beceri çerçevesi Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1

P21 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi

A. İçerik

- **A.1. Yaşam ve kariyer becerileri**
 - A.1.1. Esneklik ve uyum
 - A.1.2. Girişim ve özyönetim
 - A.1.3. Sosyal ve kültürler arası ilişkiler
 - A.1.4. Üretkenlik ve hesap verebilirlik
 - A.1.5. Liderlik ve sorumluluk
- **A.2. Öğrenme ve yenilik becerileri**
 - A.2.1. Eleştirel düşünme ve problem çözme
 - A.2.2. Yenilikçilik ve yaratıcılık
 - A.2.3. İletişim ve iş birliği
- **A.3. Dijital okuryazarlık**
 - A.3.1. Bilgi okuryazarlığı
 - A.3.2. Medya okuryazarlığı
 - A.3.3. Bilgi, iletişim ve teknoloji okuryazarlığı

B. Değerlendirme

- **B.1. Temel konular**
 - B.1.1. Ana dilde okuma yazma
 - B.1.2. Diğer diller
 - B.1.3. Resim
 - B.1.4. Coğrafya
 - B.1.5. Tarih
 - B.1.6. Matematik
 - B.1.7. Fen
 - B.1.8. Devlet ve yurttaşlık
- **B.2. 21. yüzyıl temaları**
 - B.2.1. Küresel farkındalık
 - B.2.2. Finans, ekonomi, iş ve girişimcilik okuryazarlığı
 - B.2.3. Vatandaşlık okuryazarlığı
 - B.2.4. Sağlık okuryazarlığı

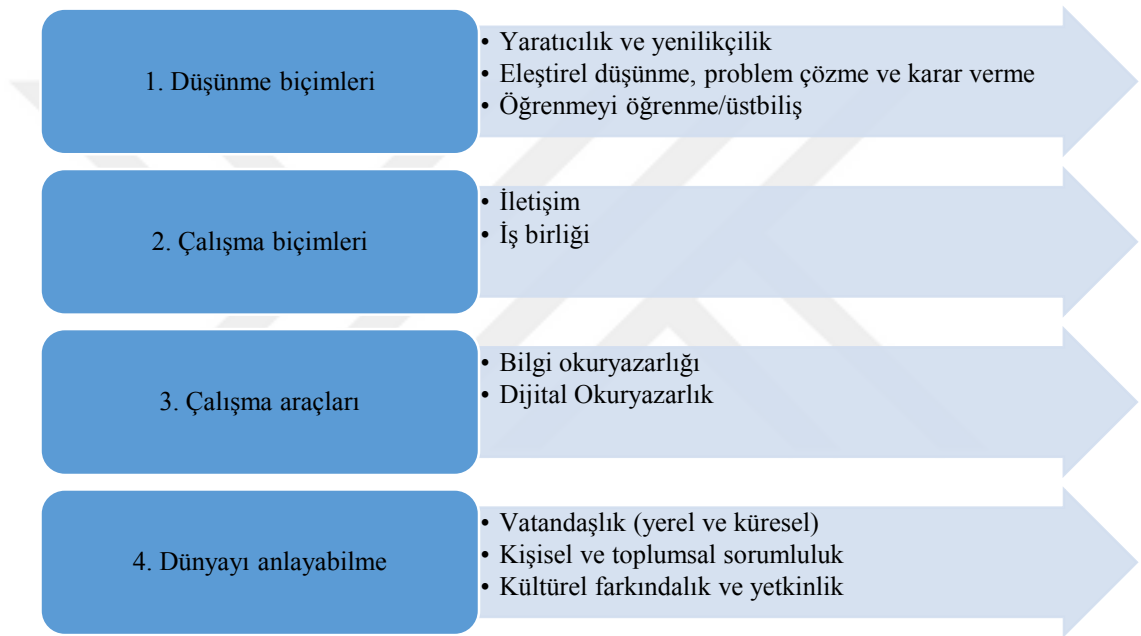
Şekil 1’de değerlendirme bölümünde belirtilen anadilde okuryazarlık, tarih, matematik, fen gibi beceriler ile sanayi devrimi sonrasında beliren hak ve özgürlükler, finans ve iş dünyası bilgisi gibi becerilerin hâlihazırda eğitim kurumlarınca desteklendiği bilinmektedir. İçerik bölümünde ise teknolojik gelişmelere paralel olarak bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilgi iletişim ve teknoloji okuryazarlığının eğitim sistemlerine katılan yeni beceriler olduğu görülmektedir. P21’in hazırladığı raporda da belirtildiği üzere içerik bölümündeki eleştirel düşünme ve problem çözme, hayat ve kariyer, yaratıcılık ve

yenilikçilik ile dijital okuryazarlık becerileri 21. yüzyıl için eklenmesi gereken yeni beceriler arasında yer almaktadır (Fadel, 2008).

Melbourne Üniversitesi'nin CISCO, INTEL ve Microsoft gibi firmaların da katılımıyla hazırladığı ATC21S 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi raporunda beceriler dört başlık altında incelenmiştir (Binkley vd., 2010):

Şekil 2

ATC21S 21. Yüzyıl Beceri Çerçevesi

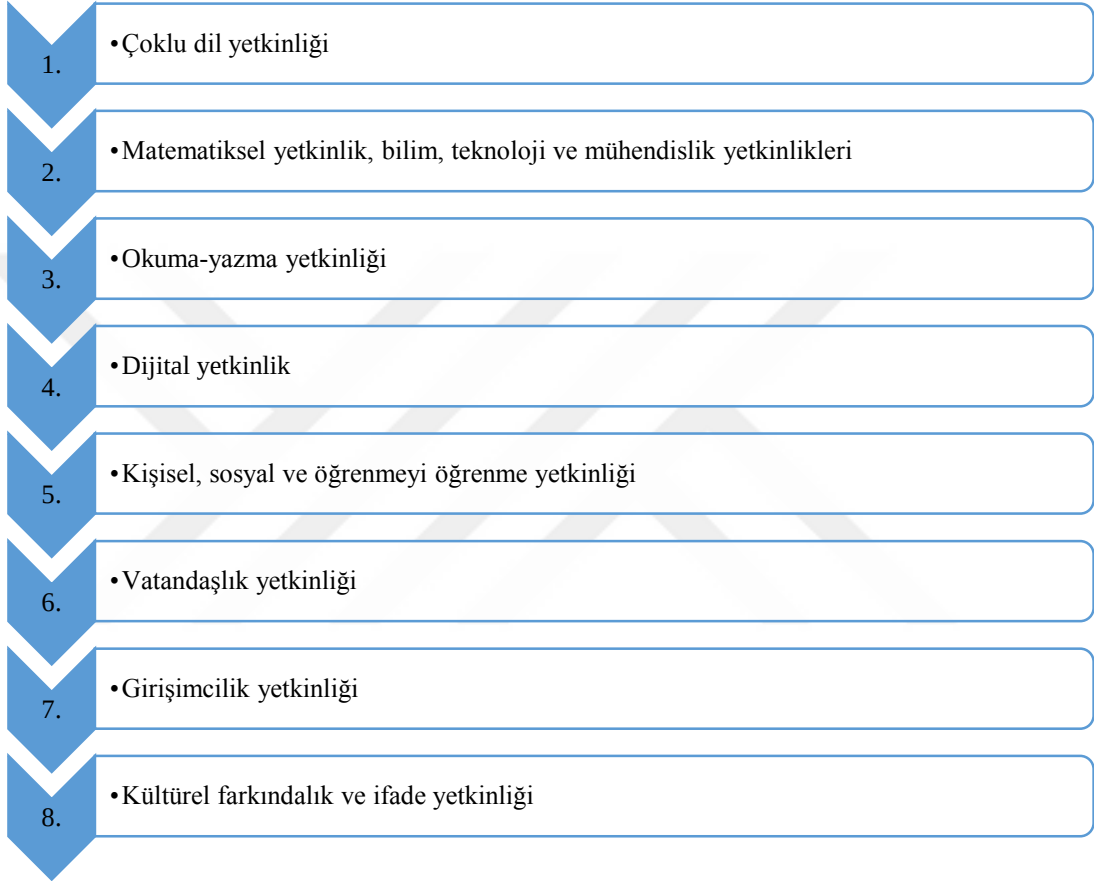
ATC21S raporu, OECD raporunda ifade edilen beceriler birçok yönden benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda ana temalar altında yer alan yaratıcılık ve yenilikçilik, eleştirel düşünme ve problem çözme, iletişim ve iş birliği, küresel farkındalık ve vatandaşlık, bilgi okuryazarlığı ile dijital okuryazarlık şeklinde aynı yetkinliklerin hedef gösterildiği görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte teknolojinin gelişmesi, ekonomik yönelimlerdeki değişiklikler istihdam edilecek insan niteliklerinin güncellenmesi gerektiğinin sinyallerini vermiştir. Dolayısıyla üniversiteler, uluslararası kuruluşlar, özel işletmeler bu alanda ihtiyaç duydukları bireylerin niteliklerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu çalışmalar eğitim alanında yapılacak program revizyonları için rehber niteliği taşımaktadır.

Avrupa Komisyonu 2008 yılında hazırladığı “Hayat Boyu Öğrenme İçin Temel Yeterlilikler ve Avrupa Referans Çerçevesi”ni 2018 yılında tavsiye kararı ile güncellemiştir. “Hayat Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler” (Key Competences For Lifelong Learning) başlığıyla yayımlanan düzenlemede bilgi, beceri ve tutum bir bütün olarak temel

yeterlilikleri oluşturmaktadır (EC, 2018). Avrupa Komisyonu’nun düzenlemesinde sekiz referans seviyesinde ele alınan yeterlilikler şunlardır:

Şekil 3

Avrupa Komisyonu Hayat Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler

Sekiz yeterliliğin tamamı bilgi, beceri ve tutum yeterliliklerinin bir kombinasyonu olarak görülmekte ve bu yeterlilikler öğrencilerin günümüzde ve gelecekte ihtiyaç duyacağı beceriler olarak nitelendirilmektedir (EC, 2018). Bu amaçla her yeterlilik seviyesinde bireyin kazanması beklenen bilgi, beceri ve tutum özellikleri bulunmaktadır. P21 ve ATC21S’nin 21. yüzyıl beceri çerçeveleri ile karşılaştırıldığında “Hayat Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler” benzer yetkinliklere vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte ayrıca “Hayat Boyu Öğrenme İçin Temel Yeterlilikler ve Avrupa Referans Çerçevesi”nden farklı olarak “Hayat Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler”de hiyerarşik bir yapı bulunmamaktadır. Yapılan düzenleme ile yeterlilikler bir bütün olarak kabul edilmiş ve seviyeleme durumu ortadan kaldırılmıştır.

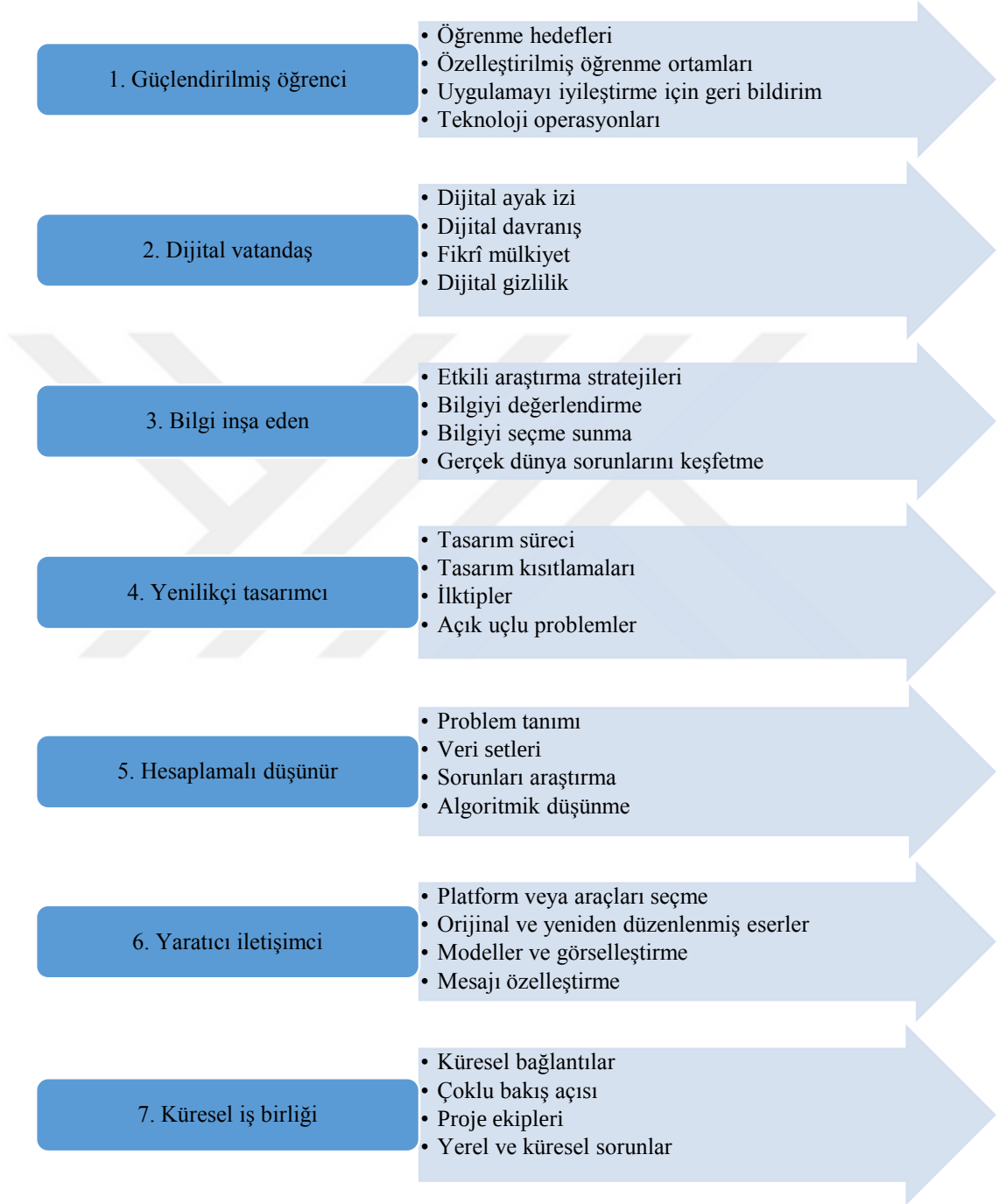
Bu kapsamda Türkiye’de 2023 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı koordinasyonunda 21. yüzyıl beceri modeli oluşturulmuştur. 11 temel değer çerçevesinde hazırlanan yerel 21. yüzyıl beceri çerçevesi dil ve iletişim, okuryazarlık, öğrenme, benlik, çalışma, üst düzey düşünme, sosyal ve duygusal, dil ve iletişim becerileri ve bunların alt becerilerinden oluşmaktadır (Türel vd., 2023). Araştırmada alt beceriler 11 temel değer ekseninde yer almaktadır. Oluşturulan modelde değerler becerilerden farklı olsa da değer ve becerinin yakın ilişkili oldukları ve becerilerin kazanımlarında değerlerin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir (Türel vd., 2023). Yerel 21. yüzyıl beceri modeli; P21, ATC21S2 ve Hayat Boyu Öğrenme İçin Anahtar Yetkinlikler’den farklı olarak beceriler değerler ile birlikte ele almaktadır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli adıyla 2024 yılından itibaren sistematik bir şekilde geçilmesi planlanan yeni eğitim sistemi, erdem ve değerler konularını ön plana çıkarmaktadır. Program incelendiğinde teknolojik becerilerin, okuryazarlık becerileri altında daha dar bir çerçevede değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda okuryazarlık becerilerinin üç bileşeninden biri olarak programda yer alan dijital okuryazarlık, dokuz bütünlük beceriden oluşmaktadır. Programda, her bütünlük beceri için tanımlanmış çeşitli süreç bileşenleri bulunmaktadır. Bu bileşenler etik konusuna “dijital bilgiye ulaşma ve dijital bilgiyi tanıma” becerisi kapsamında “dijital bilgiye erişim yollarını bilmek, dijital bilginin yönetimi ve organize edilmesinde kişisel mahremiyeti gözetmek”; “fıkri mülkiyet haklarını bilerek davranma” becerisi kapsamında “fıkri mülkiyet haklarına uygun davranmak”; “iletişim kurma ve paylaşma” becerisi kapsamında “dijital ortamda iletişim kurmak ve etik ilkelere uygun iletişimi sürdürmek, dijital topluluklara ve ağlara katılmak”; “e-güvenlik önlemleri alma” becerisi kapsamında ise “dijital ortamda kimliğini ve mahremiyetini korumak, dijital ortamda veriyi korumak, dijital ortamda güvenlik önlemleri almak ve bunu sürdürmek” şeklinde çerçeve oluşturmaktadır (MEB, 2024, s. 93).

21. yüzyılda bireylerde edinilmesi gereken beceriler konusundaki çalışmasıyla The International Society for Technology in Education (ISTE) organizasyonu, ISTE standartları olarak adlandırdığı becerileri öğrenciler, öğretmenler, eğitim liderleri ve koçlar kategorilerinde sınıflandırmaktadır (ISTE, 2019). İlgili çalışmada öğrencilere kazandırılması amaçlanan beceriler şu şekilde belirtilmektedir:

Şekil 4

ISTE 21. Yüzyıl Öğrenci Standartları

ISTE standartları incelendiğinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen becerilerin teknolojik tabanlı oldukları görülmektedir. Diğer çerçevelerde alt kategori olarak ele alınan teknolojik yeterlilikler ISTE öğrenci standartlarının genelinde yer almaktadır. Yedi tema altında toplanan beceriler ve alt becerilerin tamamı dijital araç ve ortamlar üzerinden

açıklanmıştır. Bu bağlamda incelenen 21. yüzyıl becerileri içinde çalışmanın konusu olan dijital etik ile ilgili bölümler üzerine odaklanıldığında, P21 ortaklığının (Partnership for 21st Century Skills Ohio Department of Education, 2016) belirlediği bilgi, medya ve teknoloji becerisi altında yer alan medya okuryazarlığı için yapılan tanımlamada, medyaya erişim ve medyanın kullanımında etik/yasal çerçevenin dikkate alınmasının belirtildiği görülmektedir. Bu beceri altında öğrencilerden dijital teknolojilerin en yaygın kullanılan öğelerinden biri olan medyanın yalnızca kullanımında değil medyaya erişimde de etik ve yasal davranışlar beklenmektedir. P21 ortaklığının yine bilgi, medya ve teknoloji becerisi altında yer alan bilgi, iletişim ve teknoloji okuryazarlığında; bilgi teknolojilerine erişim ve bilginin kullanımında etik/yasal çerçeveye uyulması belirtilmektedir (Partnership for 21st Century Skills Ohio Department of Education, 2016). 21. yüzyılda bireylerden beklenen özellikleri doğrudan etkileyen unsurlardan biri olan teknolojik gelişmeler, teknolojiyi etkili ve verimli kullanabilmenin yanı sıra etik, yasal veya ahlâki kuralların da göz önünde bulundurmasını gerektirmektedir. İncelenen diğer bir 21. yüzyıl beceri çerçevesi olan ATC21S'de (Binkley vd., 2010, s. 5) belirlenen on temel becerinin her biri KSAVE çerçevesi (knowledge, skills, and attitudes, values and ethics) olarak adlandırılan bilgi, beceri ve tutum, değerler ve etik dikkate alınarak tanımlanmıştır. On beceri içinde yer alan bilgi, iletişim ve teknoloji okuryazarlığı altında medya ve bilgi teknolojilerine erişim ile medya ve bilgi teknolojilerinin kullanımında etik ve yasal konulara ait temel anlayışa sahip olunması belirtilmiştir (Binkley vd., 2010, s. 25). ISTE standartlarına bakıldığında öğretmenlerin vatandaşlık boyutunda öğrencilere ilham veren bireyler olarak dijital araçlar, fikrî hakların ve mülkiyetin korunması ile ilgili etik ve yasal uygulamalar konusunda öğrencilere rehberlik etmeleri gerektiği belirtilmektedir (ISTE, 2019, s. 5). Bu bağlamda öğrencilere kazandırılacak beceriler doğrultusunda eğitimciler için oluşturulmuş standartlar bulunmaktadır. Çerçevede “öğrenci, lider, vatandaş, işbirlikçi, tasarımcı, kolaylaştırıcı ve analist” şeklinde yer alan eğitimci standartları; öğrencilerin dijital dünyada kazanmaları beklenen nitelikleri destekleyecek doğrultuda tanımlanmaktadır. Öğrencilerden ise dijital dünyada yaşarken güvenli, yasal ve etik bir şekilde hareket etmeleri beklenmektedir (ISTE, 2019, s. 5). 21. yüzyıl becerilerini tamamen dijital dünya düzenine göre oluşturan ISTE; öğrenci, eğitim lideri ve koç şeklinde belirttiği üç temel bileşenini yasal ve etik temelli standartlara göre açıklamaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan dijital etik kavramı, etik konusu içinde yerini almaya başlamaktadır.

2.4. Alan Yazın Taramaları ve İncelemeleri

Alan yazın araştırması sonucunda ülkemizde teknolojik kavramlarla bağlantılı olarak etik üzerine eğitim alanında yapılmış çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların lisansüstü

öğrenciler ile ortaokul öğrencileri üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca bilişim etiği kavramının nicel olarak daha fazla kullanıldığı da dikkat çekmektedir. YÖK Tez Merkezi ve Dergipark arama platformlarından elde edilen çalışmalar, aşağıdaki tabloda yapıldığı yıllara, çalışıldığı etik alanlarına ve kullanılan örneklem gruplarına göre sınıflandırılmıştır.

Tablo 1

Teknolojik kavramlarda etik alanında yapılmış çalışmalar

Çalışmanın Türü	Çalışmanın Yazarı	Çalışmanın Yapıldığı Yıl	Çalışmanın Etik Alanı	Çalışmanın Örneklemi
Makale	Sincar ve Uğurlu	2012	Sosyal medya etiği	Öğretmenler
Makale	Kıranlı, Güngör ve Yıldırım	2014	Bilgisayar etiği	Bilişim teknolojileri Öğretmenleri
Makale	Ozan, Kurt ve Odabaşı	2014	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri
Makale	Söylemez ve Balaman	2015	Bilişim etiği	Ön lisans öğrencileri
Makale	Fidan	2015	Dijital etik	Akademisyenler
Makale	Arıkan ve Duymaz	2015	Bilişim etiği	Ortaokul öğrencileri
Makale	Gökçearslan, Günbatar ve Berikan	2015	Bilişim etiği	Ortaokul öğrencileri
Makale	Demiraslan Çevik ve Çoban	2016	Siber etik	Lisans öğrencileri
Makale	Mısırlı ve Kuzu	2019	Sosyal medya etiği	Lisans öğrencileri
Makale	Çelik ve Gündoğdu	2019	Bilişim etiği	Lise öğrencileri
Makale	Köse Biber ve Biber	2020	Bilişim etiği	Ortaokul ve lise öğrencileri
Makale	Bozok, Geniş ve Avcu	2020	Bilişim etiği	Ortaokul öğrencileri
Makale	Güler	2021	Dijital etik	Akademisyenler
Makale	Özcan	2021	Dijital etik	Akademisyenler
Makale	Özbay, Doğan, Yıldız ve Seferoğlu	2021	Dijital etik	Lisans öğrencileri
Makale	Elçiçek	2022	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri
Tez	Duymaz	2013	Bilişim etiği	Ortaokul öğrencileri
Tez	Ozan Leymun	2018	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri
Tez	Akman Kadioğlu	2019	Siber etik	Lisans öğrencileri
Tez	Özdemir	2019	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri
Tez	Arslan	2021	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri
Tez	Ceviz	2021	Bilişim etiği	Ortaokul öğrencileri
Tez	Öteleş	2021	Dijital etik	Sosyal bilgiler Öğretmenleri
Tez	Aydoğdu	2022	Bilgisayar etiği	Ortaokul öğrencileri
Tez	Fidan Tunç	2022	Dijital etik	Lisans öğrencileri
Tez	Bayraktar	2023	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri
Tez	Konuk	2023	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri

Tez	Tofan	2023	Bilişim etiği	Ortaokul öğrencileri
Tez	Eğri	2024	Bilişim etiği	Lisans öğrencileri
Tez	Tekin	2024	Bilişim etiği	Bilişim teknolojileri öğretmenleri

Çalışmamızın bu bölümünde bilişim etiği ve dijital etik konuları üzerine eğitim alanında yapılmış olan çalışmalar tez ve makale çalışmaları olarak sınıflandırılmış ve ilk olarak doktora tezleri ele alınmıştır.

Alanda Yapılmış Doktora Çalışmaları

Lisans öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, bilişim etiğine yönelik bir öğretim uygulamasının öğretmen adaylarının bilişim etiği algıları üzerine etkileri irdelenmiştir (Ozan- Leymun, 2018). Durum çalışması olarak modellenen araştırmada, verilerin anket, günlük, gözlem, ürün dosyası, odak grup görüşmeleri aracılığıyla toplandığı belirtilmiştir. Araştırma bulgularının öğretici özellikleri, içeriğin düzenlenmesi, öğretme ve öğrenme süreci kategorilerine ayrıldığı görülmüştür. Çalışmanın bulguları incelendiğinde, lisans düzeyinde bilişim etiğinin müstakil bir ders olarak verilmesini destekler nitelikte olduğunun vurgulandığı görülmüştür.

Öğretmen adaylarının dijital etik tutumlarının ele alındığı diğer bir çalışmanın, paralel karma desen yönteminde modellendiği ve nicel boyutunda veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek kullanılırken; nitel veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanıldığı görülmüştür (Fidan-Tunç, 2022). Parametrik olmayan testlerin kullanıldığı veri analizlerinde, betimsel analizden yararlanılmıştır. Ölçek analiz sonucuna göre öğretmen adaylarının dijital etik tutumlarının pozitif yönde anlamlılık gösterdiği, bağımsız değişkenler bağlamında anne, baba ve eğitim durumunda anlamlı bir farklılığın görülmediği belirtilirken; cinsiyet ve günlük internet kullanım sürelerine göre anlamlı bir farklılığın bulunduğu vurgulanmıştır. Çalışma sonucunda öğretmen adaylarının dijital etik tutumlarının pozitif yönde artırılması amacıyla, lisans düzeyinde eğitim programlarına bu alanda bir ders eklenmesi önerilmiştir.

Bilişim etiği alanında hazırlanmış olan bir diğer tez çalışmasında Kadioğlu'nun (2019), bilişim etiği öğretimi üzerine bir öğretim programı tasarladığı görülmüştür. Çalışmada örneklem olarak lisans öğrencilerinin tercih edildiği belirtilmiştir. Tasarlanan program, lisans öğrencilerine uygulanmış ve uygulamanın ardından öğrencilerin programa yönelik olumlu görüş belirttikleri vurgulanmıştır.

Alanda Yapılmış Yüksek Lisans Çalışmaları

Dijital etik ve bilişim etiğine yönelik yapılan alanyazın taraması sonucu elde edilen yüksek lisans tezleri incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır:

Duymaz'ın (2013), bilişim etiği üzerine 6. Sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmasında, öğrencilerin bilişim etiği tutumlarını belirlerken, uygulamaya dair görüşlerini aldığı da görülmüştür. Ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel olarak yürütüldüğü belirtilen çalışmanın örnekleminde, bir devlet okulunun 6. sınıfında öğrenim gören 48 öğrencinin yer aldığı tespit edilmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak ölçek ve anket kullanıldığı belirtilmiştir. Analiz sonuçlarına göre deney grubu öğrencilerinin, kontrol grubu öğrencilerine göre bilişim teknolojilerini etik kullanımlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Öğrencilerin etik tutumlarının yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre ise anlamlı bir farklılık göstermediği raporlanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre eğitim fakültelerinde ve ortaokullarda bilişim etiğine yönelik bir derse yer verilmesi önerilmiştir.

Lisans öğrencilerinin bilişim etiği tutumlarını cinsiyet, öğrenim görülen bölüm ve günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre ele alan Özdemir'in (2019) çalışmasını tarama modeline göre oluşturduğu görülmüştür. Parametrik testlerin kullanıldığı tespit edilen çalışmanın istatistik sonuçlarında öğrencilerin cinsiyet, öğrenim görülen bölüm ve günlük internet kullanım sürelerine göre etik davranışlarında anlamlı bir farklılık bulunmadığı dile getirilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile dijital etik üzerine yaptığı tez çalışmasında Öteleş (2021), öğretmenlerin dijital etik görüşlerine başvurmuş ve katılımcıların büyük oranda dijital araç ve ortamların amacı dışında kullanıldığı ve buna yönelik önlemler alınması gerektiği yönünde görüş belirttiklerini dile getirmiştir.

E-öğrenmenin bilişim etiği dersi ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmada son test kontrol gruplu deneysel yöntem kullanıldığı ve deney grubu öğrencileriyle bilişim etiği dersine yönelik hazırlanan videolar ile çalışma yapıldığı belirtilmiştir (Arslan, 2021). Kontrol grubu ve deney grubuna uygulanan ölçme aracı sonucu elde edilen verilerin analiz sonuçlarının deney grubu lehine farklılaştığı buna bağlı olarak bilişim etiğine yönelik uygulanan e-öğrenme yönteminin etkililiğine vurgu yapıldığı görülmüştür.

Ortaokul öğrencilerinin bilişim etiği tutumlarını belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada Ceviz'in (2021), araştırmasında tarama modelini tercih ettiği ve cinsiyet, sınıf düzeyi ile günlük teknoloji kullanım süresi değişkenlerini irdelediği tespit edilmiştir. Parametrik olmayan testler ile ulaşılan sonuçlarda, öğrencilerin çalışma için belirlenmiş olan değişkenlerin tamamında, bilişim etik tutumları toplam puanlarında anlamlı düzeyde bir farklılık görülmediği vurgulanmıştır.

Aydoğdu (2022), bilişim etiğine yönelik geliştirilmiş bilgisayar destekli bir öğretim materyalinin; lise öğrencilerinin bilgisayar etik kullanma durumlarına etkisini incelediği çalışmasını nicel araştırma yöntemlerinden ön test-son test kontrol gruplu deneysel model kullandığını belirtmiştir. İncelenen çalışmanın iki deney grubu ve bir kontrol grubundan oluştuğu, deney gruplarına sunuş yoluyla bilgisayar etiği eğitimi verildiği, ardından geliştirilmiş olan bilgisayar destekli öğretim materyalinin ikinci deney grubuna uygulandığı görülmüştür. Analiz sonuçlarına göre kontrol grubu ve birinci deney grubu arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirtilirken, ikinci deney grubunun analiz sonuçlarının pozitif yönde anlamlı bir farklılığı gösterdiği vurgulanmıştır.

Lisans öğrencileri için bilişim etiği ölçeği geliştirmeyi hedefleyen bir çalışmada, elde edilen ölçek ile toplanan verilerin analiz sonuçlarına göre cinsiyet, şahsi gelir ve aile gelir durumuna göre öğrencilerin bilişim etiği seviyelerinin farklılaşmadığı; yaş değişkeninde ise 18-21 yaş aralığı lehine pozitif yönde anlamlı olduğu vurgulanmıştır (Bayraktar, 2023). Çalışmada ayrıca teknolojik cihaz kullanım süreleri daha uzun olanların bilişim etiği seviyelerinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin bilişim etiği algılarının ele alındığı diğer bir çalışmada, ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel model kullanıldığı tespit edilmiştir (Tofan, 2023). Kontrol grubuna bilişim etiğine yönelik öğretim içerikleri sunuş yöntemi ile aktarılırken, deney grubuna bilişim etiği üzerine geliştirildiği belirtilen animasyonların izletildiği dile getirilmiştir. Çalışmanın sonucunda grupların ön test analiz sonuçları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı son test analiz sonuçlarının ise çalışma grubu lehine anlamlılık gösterdiği vurgulanmıştır.

Bilişim teknolojilerinin etik kullanımı üzerine öğretmen adayları ile yapılan diğer bir çalışma incelendiğinde; araştırmanın karma yönteme göre planlandığı, ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel yöntemde bir kontrol ve iki deney grubu kullanıldığı görülmüştür (Konuk, 2023). Nicel bölümün analiz sonuçlarında oyun tabanlı

zenginleştirilmiş çevrimiçi öğrenme ortamlarının kullanıldığı deney grubu lehine anlamlı bir farklılık görüldüğü, nitel bölümün analiz sonuçlarında da katılımcıların uygulamaya karşı olum tutum sergiledikleri vurgulanmıştır.

Tekin'in (2024), hazırladığı tez çalışmasında pandemi döneminde görev yapmış olan bilişim öğretmenlerini tercih ettiği görülmüştür. Öğretmenlerin bilişim etiğine yönelik algılarını ele alan çalışmada olgu bilim yöntemi ve içerik analizinden yararlanıldığı tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre çalışma grubunun bilişim etiği tanımlarında saygı, doğruluk ve kural kavramlarının öne çıktığı; günlük yaşamında etik değerlere dikkat edenlerin bilişim etiği algılarının da yüksek olduğu; bilişim etiğine yönelik ihlâllerde fikrî mülkiyet ile gizlilik boyutlarını vurguladıkları belirtilmiştir. Analiz sonuçlarında ayrıca pandemi döneminde teknolojiye maruz kalan çocukların etik olmayan davranışlarında artış olduğu, bunun sebebinin ahlâki değerlerin tam anlamıyla içselleştirilmemiş olması görüşünün baskın olduğu aktarılmıştır.

Lisans öğrencilerinin bilişim etiği tutumları ile dijital okuryazarlıkları arasındaki ilişkiyi inceleyen Eğri (2024); dijital okuryazarlığın öğrencilerin bilişim etiği tutumları üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı sonucuna ulaştığını belirtmiştir.

Alanda Yapılmış Makale Çalışmaları

Çalışmamızın bu bölümünde dijital etik ve bilişim etiği alanında öğrenciler, öğretmenler ve öğretmen adayları ve akademisyenler ile yapılan çalışmaların yanı sıra öğretim programları ve ölçek çalışmaları üzerine yapılan çalışmalar da ele alınmıştır.

Fidan (2015) Ortaokul Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı kazanımlarını irdelediği çalışmasında gerek ulusal gerekse uluslararası seviyede bilişim etiğine yönelik yapılan düzenlemelerin programa gerektiği kadar yansıtılmadığını dile getirmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin bilişim etiği seviyeleri üzerine yapılan bir genel tarama çalışmasında öğrencilerin bilişim etiği seviyeleri bazı değişkenlere göre incelenmiş ve genel puanlarının pozitif yönde yüksek olduğu belirtilmiştir (Gökçearslan, Günbatır ve Berikan, 2015). Yine ortaokul öğrencileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin bilişim etiğine yönelik karar verme becerilerini geliştirmek amacı ile tasarlanan çevrimiçi öğrenme ortamının, etkililiği ve kullanılabilirliği test edilmiş ve yapılan bazı düzeltmeler sonrasında programın

işlevsel olduğu dile getirilmiştir (Demiraslan-Çevik, Tepgeç, Mumcu, Somyürek ve Dağhan, 2020).

Bilişim teknolojileri öğretmenlerinin bilişim etiğine yönelik görüşlerinin ele alındığı çalışmada Kıranlı-Güngör ve Yıldırım (2014), öğretmenlerin bilişim etiği ile ilgili sorulara yeterli yanıtlar veremediklerini vurgulamışlardır. Çalışmada lisans düzeyinde bilgisayar ile ilgili bölümlere bilişim etiği üzerine bir derse ayrıca yer verilmesinin tavsiye edildiği görülmüştür.

Ön lisans öğrencilerinin bilişim etiği seviyelerini yaş, cinsiyet, günlük internet kullanım süresi değişkenlerine göre ele alan bir çalışmada analiz sonuçlarının kız öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir (Söylemez ve Balaman, 2015). Ayrıca yaş ve internet kullanım süresi değişkenlerinin bu tutumu etkilemediği vurgulanmıştır.

Pandemi döneminde zorunlu uzaktan eğitim gören lisans öğrencilerinin bilişim etiği metaforik algılarını ele alan bir çalışmada olumlu ve olumsuz olarak iki sınıflama yapıldığı görülmüştür (Elçiçek, 2022). Araştırmanın sonuçları arasında olumlu grupta etik kuralların sorun çözücü, güvenli bilişim teknolojileri kullanımı, bireysel ve toplumsal düzendeki denge ögesi gibi algılar oluşturduğu vurgulanmıştır.

Nitel araştırma desenine göre planlandığı tespit edilen çalışmalarında Ozan, Kurt ve Odabaşı'nın lisans öğrencilerinin Vikipedi kullanımlarını bilişim etiği boyutlarına göre irdeledikleri görülmüştür (2014). Odak grup görüşmeleri aracılığı ile elde edilen verilerin analiz sonuçlarında; öğrencilerin bilişim etiğini tanımlarken terim kullanmakta zorlandıkları ve bu yöndeki farkındalıklarının yetersiz olduğu vurgulanmış; bölüm fark etmeksizin tüm öğretmen adaylarına bilişim etiğine yönelik farkındalık kazanmaları adına lisans düzeyinde çalışmalar yapılması önerilmiştir.

Ortaokul ve lise öğrencilerinin bilişim etiği seviyelerinin incelendiği bir çalışmada araştırmanın tarama modeli yöntemi ile ele alındığı belirtilmiştir (Köse-Biber ve Biber, 2020). Yapılan analizler sonucunda öğrencilerin bilişim etiği toplam puanlarında herhangi bir farklılaşma olmadığı; ancak cinsiyet değişkeninde kızlar lehine bir farklılık görüldüğü dile getirilmiştir. Çalışma sonucunda araştırmacıların ortaokul ve lisede bilişim etiğine yönelik içeriklerin gözden geçirilerek geliştirilmesi yönünde görüş belirttikleri görülmüştür.

Öğretmen adayları ile bilişim etiği üzerine yapılan diğer bir çalışmanın kesitsel tarama modeline göre yürütüldüğü belirtilmiştir (Özbay, Doğan, Yıldız ve Seferoğlu, 2021). Bazı değişkenlere göre ele alındığı görülen çalışmada adayların bilişim etiği seviyelerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmüştür. Araştırmacılar, çalışmanın sonuçlarında cinsiyet değişkenine göre erkek adayların puanlarının daha yüksek olduğunu, BÖTE adaylarının puanlarının diğer bölüm adaylarına göre daha düşük olduğunu, internet kullanma becerisi yüksek adayların puanlarının diğer adaylara göre daha düşük olduğunu ve bu alanda eğitim alan adayların puanlarının ise almayanlara göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmen adayları ile sosyal medya etiği üzerine yaptıkları çalışmalarında Mısırlı ve Kuzu (2019), çalışmanın odak grup görüşmesi yolu ile yapıldığını ve veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan senaryoların kullanıldığını belirtmişlerdir. Yapılan analiz sonucunda araştırmacılar, adayların çıkarlarını etik davranışlara tercih ettiklerini, çıkarları söz konusu iken etik ilkeleri göz ardı edebileceklerini vurgulamışlardır.

Sosyal medyada etik konusunun incelendiği diğer bir çalışmada araştırmacıların örneklem olarak öğretmenleri tercih ettikleri görülmüştür. Verilerin odak grup görüşmesi yolu ile elde edildiği belirtilen çalışmada, araştırmacılar öğretmenlerin sosyal medyada karakter, saldırganlık, takıntı, saygısızlık gibi sınıflamalar altında tanımladıkları olumsuzluklar ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir (Sincar ve Uğurlu, 2012).

Özel yetenekli öğrenciler ile bilişim etiği öğretimi üzerine yaptıkları çalışmada Bozok, Geniş ve Avcu'nun tek grup ön test-son test desenini tercih ettikleri görülmüştür (2020). Çalışmanın amacı doğrultusunda öğrencilere araştırmacılar tarafından geliştirilen oyunun uygulandığı ve uygulama sonucunda ölçek ve görüşme yolu ile toplanan verilerin analizlerinde sonuçların son test lehine farklılaştığı vurgulanmıştır. Ayrıca araştırmacılar, öğrencilerin öğretim aracından memnun kaldıklarını da dile getirmişlerdir.

Akademisyenler ile dijital etik üzerine yaptığı çalışmasında Güler (2021), durum çalışmasını kullandığını ve verilerin yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplandığını belirtmiştir. Araştırmacının, çalışmanın sonuçları arasında katılımcıların tamamının üniversitelerde dijital alanda etik ilkelerin oluşturulup çalışmaların bu ilkelere uygun yürütülmesi, evrensel nitelikli dijital etik ilkelerin oluşturulmasının mümkün olabilmesi üzerine görüşlerine yer verdiği görülmüştür.

Akademisyenler ile dijital etik üzerine yapılan bir diğer çalışmada araştırmacı katılımcıların konu ile ilgili geleceğe yönelik olumsuz görüşler beslediklerini, ahlâk

açısından teknolojinin yeni ve derin sorunlar ortaya çıkardığı yönünde düşünceler belirttiklerini vurgulamıştır (Özcan, 2021).

Yukarıda ele alınan çalışmaların yanı sıra Arıkan ve Duymaz'ın (2014) bilişim etiği üzerine geliştirilmiş bir ölçeği Türkçe'ye uyarlama çalışmaları ile Çelik ve Gündoğdu'nun (2019) bilişim etiği tutumuna yönelik geliştirdikleri ölçek çalışmaları bulunmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Çalışmamızın bu bölümünde, araştırma modeli, çalışma gurubu, veri toplama araçları ve veri toplama süreci ele alınmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma araştırma yöntemlerinden eş zamanlı tasarım kullanılmıştır. Kara (2023, s. 75) karma yöntemi, nicel ve nitel yöntemin veri toplama ve verilerin analiz aşamalarının birlikte ele alındığı, bir yöntemin diğer yöntemi destekleyerek tamamlayıcı bir rol üstlendiği yeni bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Eş zamanlı tasarımda nicel ve nitel veriler birlikte toplanır, ayrı ayrı analiz edilir ve analiz sonuçları birlikte irdelenir (Aydın-Çakır ve Türkeş-Kılıç, 2021, s. 6). Araştırmada karma yöntem tercih edilmesindeki amaç nicel verilerin daha iyi anlaşılması, desteklenmesi ve eksik kalabilecek bölümlerin nitel veriler aracılığıyla tamamlanmasıdır. Çalışmanın nicel bölümünde bir grubun tutum, ilgi, farkındalık gibi özelliklerini belirlemeye uygun olan genel tarama modeli; nitel bölümünde ise daha küçük bir örneklemden derinlemesine bilgi edinmeyi sağlayan görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Tarama araştırmalarının daha geniş bir evrenin ortalama sonuçlarını yansıtabilmesi, sonuçların genellenebilir ve nesnel olması, aynı anda birden fazla değişkenin birbiri ile olan ilişkisini test edebilmesi diğer araştırma yöntemlerine göre üstün olduğu yönler olarak kabul edilmektedir (Gülbüz ve Şahin, 2018, s. 108). Bu çalışmada da ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin dijital etik tutumları üzerine genel bir kanıya ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırmanın nitel veri toplama bölümünde çalışmaya derinlik kazandırmak ve veri çeşitliliğini arttırmak amacıyla görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Görüşme yöntemi, görüşülen kişiye sıralanmış sorularla sınırlı cevaplar vermek yerine sözlü ifade fırsatı tanıdığından ayrıca anlaşılmayan sorulara görüşmeci tarafından açıklık getirilebildiğinden daha verimli olmaktadır (Gülbüz ve Şahin, 2018, s. 188).

3.2. Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini 2024-2025 eğitim öğretim yılında İzmir ili Buca ilçesinde bulunan resmî ilkokullarda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Nicel çalışma için tespit edilen evren içerisinden örneklem grup, tesadüfî örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Etik izinler sonucu belirlenen 20 ilkokulda görev yapan sınıf öğretmenleri tesadüfî yöntemle belirlenirken, norm kadro oranlarının nicel yetersizliğinden dolayı İngilizce, din kültürü ve

ahlâk bilgisi öğretmenleri ile rehberlik ve psikolojik danışmanların tamamı çalışmaya dâhil edilmiştir. Buna göre nicel çalışmaya ilkökul 1-4. sınıf seviyesinde görev yapan 369 öğretmen katılmış, hatalı doldurulan bir form çalışmadan çıkarılmış ve çalışmaya 368 form ile devam edilmiştir. Araştırmanın nitel bölümünde örneklem oluştururken örneklem hacmi belirlenmemiş, verilerin doyuma ulaşması hedeflenmiştir. Bu amaçla veriler bloklar halinde toplanmış, toplanan veriler gözden geçirilmiş ve yeterli olduğu kanısı oluştuğunda veri toplamaya son verilmiştir. Buna göre nitel çalışmaya ilkökul 1-4. sınıf seviyesinde görev yapan 73 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın nicel ve nitel bölümlerine ait katılımcıların dağılımları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 2
Nicel çalışma grubu kişisel bilgiler tablosu

		N	%
Cinsiyet	Kadın	260	70,7%
	Erkek	108	29,3%
	Toplam	368	100%
Yaş	25-34	38	10,3%
	35-44	126	34,2%
	45-54	154	41,8%
	55 ve üzeri	50	13,6%
	Toplam	368	100%
Mesleki Kıdem Yılı	1-10	40	10,9%
	11-20	109	29,6%
	21-30	175	47,6%
	31 ve üzeri	44	12,0%
	Toplam	368	100%
Branş	Sınıf öğretmeni	269	80,4%
	İngilizce öğretmeni	16	4,9%
	Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni	24	6,5%
	Rehberlik ve psikolojik danışman	30	8,2%
	Toplam	368	100%

Çalışmaya katılan 368 öğretmen içinde kadın katılımcıların oranı%70,7 (n=260) ve erkek katılımcıların oranı %29,3'tür (n=108). Tabloya göre katılımcıların %10,3'ü (n=38) 25-34, %34,2'si (n=126) 35-44, %41,8'i (n=154) 45-54 aralığında iken; %13,6'sının (n=50)

55 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Mesleki kıdem yılı dağılımına bakıldığında öğretmenlerin %10,9'u (n=40) 1-10, %29,6'sı (n=109) 11-20, %47,6'sı (n=175) 21-30 yıllar arasında mesleki deneyime sahip iken %12'sinin (44) 31 yıldan fazla aktif olarak görev yaptığı görülmektedir. 368 katılımcıyı %80,4 (n=296) oranında sınıf öğretmeni, %4,9 (n=18) oranında İngilizce öğretmeni, %6,5 (n=24) oranında din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni ve %8,2 (n=30) oranında rehberlik ve psikolojik danışman oluşturmaktadır. Branşlara göre 296 sınıf öğretmenin 206'sı kadın, 90'ı erkek; 30 rehberlik ve psikolojik danışmanın 24'ü kadın, 6'sı erkek; 24 din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenin 16'sı kadın, 8'i erkek ve 18 İngilizce öğretmenin 14'ü kadın ve 4'ü erkektir.

Tablo 3
Nitel çalışma grubu kişisel bilgiler tablosu

		N	%
Cinsiyet	Kadın	55	75,34%
	Erkek	18	24,66%
	Toplam	73	100%
Yaş	25-34	11	15,07%
	35-44	19	26,03%
	45-54	34	46,58%
	55 ve üzeri	9	12,33%
	Toplam	73	100%
Mesleki Kıdem Yılı	1-10	13	17,81%
	11-20	12	16,44%
	21-30	39	53,42%
	31 ve üzeri	9	12,33%
	Toplam	73	100%
Branş	Sınıf öğretmeni	46	63,01%
	İngilizce öğretmeni	8	10,96%
	Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni	7	9,59%
	Rehberlik ve psikolojik danışman	12	16,44%
	Toplam	73	100%

Çalışmaya katılan 73 öğretmen içinde kadın katılımcıların oranı %75,34(n=55) ve erkek katılımcıların oranı %24,66'dır (n=18). Tabloya göre katılımcıların %15,07'si (n=11) 25-34, %26,03'ü (n=19) 35-44, %46,58'i (n=34) 45-54 yaş aralığında iken; %12,33'ünün (n=9) 55 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Mesleki kıdem yılı dağılımına bakıldığında öğretmenlerin %17,81'i (n=13) 1-10, %16,44'ü (n=12) 11-20, %53,42'si (n=39) 21-30 yıllar arasında mesleki deneyime sahip iken %12,33'ünün (9) 31 yıldan fazla aktif olarak görev yaptığı görülmektedir. 73 katılımcıyı %63,01 (n=46) oranında sınıf öğretmeni, %10,96 (n=8)

oranında İngilizce öğretmeni, %9,59 (n=7) oranında din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni ve %16,44 (n=12) oranında rehberlik ve psikolojik danışman oluşturmaktadır. Branşlara göre 46 sınıf öğretmenin 31'i kadın, 15'i erkek; 12 rehberlik ve psikolojik danışmanın 11'i kadın, 1'i erkek; 7 din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenin 6'sı kadın, 1'i erkek ve 8 İngilizce öğretmenin 7'si kadın ve 1'i erkektir.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Çalışmada nitel veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu “Kişisel Bilgiler Formu” ve “Dijital Etik Görüşme Formu” olarak iki bölümden oluşmaktadır. Görüşme formu oluşturulurken alanyazın taraması yapılmış, kullanılacak ölçek dikkate alınmış ve tamamlayıcı, açıklayıcı biri seçenек de içeren 8 açık uçlu soru yazılmıştır. Sorular iki dil uzmanı tarafından incelenmiş ve görüşleri üzerine dil bilgisi ve anlam hataları düzeltilmiştir. Ayrıca bilim uzmanı bir bilişim öğretmeni tarafından incelenen görüşme formunun kapsam geçerliliği değerlendirilmiş, herhangi bir düzeltmeye ihtiyaç duyulmamıştır. Ardından pilot uygulama yapılmış ve görüşme formunun anlaşılabilirliği test edilmiştir. Pilot uygulama sonrasında 2 açık uçlu soru formdan çıkarılmış, diğer soru ifadelerinde düzeltmeler yapılmış ve tekrar uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşleri üzerine yapılan düzeltmelerin ardından forma son şekli verilmiştir.

Çalışmanın nicel bölümünde Fidan-Tunç (2022) tarafından geliştirilen, 9 madde ve tek boyuttan oluşan “Dijital Etik Tutum Ölçeği” ve araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgiler Formu” kullanılmıştır. Dijital Etik Tutum Ölçeği, “Tamamen Katılıyorum: 5”, “Katılıyorum: 4”, “Kısmen Katılıyorum: 3”, “Katılmıyorum: 2” ve “Hiç Katılmıyorum: 1” şeklinde 5’li likert tipte hazırlanmıştır. Ölçeğin aritmetik ortalama değerlendirmesinde kabul edilen ölçütler “Tamamen Katılıyorum:4.20-5”, “Katılıyorum: 3.40-4.19”, “Kısmen Katılıyorum: 2.60-3.39”, “Katılmıyorum: 1.80-2.59”, “Katılmıyorum: 1-1.79” şeklindedir. Ölçekten 4.20 puan ve üzeri alınması “çok iyi”, 3.40-4.19 arası puan alınması “iyi”, 2.60-3.39 arası puan alınması “orta”, 1.80-2.59 arası puan alınması “düşük” veya “olumsuz”, 1-1.79 arası puan alınması “çok düşük” veya “çok olumsuz” olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca ölçekten alınabilecek en yüksek puan 45 iken en düşük puan 9 olmaktadır. Ölçeğin AFA test sonuçlarında Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin 0.851, Barlett bütünlük değerinin $p<.05$ ve Cronbach Alpha değerinin ise .761 olduğu belirtilmiştir.

Dijital Etik Tutum Ölçeği ve Dijital Etik Görüşme Formu için ortak kullanılan Kişisel Bilgiler Formu katılımcıların; cinsiyet, branş, yaş, mesleki kıdem yılı bilgilerine

odaklanmaktadır. Bu değişkenlerden mesleki kıdem yılı ve yaş sayı aralığı olarak istenirken cinsiyet iki, branş ise dört seçenekten oluşmaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel veri analizinde SPSS 30.0 paket programı kullanılmıştır. Öncelikle elde edilen veriler betimsel istatistik ile ele alınmıştır. Alt problem cümlelerinin analizine geçilmeden önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Verilere ait normallik analiz sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 4
Değişkenlere göre normallik testi

		Kolmogorov Smirnov (p)	Skewness	Kurtosis
Cinsiyet	Kadın	<.001	-1.413	1,315
	Erkek	<.001	-1,430	2.440
Yaş	25-34	.001	-1.636	2.932
	35-44	<.001	-.926	-.432
	45-54	<.001	-1.876	4.172
	55 ve üzeri	<.001	-1.322	1.452
Kıdem Yılı	1-10	<.001	-2.132	5.972
	11-20	<.001	-1.158	.495
	21-30	<.001	-1.681	3.129
	31 ve üzeri	<.001	-1.167	.706
Branş	Sınıf öğretmeni	<.001	-1.627	3.225
	İngilizce Öğretmeni	.062	-1.105	.392
	Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni	.173	-.141	-1.068
	Rehberlik ve psikolojik danışman	<.001	-1.359	1.141

Analiz sonuçlarına göre cinsiyet değişkeninde kadın ve erkekler için çarpıklık ve basıklık değerleri ± 1 değeri arasında bulunmamaktadır. Ayrıca Kolmogorov-Smirnov analiz sonuçlarına göre puanların anlamlılık değeri ($p < .05$) .05'ten küçüktür. Cinsiyet değişkeninde verilerin normal dağılım göstermediği görülmektedir. Yaş değişkeni normallik testi sonuçlarına bakıldığında çarpıklık ve basıklık değerleri 35-44 yaş dışında ± 1 değeri arasında bulunmaktadır. Ancak 35-44 yaş aralığında verilerin Kolmogorov-Smirnov p anlamlılık değerinin .05' ten küçük olduğu görülmektedir. Sonuçlara göre yaş değişkeninde veriler normal dağılmamaktadır. Kıdem yılı değişkeninde 11-20 yıl ile 31 yıl ve üzerinde basıklık değerinin ± 1 değeri aralığını karşılasa da Kolmogorov-Smirnovp anlamlılık değerinin

.05'ten küçük olduğu görülmektedir. Buna göre kıdem yılı değişkeninde verilerin normal dağılım göstermediği söylenebilir. Branş değişkeni verilerinde İngilizce ile din kültürü ve ahlâk bilgisi branşlarında p anlamlılık değeri .05 değerinden büyüktür ($p > .05$). İngilizce branşındaki basıklık değeri ± 1 değeri arasında olmakla birlikte çarpıklık değeri bu aralığın dışında kalmaktadır. Din kültürü ve ahlâk bilgisi branşındaki çarpıklık değeri ± 1 değeri aralığında bulunmaktadır ancak basıklık değeri bu niceliği karşılamamaktadır. Dolayısıyla branş değişkeninde veriler normal dağılım göstermemektedir. Analiz sonucu elde edilen histogram grafikleri bu sonuçları kanıtlar niteliktedir.

Nitel verilerin analizinde ise betimsel analiz ve içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi için katılımcılara branşlara, cinsiyete ve sıra numarasına göre semboller verilmiştir (Sınıf öğretmeni kadın 1. katılımcı: SK1, sınıf öğretmeni erkek 2. katılımcı: SE2; din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni kadın 1. katılımcı DK1, din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni erkek 2. katılımcı: DE2; İngilizce öğretmeni erkek 1. katılımcı: NE1, İngilizce öğretmeni kadın 2. katılımcı: NK2; rehberlik ve psikolojik danışman erkek 1. katılımcı: RE1, rehberlik ve psikolojik danışman kadın 2. katılımcı: RK2...). Katılımcıların verdiği yanıtlar içerisinden elde edilen kodlardan kategoriler oluşturulmuş ve kategoriler tablolara dönüştürülmüştür. Ayrıca içerik analizi sürecinde önemli olduğu düşünülen yanıtlar doğrudan alıntılanmıştır.

3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Çalışmanın geçerlik ve güvenlik çalışmaları için görüşme formu oluşturulurken öncelikle uzman görüşü alınmış ve pilot uygulama yapılmıştır. İçerik analizi aşamasında Miles ve Huberman (1994, s. 64) tavsiyesine göre veriler bloklar halinde toplanırken araştırmacı tarafından ilk okumalar yapılmış ancak kodlama oluşturulmamıştır. Verilerin tamamı toplandıktan sonra ikinci okuma yapılmış ve bütün katılımcıların 1. yanıtları kodlandıktan sonra 2. yanıtlara geçilmiş ve kodlamaya bu sistemle devam edilmiştir. Her yanıtın kodlanmasından birkaç gün sonra yanıtlar tekrar okunmuş, kodlar kontrol edilmiş ve gerekli olduğu düşünülen düzeltmeler yapılmıştır. Alan uzmanı iki kontrol kodlayıcısı ile aynı süreç tekrar edilmiş ve çalışmanın sonunda kodlar karşılaştırılmıştır. Yanıtların tamamının kodlanmasının ardından Miles ve Huberman'ın nitel veri analizi için geliştirdiği güvenilirlik formülü uygulanmıştır. Elde edilen verilerden araştırmacı 49 kod, 1. kontrol kodlayıcısı 51 kod, 2. kontrol kodlayıcısı 50 kod elde etmiştir. Buna göre 1. kontrol kodlayıcısı ile araştırmacının uzlaştığı 48 kod, uzlaşmadığı 3 kod; 2. kontrol kodlayıcı ile

araştırmacının uzlaştığı 48 kod, uzlaşmadığı 2 kod; 1. kontrol kodlayıcısı ile 2. kontrol kodlayıcısının uzlaştığı 50 kod, uzlaşmadığı 1 kod elde edilmiştir.

1. kodlayıcı ile araştırmacı kodları arasındaki güvenirlik: $48/(48+3)*100= .94,1$

2. kodlayıcı ile araştırmacı kodları arasındaki güvenirlik: $48/(48+2)*100= .96$

1. kodlayıcı ile 2. Kodlayıcı kodları arasındaki güvenirlik: $50/(50+2)*100= .96,1$

Güvenirlik=anlaşma sayısı/(anlaşma sayısı + anlaşmazlıklar) formülüne göre sonucun %70 ve üzeri sonuç vermesi çalışmanın güvenilir sonuç verdiğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Güvenirlik formülünden elde edilen sonuçlar çalışma sonuçlarının güvenilir olduğunu göstermiştir.

3.6. Araştırmacının Rolü

Bu çalışmada araştırmacı çalışmanın her aşamasını danışman kontrolünde kendisi gerçekleştirmiştir. Araştırmacı görüşme formunu ve kişisel bilgi formunu oluşturup uzman görüşleri almış, alınan görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeleri yapmıştır. Veri toplama sürecini titiz bir çalışma ile gerçekleştirmiş, katılımcılar ile bire bir görüşmeler düzenlemiştir. Nicel verilerin analizinde istatistiksel süreci yürütmüş, verilerin geçerliği ve güvenirliği için gerekli önlemleri almıştır. Toplanan verilerin güvenliğini sağlamış, çalışma sonunda kişisel bilgi içeren veriler bizzat araştırmacı tarafından imha edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmamızın bu bölümünde toplanan verilerin istatistik hesaplamaları yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın nitel bölümü için toplanan verilerden kodlar ve kategoriler oluşturulmuş, katılımcıların yanıtlarından alıntılar yapılmıştır. Araştırmanın problem cümlesinin altında oluşturulan bir alt problem cümlesi ile öğretmenlerin dijital etik tutumları nicel veriler kullanılarak parametrik olmayan testler ile dört değişkene göre belirlenmeye çalışılmıştır. Altı alt problem cümlesi (2, 3, 4, 5, 6 ve 7. alt problem cümleleri) ise nitel veriler aracılığı ile açıklanmaya çalışılmıştır. Analizlerde p anlamlılık değeri .05 olarak kabul edilmiştir.

4.1. Araştırmanın Problem Cümlesine Ait Verilerin Analizi

Çalışmanın problem cümlesi olan öğretmenlerin dijital etik tutum düzeylerini belirlemek için öncelikle Dijital Etik Tutum Ölçeği (DETÖ) verileri SPSS 30.0 paket program ile analiz edilmiş ve aşağıdaki tabloda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 5

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik tutumlarına ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

	N	$\bar{x}$	Ss
Dijital Etik Tutum	368	4.71	.35

Analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin DETÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalaması $\bar{x}=4.71$ olarak bulunmuştur. Bu puan ölçek için kabul edilen aritmetik ortalama değerlerine göre “Tamamen Katılıyorum” seviyesinde kabul edilmektedir. Bu ortalamaya dayanarak ilkokul öğretmenlerinin dijital etik tutum seviyelerinin “çok iyi” olduğu söylenebilir.

4.2. Araştırmanın Alt Problem Cümlelerine Ait Verilerin Analizi

Çalışmanın nicel bölümünde verilerin normal dağılım göstermediği tespit edildiğinden veriler parametrik olmayan testler ile analiz edilmiştir. Buna göre araştırmanın ilk alt probleminde öğretmenlerin dijital etik tutum seviyeleri cinsiyet, yaş, kıdem yılı ve branşlara göre incelenmiştir.

4.2.1.İlkokul Öğretmenlerinin Branş Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları

Araştırmanın birinci alt problemi içinde yer alan ilk değişken branştır. Buna göre öğretmenlerin dijital etik tutumlarının branş değişkenine göre belirlemek için verilerin normal dağılım gösterip göstermediği daha önceki bölümde kontrol edilmiş ve normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle analizlere parametrik olmayan testler ile devam edilmiştir. Öğretmenlerin dijital etik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

Tablo 6

İlkokul öğretmenlerinin branş değişkenine göre dijital etik tutumları

Branş	N	Sıra Ortalaması	Sd	p
Sınıf öğretmeni	296	190.01	.93	.112
İngilizce öğretmeni	18	182.11		
Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmeni	24	169.10		
Rehberlik ve psikolojik danışman	30	143.93		
Toplam	368			

Kruskal Wallis H testi sonuçlarına göre en yüksek sıra ortalaması sınıf öğretmenliği branşında (190.01), en düşük sıra ortalaması ise rehberlik ve psikolojik danışman branşındadır (143.93). Testin p anlamlılık değeri .05 değerinden büyük ($p > .05$) olduğundan ilkokul öğretmenlerinin dijital etik tutumları branşlara göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Test sonuçlarından öğretmenlerin dijital etik tutumlarında branşın etkili olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

4.2.2. İlkokul Öğretmenlerinin Yaş Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları

Araştırmanın ilk alt problemi içinde yer alan ikinci değişken yaştır. Buna göre öğretmenlerin dijital etik tutumlarını yaş değişkenine göre belirlemek için verilerin normal dağılım gösterip göstermediği daha önceki bölümde kontrol edilmiş ve normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle analizlere parametrik olmayan testler ile devam edilmiştir. Öğretmenlerin dijital etik tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

Tablo 7

İlkokul öğretmenlerinin yaş değişkenine göre dijital etik tutumları

Yaş	N	Sıra Ortalaması	Sd	p
25-34	38	152.84	.85	.092
35-44	126	178.34		
45-54	154	197.51		
55 ve üzeri	50	184.03		
Toplam	368			

Kruskal Wallis H testi analiz sonuçlarına göre en yüksek sıra ortalaması 45-54 yaş grubunda (197.34) en düşük ise 25-34 yaş grubunda (152.84) görülmektedir. Testin p anlamlılık değeri .05 değerinden büyük ($p > .05$) olduğundan yaş değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. İlkokul öğretmenlerinin dijital etik tutumlarında yaş değişkeninin farklılık oluşturmadığını söylemek mümkündür.

4.2.3. İlkokul Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları

Araştırmanın ilk alt problemi içinde yer alan üçüncü değişken cinsiyettir. Buna göre öğretmenlerin dijital etik tutumlarını, cinsiyet değişkenine göre belirlemek için verilerin normal dağılım gösterip göstermediği daha önceki bölümde kontrol edilmiş ve normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle analizlere parametrik olmayan testler ile devam edilmiştir. Öğretmenlerin dijital etik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

Tablo 8

İlkokul öğretmenlerinin cinsiyet değişkenine göre dijital etik tutumları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Dijital Etik Tutum	Kadın	260	196.17	51003	11007	-3,35	<.001
	Erkek	108	156.42	16893			
	Toplam	308					

Mann-Whitney U testi analiz sonuçları incelendiğinde kadın öğretmenlerin dijital etik tutumlarına ait puanların sıra ortalaması 196.17, erkek öğretmenlerin dijital etik tutumlarına ait puanların sıra ortalaması 156.42 olarak hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarında anlamlılık değeri $p < .001$ olarak tespit edilmiştir. Anlamlılık değerinin .05 değerinden küçük olması cinsiyet değişkenine göre dijital etik tutum seviyesinde anlamlı bir farklılık olduğunu

göstermektedir. Buna göre kadın öğretmenlerin sıra ortalaması, erkek öğretmenlerin sıra ortalamasından fazla olduğu için bu farklılığın kadınlar lehine olduğu söylenebilir. Analiz sonuçları cinsiyetin dijital etik tutum üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

4.2.4. İlkokul Öğretmenlerinin Kıdem Yılı Değişkenine Göre Dijital Etik Tutumları

Araştırmanın ilk alt problemi içinde yer alan son değişken kıdem yılıdır. Buna göre öğretmenlerin dijital etik tutumlarını kıdem yılı değişkenine göre belirlemek için verilerin normal dağılım gösterip göstermediği daha önceki bölümde kontrol edilmiş ve normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle analizlere parametrik olmayan testler ile devam edilmiştir. Öğretmenlerin dijital etik tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

Tablo 9

İlkokul öğretmenlerinin kıdem yılı değişkenine göre dijital etik tutumları

Yaş	N	Sıra Ortalaması	Sd	p
1-10	40	158.24	.83	.221
11-24	109	178.76		
25-34	175	194.03		
35 ve üzeri	44	184.72		
Toplam	368			

Analiz sonuçlarına göre en yüksek sıra ortalaması 25-34 yıl aralığında (194.03), en düşük ise 1-10 yıl aralığında (158.24) görülmektedir. Testin p anlamlılık değeri .05 değerinden büyük olduğundan ($p > .05$) kıdem yılı değişkeninin öğretmenlerin dijital etik tutumlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Buna göre öğretmenlerin dijital etik tutumlarının kıdem yılına bağlı olarak etkilenmediğini söylemek mümkündür.

4.3. İlkokul Öğretmenlerinin En Sık Kullandığı Dijital Araçlar ve Uygulamalar

Araştırmanın ikinci altı problemi olan öğretmenlerin teknolojik eğilimlerinin hangi dijital uygulamalar ve araçlar üzerinde yoğunlaştığını belirlemek için araştırmacı tarafından oluşturulan görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu katılımcılarına ait betimsel istatistikler araştırmanın 3. bölümünde yer alan Tablo 3 üzerinde gösterilmiştir. Tablodaki verilere göre 73 katılımcıya TÜİK 2024 verileri üzerinden tespit edilen ve en sık kullanılan yedi dijital araç ve uygulamaya ek olarak yapay zekâ, alfabetik sıraya göre seçenekler halinde sorulmuş, seçeneklerin dışında kullandıkları dijital araçları ve uygulamaları da belirtmeleri istenmiştir. Elde

edilen veriler katılımcıları kodlamada kullanılan cinsiyet ve branş değişkenlerine göre incelenmiş olup tespit edilen bulgular aşağıdaki tabloda ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 10

İlkokul öğretmenlerinin cinsiyete göre en sık kullandıkları dijital araçlar ve uygulamalar

Dijital Araçlar	Cinsiyet		Toplam	N	%
	Kadın	Erkek			
Bilgisayar	38	13	51		69,86
Tablet	5	3	8		10,95
Telefon	54	18	72		98,63
Dijital Uygulamalar					
Facebook	10	3	13		17,80
Instagram	47	6	53		72,60
WhatsApp	53	15	68		93,15
YouTube	36	12	48		65,75
Yapay zekâ	8	4	14		16,43
Diğer	7	6	13		17,80
				73	

Tablo 10 verilerine bakıldığında ise çalışmaya katılan 55 kadın öğretmenin 38'i bilgisayar kullandığını ifade etmiştir. Buna göre tüm kadın katılımcıların %69,09'u bilgisayar kullanmaktadır. Çalışmaya katılan 18 erkek katılımcının 13'ü bilgisayar kullanıcısıdır. Buna göre tüm erkek katılımcıların %72,22'sinin bilgisayar kullanmayı tercih ettiği söylenebilir. Toplam 73 katılımcının 51'i (%69,86) bilgisayar kullanmaktadır. Veriler kadın ve erkek kullanıcıların bilgisayar kullanım oranlarının birbirine yakın olduğunu göstermektedir.

Çalışmaya katılan 55 kadın öğretmenin 5'i tablet kullandığını ifade etmiştir. Buna göre tüm kadın katılımcıların %9,09'u tablet kullanmaktadır. Toplam 18 erkek öğretmenin 3'ü tablet kullandığını belirtmiştir. Buna göre tüm erkek katılımcıların %16,66'sı tablet kullanmaktadır. Toplam 73 katılımcının 8'inin (%10,95) tablet kullanmayı tercih ettiği söylenebilir. Erkek ve kadın öğretmenler ile tüm katılımcıların tablet kullanım oranları karşılaştırıldığında, erkek öğretmenlerin tablet tercih oranlarının kadınlara göre daha fazla olduğu söylenebilir.

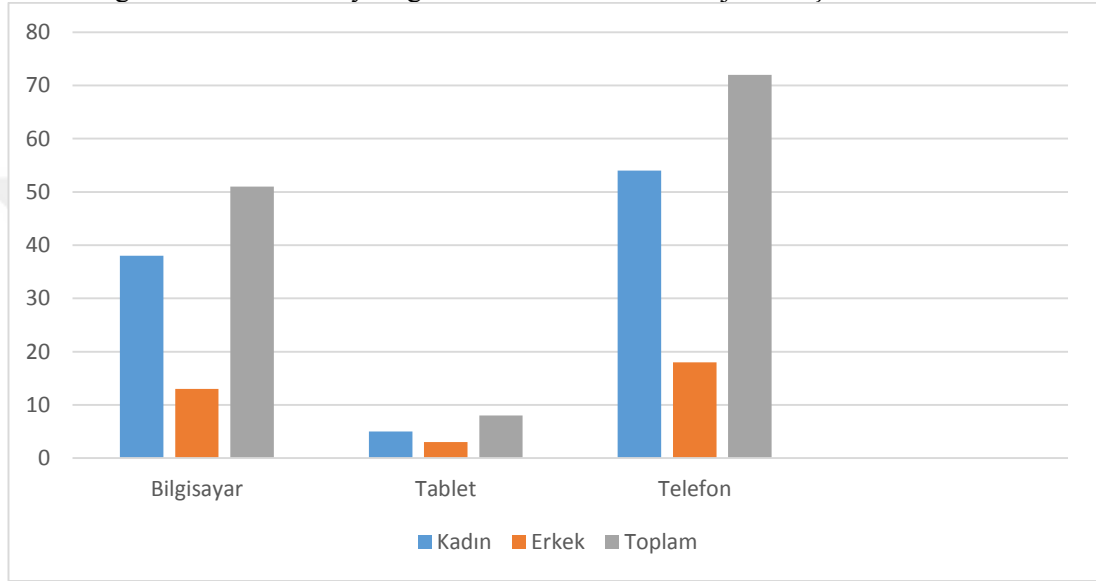
Telefon kullanıcı verilerine bakıldığında kadın öğretmenlerin 54'ünün telefon kullandığı görülmektedir. Buna göre 55 kadın öğretmenin tamamına yakını (%98,18) telefon kullanmaktadır. 18 erkek öğretmenin tamamı telefon kullandığını ifade etmiştir. Toplam 73 katılımcının 72'sinin (%98,63) telefon tercih ettiği söylenebilir. Kadın ve erkek

öğretmenlerin telefon tercihlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. (Telefon kullanmayan katılımcı SK30 kodlu katılımcıdır.)

İlkokul öğretmenlerinin cinsiyete göre en sık tercih ettikleri dijital cihazlara ait veriler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 5

İlkokul öğretmenlerinin cinsiyete göre en sık kullandıkları dijital araçlar

Grafığe göre katılımcıların tamamında en sık tercih edilen dijital araç telefon olarak tespit edilmiştir. Günümüzde akıllı cep telefonlarının sahip olduğu işlev düşünüldüğünde bu sonucun beklendik bir durum olduğu söylenebilir. Katılımcıların tamamında en az tercih edilen dijital araç ise tablet olmuştur.

Facebook kullanım verilerine bakıldığında 55 kadın katılımcı arasından 10 öğretmenin uygulamayı kullandığı görülmektedir. Buna göre tüm kadın katılımcıların %18,18'i Facebook kullanmaktadır. 18 erkek öğretmenin 3'ü aynı uygulamayı kullandığını ifade etmiştir. Bu oran tüm erkek katılımcıların 16,66'sıdır. Verilerden 73 katılımcının 13'ünün (%17,80) Facebook kullandığı tespit edilmiştir. Kadın ve erkek öğretmenlerin Facebook kullanım oranlarında büyük farklılık görülmemektedir. Kadın ve erkek kullanıcı oranları ile grup kullanıcı oranları da yakın değer taşımaktadır.

Katılımcıların Instagram kullanım verileri incelendiğinde 55 kadın katılımcının 47'sinin uygulamayı kullandığı görülmektedir. Bu oran tüm kadın katılımcıların %85,45'ini ifade etmektedir. Erkek katılımcılara bakıldığında 18 öğretmenin 6'sının Instagram kullanıcısı olduğu görülmektedir. Buna göre tüm erkek öğretmenlerin %33,33'ü uygulamayı

kullanmaktadır. Verilere göre tüm katılımcıların 53'ünün (%72,60) Instagram kullanıcısı olduğu söylenebilir. Kadın ve erkek katılımcıların Instagram kullanımında kadınların daha aktif olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin WhatsApp tercihleri incelendiğinde 55 kadın katılımcının 53'ü uygulamayı kullandığını ifade etmiştir. Buna göre kadın katılımcıların %96,36'sı WhatsApp kullanıcısıdır. 18 erkek öğretmenin 15'i uygulama kullanıcısıdır. Erkek öğretmenlerin %83,33 oranında WhatsApp kullanıcısı olduğu söylenebilir. Tüm katılımcıların ise 68'i (93,15) uygulamayı kullanmaktadır. Erkek ve kadın öğretmenlerin uygulamayı kullanma tercihlerine bakıldığında kadınların kullanım oranının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. (Erkek katılımcılardan uygulamayı kullanmayanlar SE3, SE40 ve NE1 kodlu kullanıcılardır. Aynı kodlu kullanıcılar telefon kullandıklarını ifade etmişlerdir.)

YouTube verileri incelendiğinde kadın katılımcıların 36'sı uygulamayı kullandığını ifade etmiştir. Buna göre tüm kadın öğretmenlerin %65,45'i YouTube kullanıcısıdır. Erkek öğretmenlerin 12'si uygulamayı kullandığını ifade etmiştir. 18 erkek öğretmenin %66,66'sı uygulama kullanıcısıdır. 73 öğretmenin 48'i (%65,75) YouTube'u kullanmaktadır. Buna göre kadın ve erkek öğretmenlerin uygulamayı kullanma oranları birbirine yakındır.

Öğretmenlerin yapay zekâ uygulamaları kullanım verilerine bakıldığında 55 kadın öğretmenin 8'i yani tüm kadın katılımcıların %14,54'ü, 18 erkek öğretmenin 4'ü yani tüm erkek öğretmenlerin %22,22'si yapay zekâ kullandığını ifade etmiştir. 73 katılımcının 12'si (16,43) yapay zekâ uygulamalarından yararlanmaktadır. Kullanım oranlarına bakıldığında erkek öğretmenlerin yapay zekâyı kadın öğretmenlerden daha fazla tercih ettiği görülmektedir.

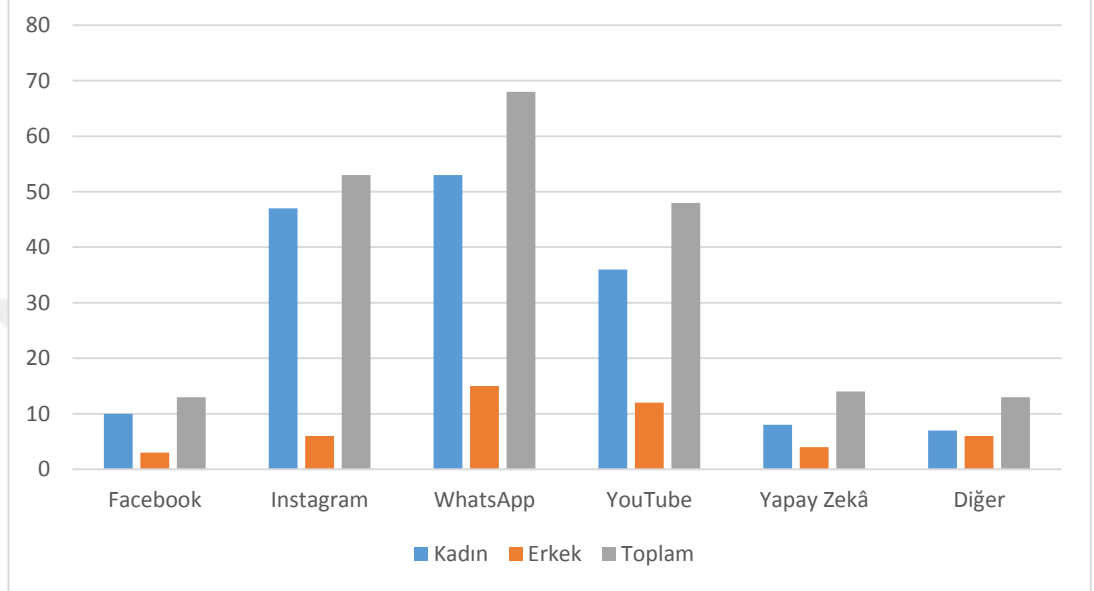
Elde edilen veriler incelendiğinde öğretmenlerin daha sık tercih ettiği dijital aracın telefon (%98,63), daha az tercih ettiği aracın tablet (%10,95) olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin tercih ettiği dijital uygulamalara bakıldığında WhatsApp'ın (%93,15) daha sık tercih edilirken, yapay zekâ (%16,43) uygulamalarının daha az tercih edildiği görülmektedir.

Çalışmaya katılan öğretmenler seçenekler dışında “diğer” seçeneği içinde; seyahat uygulamaları(SE2, SK37), bankacılık uygulamaları (SE2, SK37), alışveriş uygulamaları (SE2, SK35, SK37), X (SE12, SK26, DK7, RK2, RK5, RK11), etkileşimli tahta (SK22), Telegram (SK34), Merge Explorer (SK34), Flipgird (NE1), Edmodo (NE1), Padlet (NE1), Gmail (SK37, SE45), e-Devlet (Sk37) uygulamalarını kullandıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin cinsiyete göre en sık tercih ettikleri dijital uygulamalara ait veriler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 6

İlkokul öğretmenlerinin cinsiyete göre en sık kullandıkları dijital uygulamalar

Grafiğe göre en sık tercih edilen dijital uygulama WhatsApp olmuştur. Günlük hayatta haberleşmenin en hızlı yolu olan dijital uygulamalar günden güne çeşitlenirken, bireylerin tercihleri en kolay ve en kullanışlı olana yönelmektedir. Instagram, öğretmenler arasında en sık tercih edilen ikinci uygulama olurken onu YouTube izlemiştir. Daha geniş bir katılımcı kitlesine ulaşma imkânı sağlayan bu uygulamalar haberleşmenin yanında mikro öğrenme platformları olarak da kullanılmaktadır.

Tablo 11

İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık kullandıkları dijital araçlar ve uygulamalar

Dijital araçlar	Sınıf öğretmeni	%	Rehberlik ve psikolojik	%	Din kültürü ve ahlak	%	İngilizce	%
Bilgisayar	32	%69,56	7	%58,33	2	%28,57	8	%100
Tablet	5	%10,86	1	%8,33	2	%28,57	0	%0
Telefon	45	%97,82	12	%100	7	%100	8	%100
Dijital uygulamalar								
Facebook	9	%19,56	3	%25	0	%0	1	%12,5
Instagram	34	%73,91	10	%83,33	4	%57,14	5	%62,5
WhatsApp	43	%96,47	12	%100	7	%100	6	%75
YouTube	32	%69,56	7	%58,33	4	%57,14	6	%75
Yapay zekâ	5	%10,86	4	%33,33	1	%14,28	1	%12,5

Diğer	4	%8,69	3	%25	0	%0	1	%12,5
-------	---	-------	---	-----	---	----	---	-------

Katılımcıların tamamı soruya yanıt vermiştir.

Tablodaki bilgilere göre dijital araçlar arasında bulunan bilgisayar en sık İngilizce öğretmenleri (%100) tarafından tercih edilmektedir. İngilizce öğretmenlerinin tamamı bilgisayarı en sık kullandığı dijital araçlar arasında göstermiştir. İngilizce öğretmenlerini sınıf öğretmenleri (%69,56) ile rehberlik ve psikolojik danışmanlar (%58,33) takip ederken bilgisayarı daha az tercih eden branş din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri (%28,57) olmuştur.

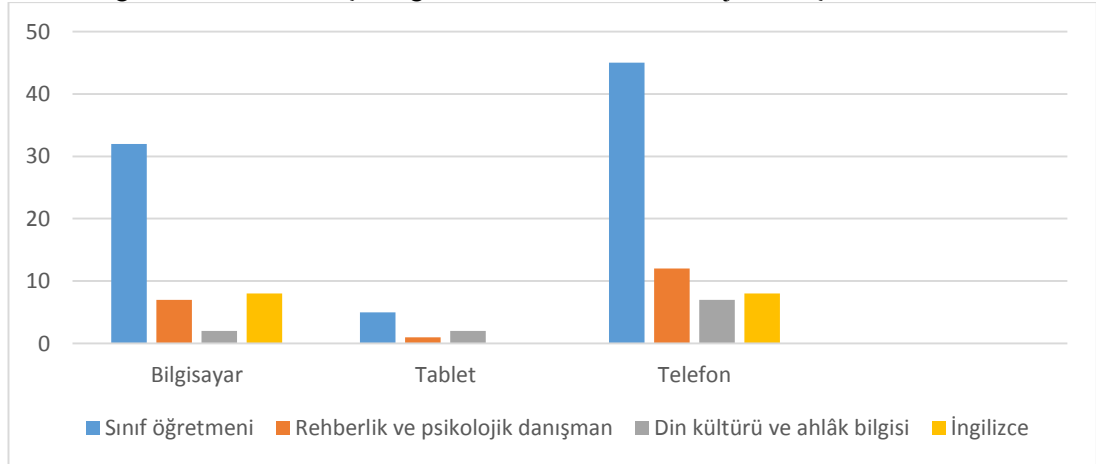
Dijital araçlar içerisinde verilen tablet, en sık din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri (%28,57) tarafından kullanılırken, İngilizce öğretmenleri tableti tercihleri arasında göstermemiştir. Sınıf öğretmenleri (%10,82) ile rehberlik ve psikolojik danışmanların (%8,33) tablet kullanım tercihleri ise din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenlerinden az olmakla birlikte birbirine yakın değerler taşımaktadır.

Son dijital araç seçeneği olarak verilen telefon, sınıf öğretmeni bir kullanıcı (SK30) dışında tüm branşlarda en sık tercih edilen dijital araç olmuştur.

İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık tercih ettikleri dijital araçlara ait veriler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 7

İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık kullandıkları dijital araçlar

Grafiğe göre telefon tüm branşlarda en sık tercih edilen dijital araç olmuştur. Sınıf öğretmenleri ve İngilizce öğretmenlerinin diğer tercihleri bilgisayar olurken, tabletin İngilizce öğretmenlerinin tercihleri arasında yer almadığı görülmüştür.

Görüşme formunda yer alan ilk dijital uygulama olan Facebook kullanım oranlarına bakıldığında uygulamayı en sık tercih eden branşın rehberlik ve psikolojik danışmanlar (%25) olduğu görülmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanları %19,56 kullanım oranı ile sınıf öğretmenleri ile %12,5 ile İngilizce öğretmenleri takip etmiştir. Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri Facebook'u sık tercih ettikleri uygulamalar arasında göstermemiştir.

Dijital uygulamalar arasında yer alan WhatsApp'ın kullanım oranları diğer uygulamalara göre daha fazla olmakla birlikte yalnızca rehberlik ve psikolojik danışmanlar ile din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenlerinin tamamı uygulamayı en sık tercih ettiği uygulamalar arasında göstermiştir. Bu iki branşı %96,47 kullanım oranı ile sınıf öğretmenleri izlemiştir. WhatsApp en az İngilizce öğretmenleri (%75) tarafından tercih edilmiştir.

YouTube kullanım oranları incelendiğinde İngilizce öğretmenlerinin (%75) diğer branşlara göre uygulamayı daha sık tercih ettikleri görülmüştür. Sınıf öğretmenleri %69,56 oranıyla İngilizce öğretmenlerini takip etmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlar (%58,33) ile din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenlerinin (%57,14) YouTube kullanım tercihlerinin birbirine yakın değerler taşıdığı tespit edilmiştir.

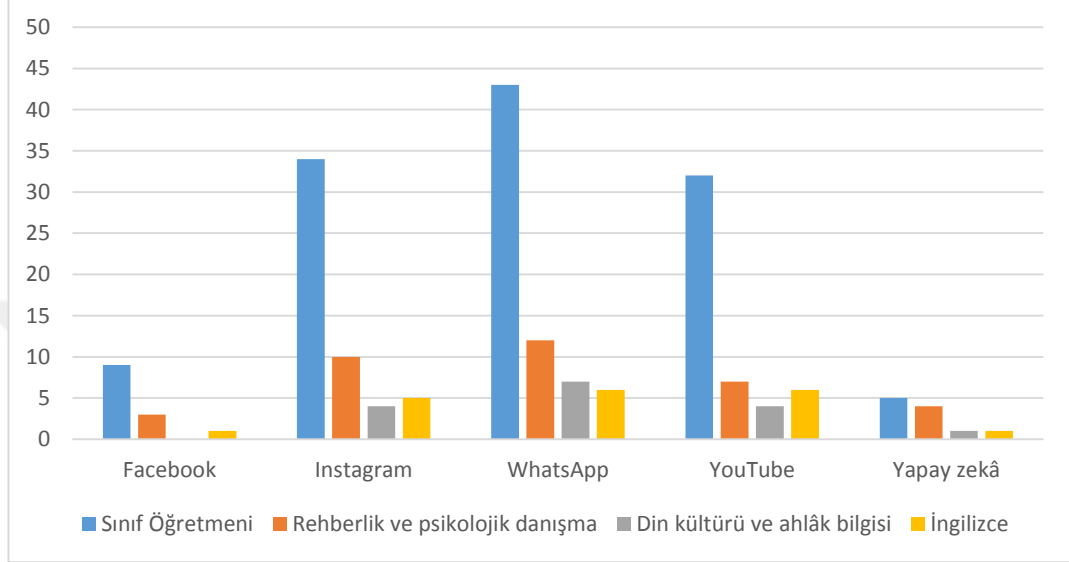
Rehberlik ve psikolojik danışmanlar (%33,33) yapay zekâ uygulamalarını en sık kullanan branş olmuştur. Rehberlik ve psikolojik danışmanları Din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri (%14,28) ile İngilizce öğretmenleri (%14,28) takip etmiştir. Yapay zekâ uygulamalarını en az tercih eden branşın sınıf öğretmenleri (%10,86) olduğu tespit edilmiştir.

“Diğer” seçeneği içinde en sık tercih edilen uygulamaları; sınıf öğretmenleri, seyahat uygulamaları(SE2, SK37), bankacılık uygulamaları (SE2, SK37), alışveriş uygulamaları (SE2, SK35, SK37), X (SE12, SK26), etkileşimli tahta (SK22), Telegram (SK34), Merge Explorer (SK34), Gmail (SK37, SE45), e-Devlet (SK37); rehberlik ve psikolojik danışmanlar X (RK2, RK5, RK11); din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenleri X(DK7); İngilizce öğretmenleri, Flipgird (NE1), Edmodo (NE1), Padlet (NE1) uygulamalarını belirtmişlerdir.

İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık tercih ettikleri dijital uygulamalara ait veriler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 8

İlkokul öğretmenlerinin branşlara göre en sık kullandıkları dijital uygulamalar

Grafiğe göre öğretmenlerin branşlara göre dijital uygulama tercihleri, cinsiyete göre yaptıkları tercihle benzerlik göstermektedir. WhatsApp bütün branşlarda en sık tercih edilen dijital uygulama olarak yer almıştır. Ayrıca Facebook'un din kültürü ve ahlâk bilgisi öğretmenlerinin tercihleri arasında bulunmadığı görülmüştür.

4.4. İlkokul Öğretmenlerinin Sık Karşılaştığı Dijital Etik Değer İhlâlleri

Öğretmenlerin dijital araçların ve uygulamaların kullanımı ile ilgili sık karşılaştıkları dijital etik değer sorunlar üzerine verdikleri yanıtlar içerik analizi yolu ile irdelenmiş ve aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 12

İlkokul öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlâlleri

Kod	Frekans(f)	Kadın	Erkek
Bireysel Haklar Teması			
Gizlilik/Güvenlik Kategorisi			
Kişisel bilgilerin izinsiz kullanılması	14	SK23, SK30, SK31, SK33, DK6, RK6, RK7, RK8, RK11, RK12	SE4, SE9, SE11, DE1
Sahte hesaplar	4	SK32, NK6, RK8	SE2
Tıklanma tuzakları	3	SK13, SK44, NK3	
Mahremiyet	3	SK35, SK30, SK38	
Virüslü uygulamalar	1	NK8	

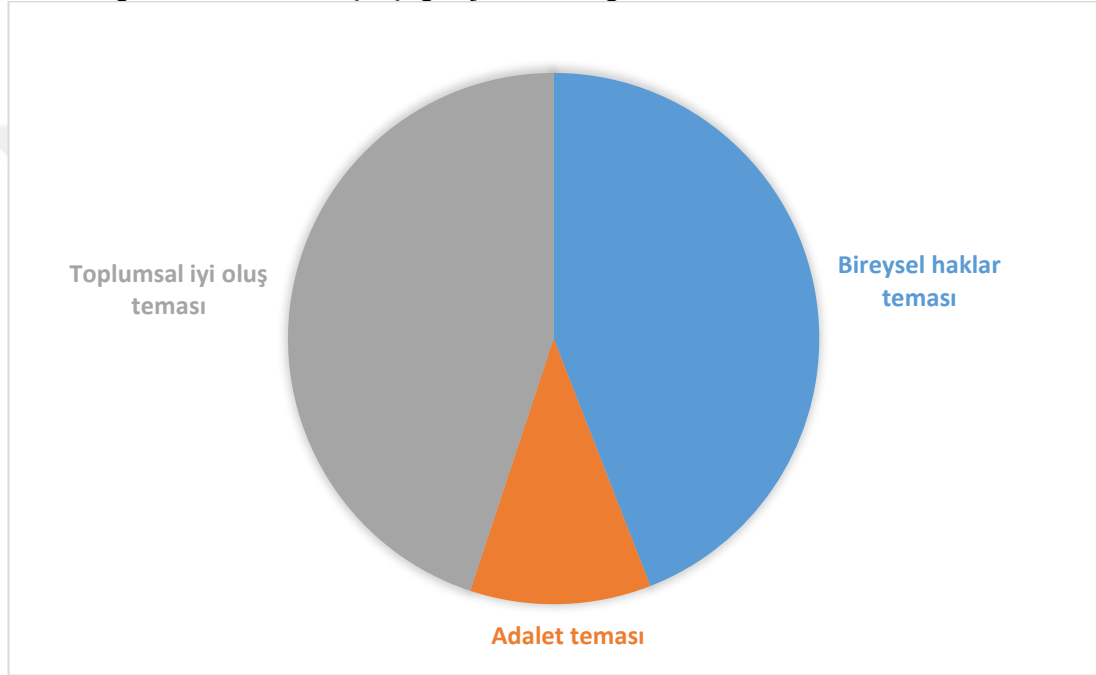
Toplam	25	20	5
Mülkiyet Kategorisi			
Telif hakkı	6	SK26, SK28, SK24	SE11
İntihal	4	NK2, NK3	
Toplam	10	SK23, SK34, SK44	SE11
		8	2
İstenmeyen İçerik Kategorisi			
Aşırı reklam	15	SK14, SK16, SK19, SK21, SK33, SK38, SK44, DK5, DK7, RK1, RK9	SE3, SE5, SE7, SE12
Uygun olmayan öneriler	2	SK22, DK5	
Toplam	17	13	4
Adalet Teması			
Erişim Kategorisi			
Erişim eşitsizliği ve yetersizliği	2	SK26	NE1
Toplam	2	1	1
Siber Suç Kategorisi			
Dolandırıcılık/Kumar	3	RK5, SK17, SK39	
Toplam	3	3	
Zorbalık Kategorisi			
Psikolojik zarar	4	RK4, SK26, SK39	SE9
Karalama	2	SK17	SE10
Nefret söylemi	2	RK8, NK5	
Toplam	8	6	2
Toplumsal İyi Oluş Teması			
Doğruluk Kategorisi			
Bilgi kirliliği	15	SK17, SK18, SK20, SK25, SK26, SK29, SK32, SK33, NK3, RK3, RK8, RK10, DK4, NK4	SE9
Manipülasyon	4	SK17, RK8, SK44	SE10
Toplam	19	17	2
Nezaket Kategorisi			
Kötü dil	11	SK17, SK18, SK35, NK4, NK5, RK2, RK7, RK5	SE1, SE10, DE1
Toplam	11	8	3
Genel Ahlâka Aykırılık Kategorisi			
Uygunsuz içerik	21	SK14, SK17, SK19, SK21, SK25, SK33, SK36, DK7, NK6, RK7, DK5, RK3, NK5, RK6, RK7, SK17	SE2, SE3, SE6, SE8, SE45
Toplam	21	16	5
Bağımlılık Kategorisi			
Zaman yönetimi		SK26, DK2	
Toplam	2	2	0

Soru üzerine SK15, SK27, SK37, SE40, SE41, SK42, SK43, SE46 kodlu kullanıcılar yanıt vermemiştir. Veriler 65 katılımcının yanıtına dayanmaktadır.

Öğretmenlerin en sık karşılaştığı dijital etik ihlaller içerik analizi ile irdelenmiş ve üç tema, on kategori altında on dokuz koda ulaşılmıştır. Verilerden elde edilen temalara ve kategorilere ait grafikler aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 9

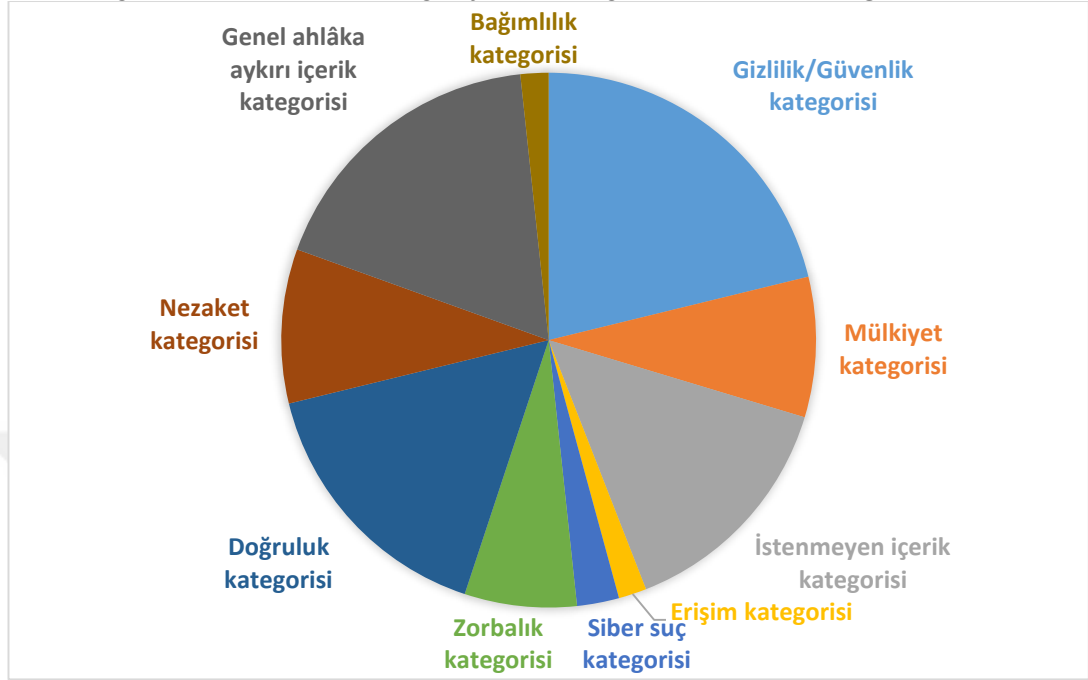
İlkokul öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlallerine ait temalar

Grafiğe göre öğretmenlerin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken karşılaştıkları dijital etik değer ihlallerine yönelik yanıtlarının toplumsal iyi oluş teması ile bireysel haklar temasında yoğunlaştığı görülmektedir. Toplumsal iyi oluş temasında genel uygunsuz içerik kodu en sık vurgulanan kod olmuştur. Bu duruma öğretmenlerin özellikle sosyal medya uygulamaları üzerinden yapılan paylaşımların, internet içeriklerinin ve haber niteliğindeki içeriklerin örf ve âdetlerimize uygun olmadığı yönünde vurgu yaptıkları görülmüştür. Toplumumuzda etik algımızı besleyen örflerimize vurgu yapan öğretmenlerin gerçek yaşamdaki örflerimizi ve âdetlerimizi sanal yaşamla bağdaştırdıkları tespit edilmiştir.

Şekil 10

İlkokul öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlallerine ait kategoriler

Grafiğe göre öğretmenlerin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken en sık karşılaştıkları dijital etik değer ihlallerine yönelik verdikleri yanıtların gizlilik/güvenlik kategorisinde yığıldığı görülmüştür. Bu kategoride yanıtlar en fazla kişisel bilgilerin izinsiz kullanılması kodunda yer almıştır. Gerek kendilerine gerekse başka kullanıcılara ait bilgilerin ikinci bir kullanıcı tarafından izinsiz bir şekilde paylaşılması yaygın bir etik sorun olarak kendini göstermiştir.

Gizlilik/güvenlik kategorisi altında kişisel bilgilerin izinsiz kullanılması (14), sahte hesaplar (4), tıklanma tuzakları (3), mahremiyet (3), virüslü uygulamalar (1) kodları öğretmenlerin en sık karşılaştığı dijital etik ihlaller olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler doğruluk kategorisi altında bilgi kirliliği (15) ve manipülasyon (4); mülkiyet kategorisi altında telif hakkı (6), intihal (4); erişim kategorisi altında erişim eşitsizliği ve yetersizliği (2); siber suç kategorisinde dolandırıcılık/kumar (3); nezaket kategorisinde kötü dil (11); zorbalık kategorisinde karalama (2), psikolojik zarar (4), nefret söylemi (2); genel ahlâka aykırılık kategorisinde uygunsuz içerik (2); istenmeyen içerik kategorisinde ise aşırı reklam ve uygun olmayan öneriler (2); bağımlılık kategorisinde zaman yönetimi (2) kodlarını en sık karşılaştıkları dijital etik ihlaller arasında göstermişlerdir. Tabloya göre öğretmenlerindijital etik değerlerden gizlilik/güvenlik (25), genel ahlâka aykırı içerik (21), doğruluk (19) ve istenmeyen içerik (17) kategorilerinde daha sık sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bunun

yanı sıra nezaket (11), mülkiyet (10), zorbalık (8), siber suç (3), bağımlılık (2), erişim (2) kategorileri öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik sorunlar arasında yer almaktadır. Kodların oluşmasını sağlayan yanıtlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Kişisel bilgilerin izinsiz kullanılması:

“Kişisel bilgilerimizin ve resimlerimizin (internet ortamı ve sosyal ortamda) dolaylı olarak paylaşılması.” (SE4)

“Dijital araç ve uygulamaları kullanırken izinsiz görsel ve bilgilerin paylaşılması örnek olarak gösterilebilir.” (SE11)

“...kişisel verilerin izinsiz paylaşılması.” (SK33)

“Kişisel bilgilerin kötü amaçlarla kullanılması” (DK6)

“Bir toplantıda ya da eğlencede video ya da foto çekilip izinsiz Instagram ya da vb. paylaşılması, kendi mekânlarının reklamı için yapabiliyorlar.” (RK6)

“Yüklediğim fotoğrafların ya da paylaştığım bilgilerin kötüye kullanılıp kullanılmayacağı noktasında tereddüt ediyorum.” (RK11)

“Kişisel bilgilerimin ve fotoğraflarımın kötüye kullanılması olasılığı.” (RK12)

SE4, SE11, RK11 ve RK12 kodlu öğretmenler özellikle görsellerin sosyal medya üzerinden izinsiz paylaşımına vurgu yapmıştır. Bu noktada öğretmenlerin kendilerine ait görsellerin, izinleri olmadan başkalarına ait sosyal medya hesaplarında paylaşılmasından rahatsız oldukları görülmüştür.

Sahte hesaplar:

“... sahte hesaplarla karşılaşabiliriz.” (SK32)

“Sahte (fake) hesaplar...” (SE2)

“Sahte profillerin oluşturulması, ...” (RK8)

“...sahte hesaplar.” (NK6)

SK32, SE2, RK8 ve NK6 kodlu öğretmenler doğrudan sahte hesapların varlığına vurgu yapmıştır. Buna bağlı olarak öğretmenlerin sosyal medya ortamlarını kullanırken sahte

hesapların farkında oldukları ve sahte hesaplar nedeniyle bir tür güvensizlik yaşadıkları düşünülmektedir.

Tıklanma tuzakları:

“Arama motorlarına araştırmak istediğimiz adresi ya da anahtar sözcüğü yazdığımızda bizi bambaşka yerlere götürebiliyor.” (NK3)

“Tıklanma tuzakları,...” (SK13)

“Ulaşmak istenen bilgi ile hiçbir ilgisi olmayan ve cevaba yönlendirmeyen sayfalara denk sayfalara denk geliyorum.” (SK44)

Web sayfaları, tıklanma oranlarını arttırmak için konu ile ilgisi olmayan, sık kullanılan anahtar sözcükler ile kullanıcıları yanlış yönlendirebilmektedirler. Nitekim NK3, SK13 ve SK44 kodlu öğretmenler dijital araçları ve uygulamaları kullanırken bu durumu sık karşılaştıkları dijital etik değer ihlalleri arasında göstermişlerdir.

Mahremiyet:

“Ailelerin çocuklarını dijital ekranda paylaşıırken bilinçsiz, fütursuz, gelenek, örf ve âdetlerimizden uzak, beğeni almak için yapılması.” (SK30)

“Çocukların görsellerinin izinsiz kullanılması. Para kazanma amacı güden 18 yaş altı çocukların video çekip yayınlaması (Tik-Tok). Oyun sitelerinde çevrimiçi konuşmalar, buna bağlı kötü niyetli kişilerin çocukları yönlendirmesi.” (SK35)

“Yaş sınırı olmaksızın herkesin istediği şekilde video paylaşması,...” (SK38)

Sosyal medya uygulamalarının bireyler için sınırsız bir özgürlük tanınması, bireylerin bu özgürlükten yararlanarak özel yaşamlarını bu uygulamalar üzerinden paylaşmaları SK30, SK35 ve SK38 kodlu öğretmenler tarafından sık karşılaşılan etik değer ihlalleri arasında gösterilmiştir. Özellikle SK30 kodlu öğretmenin gelenek, örf ve âdetlerimize vurgu yaparak bu durumun yanlışlığı üzerinde durduğu görülmüştür.

Virüslü uygulamalar:

“Legal olmayan uygulamaların virüs taşımaları.” (NK8)

NK8 kodlu öğretmenin yanıtı virüslü uygulamaları hedef göstermektedir. Legal olmayan uygulamaların kullanılmasının da ayrıca bir etik değer ihlâli olduğu düşünülmektedir.

Bilgi kirliliği:

“Bilgi kirlilikleri çok fazla...” (SE9)

“Asılsız haberlerin yayılması sayılabilir.” (SK18)

“Bilgilerin doğruluğundan emin olamamak.” (SK20)

“Dürüstlük ve ahlâklık ilkesi ile ilgili sorunlar olabilir.” (SK25)

“Yanlış ve doğruluğu onaylanmayan bilgilere yer verilmesi.” (SK29)

“İnternette bilgi kirliliği var. Hangi bilgi doğru, hangi kanalı, kişiyi, siteyi takip etmeliyim gibi düşüncelerim var.” (NK4)

“Dijital ortamlarda gördüğüm bilginin doğru olup olmadığına emin olamıyorum.” (NK3)

“Spam bloglar.” (RK3)

“Sahte içeriklerin hazırlanması.” (RK8)

“İnternet ortamında ses getirici haber yapmak amacıyla doğruluğu teyit edilmemiş bilgileri servis ederek halkta panik ve tepki uyandıracak haber, görsel vb. paylaşımlar.” (RK10)

“Doğruluğu teyit edilmeyen bilgilerin, haberlerin çok yaygın olması.” (DK4).

Teknolojinin bilgiye ulaşmada bireylere büyük kolaylık sağladığı bilinmektedir. Ancak günümüzde bu bilgi yığınının içinde doğru bilgiye ulaşmak oldukça zorlaşmıştır. Nitekim SE9, SK20, SK29, NK3 ve NK4 kodlu öğretmenler doğru bilgiye ulaşma konusuna vurgu yapmışlardır. Ayrıca SK18, RK8 ve RK10 kodlu öğretmenler halkta panik ve endişe duygusu oluşturma amaçlı yapılmış sahte haberleri sık karşılaştıkları dijital etik değer ihlâlleri arasında göstermişlerdir.

Manipülasyon:

“Yanlış yönlendirme.” (SK17)

“Bildiğiniz doğrular bile manipölasyonlarla inandırılmaya çalışılırsınız. (SE10)

“İnsanları yanıltan haber ve içerik başlıklarına da denk geliyorum.” (SK44)

“Manipölatif içeriklerden sponsorluk alınması.” (RK8)

Manipölasyon kodunda öğretmenlerin yanıtlarında dijital ortamlardaki bazı bilgi ve haberlerin insanları yönlendirme ve algı oluşturma amacıyla hazırlandığına dikkat çektikleri tespit edilmiştir. Nitekim SE10 kodlu öğretmenin durumun ciddiyetine vurgu yaptığı görülmüştür.

Telif hakkı:

“Bilgilerin çıkar amaçlı kullanılması ve bunları bedelinin ödenmemesi gibi etik sorunları diyebiliriz.” (SE11)

“...telif hakları ihlâli,...” (SK26)

“Telif haklarına aykırı uygulamalar.” (SK28)

“Paylaşımların başkaları tarafından paylaşılabilmesi.” (SK24)

“Dijital ortamda paylaşacağımız bir içeriğin üzerinde eklemeler, oynamalar yapılarak olumsuz bir hale de çevrilerek yayınlanabilmesi ve izinsiz kullanılabilmesi.” (NK2)

“Kendime ait kapalı hesabımdan yaptığım bir paylaşımı, listemdeki birisi ekran görüntüsü olarak paylaşabiliyor.” (NK3)

Sosyal medya ortamlarında bireylerin kendilerine ait olmayan içerikleri sahiplenerek paylaşmaları öğretmenlerin belirttiği bir diğer etik değer ihlâli olmuştur. Özellikle NK2 ve NK3 kodlu öğretmenler durumdan duydukları endişeyi ve rahatsızlığı dile getirmişlerdir.

İntihal:

“Yapılan alıntılarda kaynakçanın belirtilmemesi.” (SK23)

“Yayın hırsızlığı.” (SK34)

“İzin alınmadan yapılan çalışmaların kullanılması ve kaynak gösterilmemesidir.” (SE11)

“Dijital araç ve uygulamaları kullanırken en fazla karşılaştığım etik sorunlar; sayfada paylaşılan içeriklerin asıl kaynağını belirtmeden kendi paylaşımıymış gibi gösteren sayfalara denk geliyorum.” (SK44)

Sosyal medya ortamlarında paylaşılan içeriklerde kaynak belirtilmemesi, içeriğin izinsiz kullanılması SK23, SK34, SE11 ve SK44 kodlu öğretmenlerin dikkat çektikleri dijital etik değer ihlalleri olmuştur.

Erişim eşitsizliği ve yetersizliği:

“...erişim eşitsizliği.” (SK26)

“Fırsat eşitliği sağlandığını düşünmüyorum. Etkili araçlar maalesef ücretli.” (NE1)

Dijital etiğin alt boyutları arasında yer alan erişim, SK26 ve NE1 kodlu öğretmenlerin dikkat çektikleri dijital etik değer ihlalleri arasında yer almıştır. Öğretmenlerin en sık tercih ettikleri dijital araçlar ve uygulamalar sorusuna yeterli yanıt verememeleri erişim konusunda sorun yaşadıklarını ortaya koyumuştur. Bu bağlamda NE1 kodlu kullanıcı dijital araçlar konusunda bireylere yeterince imkân tanınmadığına vurgu yapmıştır.

Dolandırıcılık/kumar:

“Yardım toplama adı altında dolandırıcılık yapabilmeleri.” (RK5)

“Kumar, bahis..” (SK17)

“...kumar, bahis reklamları.” (SK39)

Sosyal medya ortamlarında sıkça karşılaşılan ve suç unsuru olarak da görülen kumar, bahis ve dolandırıcılık RK5, SK17 ve SK39 kodlu öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlalleri olarak tespit edilmiştir.

Kötü dil:

“Kişi hak ve hürriyetlerine karşı fütursuzca yapılan yorumlar” (SE1)

“Dijital araç ve uygulamalar bireylerin önüne maske takarak sonuçlarını düşünmeden kırıncı....olma özgürlüğü tanır.” (SE10)

“Küfür” (SK17)

“Sosyal medyada insanların hakaret içerikli, yargılayıcı yorumlar yapması.” (SK18)

“Sosyal medya aracılığıyla kişilerin birbirlerine karşı ahlaki olmayan sözleri rahatlıkla söylemeleri.” (SK35)

“İnsanların birbirine kötü, aşağılayıcı ve küçük düşürücü yorumlar yapması.” (RK2)

“İnsanların normal hayatta birbirlerine yapamayacakları eleştirileri, yaklaşımları rahatça gösterebilmeleri.” (RK5)

“Saygı sınırının aşılması...” (RK7)

Dijital ortamların bireylere sağladığı söylem özgürlüğünün bir diğer dijital etik değer ihlâli olarak belirtildiği görülmüştür. Dijital araçların ve uygulamaların arkasında bireyler kendilerinde sınırsız bir söylem hakkı görmektedirler. Nitekim SE10 kodlu öğretmen bu durumu vurgulamıştır. Bu anlayış sosyal medya içeriklerinin altına yapılan yorumlarda ve sanal konuşmalarda kendini göstermektedir. SK18, SK35 ve RK2 kodlu öğretmenlerin yanıtlarının bu doğrultuda olduğu tespit edilmiştir.

Psikolojik zarar:

“Psikolojik zararları var.” (SE9)

“Çevrimiçi taciz ve zorbalık.” (SK26)

“Psikolojik tahribat...” (SK39)

“Duygusal istismar.” (RK4)

Sosyal medya ortamlarında sık karşılaşılan dijital etik değer ihlallerinden biri de psikolojik zarar olmuştur. SE9, SK26, SK39 ve RK4 kodlu öğretmenler sanal ortamlarda görülen çevrimiçi taciz, zorbalık, tehdit ve duygusal istismar durumlarının bireylerde psikolojik zarara yol açabileceğini vurgulamışlardır.

Karalama:

“Dijital araç ve uygulamalar bireylerin önüne maske takarak sonuçlarını düşünmeden ..., zorbalayıcı, itham ve iftiralara sebep olma özgürlüğü tanır.” (SE10)

SE10 kodlu öğretmen dijital teknolojilerin sağladığı söylem özgürlüğünün bir sonucu olarak bireylerin iftiralarla başka bir bireye zarar verme durumunu sık karşılaştığı dijital etik değer ihlâli olarak göstermiştir.

Nefret söylemi:

“Paylaşımlar üzerinden gösterilen nefret söylemi...” (RK8)

“Kendisinden farklı olana karşı tahammülsüzlük ile ortaya çıkan kötü söylemler.” (NK5)

Sosyal medya paylaşımları üzerinden yapılan nefret ve ayrımcılık gibi söylemler hızlı yayılabilme ve taraf bulma niteliğine sahiptir. Nitekim söylem özgürlüğünün sebep olduğu bir diğer dijital etik değer ihlâli olarak işaret edilen nefret söylemi RK8 ve NK5 kodlu öğretmenler tarafından vurgulanmıştır.

Uygunsuz İçerik:

“Şiddet ve kötü davranış içerikli paylaşımlar, zararlı tüketim mallarını özendiren içerikler.” (SE2)

“Ahlâkî değerlerimize ve kültürümüze uygun olmayan bazı içeriklerin olması.” (SE6)

“Özellikle çocuklara yönelik içeriklerin uygun olmayan özellikler içermesi.” (SE45)

“Uygunsuz (cinsel içerikli, açık-saçık, küfürlü) içeriklerle ve reklamlarla karşılaşma.” (SK21)

“Reklamlarda etik dışı içerikler, çıplaklık çok fazla yer alıyor.” (SK36)

“Değerleri alt üst eden yaklaşımlara neden olan paylaşımlar.” (DK5)

“Gereksiz reklamlar ve bunların hep kadın temalı olması. En ilgisiz reklamda bile çıplak kadın vücudu.” (DK7)

“Mahremiyet algısının yok olmasından kaynaklı ortaya çıkan sorunlu davranışlar.” (NK5)

Sosyal medyada yer alan uygunsuz içerikler öğretmenlerin sık karşılaştıkları bir diğer dijital etik değer ihlâli olmuştur. Uygunsuz içeriği SE2 kodlu öğretmen şiddet ve

zararlı tüketim mallarını özendirme, SE6 kodlu öğretmen ahlâkî değerlerimize ve kültürümüze uygun olmama, SK21 kodlu öğretmen cinsel içerikli, açık saçık, küfürlü içerikler, SK36 kodlu öğretmen çıplaklık, DK7 kodlu öğretmen kadın temalı reklamlar ve NK5 kodlu öğretmen ise mahremiyet kavramı ile ilişkilendirmiştir. Yanıtlardan sosyal medyada yer alan uygunsuz içerik kodunun oldukça geniş bir karşılık bulduğu görülmüştür.

Aşırı reklam:

“Uygulamaların gerekli gereksiz reklamlar açması, ortamda konuşulan bir konu ile ilgili reklamlar çıkarması.” (SE5)

“Gerekli gereksiz, alakasız, saçma sapan, ilgimi çekmeyen reklamlar.” (SE12)

“Etik olmayan ve görmek istemediğim uzun süreli reklamlar.” (SK16)

“Uygun olmayan veya talep edilmeyen içerik ve reklamların gösterilmesi.” (SK33)

“...sürekli çıkan reklamlar ve bunlara kısıtlama getirilmemesi.” (SK38)

“... Bunun yanında içeriğe ulaşırken veya indirme sırasında çok reklam çıkıyor. İçeriğe ulaşabilmek için zorunlu olarak reklamın izlenmesi gerekiyor.” (SK44)

İnternet ortamlarında yer alan reklamlar öğretmenlerin işaret ettiği dijital etik değer ihlallerinden biri olmuştur. Dijital uygulamalarda, oyunlarda ve web sayfalarında sıklıkla karşılaşılan reklamlar bireylerde bir çaresizlik ve bıkkınlık oluşturmaktadır. Nitekim SK44 kodlu öğretmenin bu duruma vurgu yaptığı görülmüştür.

Uygun olmayan öneriler:

“Dayatma (sürekli reddetmeme rağmen yine karşıma sürdüğü öneriler).” (DK5)

“İlgimi çekmeyen, hoş olmayan sitelerin önüme çıkması.” (SK22)

İnternet ortamlarında talep edilmemesine rağmen karşılaşılan önerileri öğretmenler sık karşılaştıkları diğer dijital etik değer ihlalleri arasında göstermişlerdir. Bireylerin tercihleri dışında karşılaştıkları bu dayatma DK5 kodlu öğretmen tarafından dile getirilmiştir.

Bağımlı olma:

“...dijital bağımlılık...” (SK26)

“Dijital teknolojilerin kullanımı kişilerde özellikle çocuklarda bağımlılık yapıyor.” (DK2)

Özellikle cep telefonlarının günümüzde kazandığı işlevler düşünüldüğünde, dijital araçlar ve uygulamalarda geçirilen süreyi ayarlamak oldukça zorlaşmıştır. İhtiyaçların karşılanmasının dışında sosyalleşme ve eğlence amaçlı da kullanılan dijital araçlarda ve uygulamalarda geçirilen sürenin kontrolünü sağlamak oldukça güç bir hâl almaktadır. SK26 ve DK2 kodlu öğretmenlerin bağımlılık olarak nitelendirdikleri bu durum öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik değer ihlalleri arasında yer almıştır.

4.5. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Ortamları ve Cihazları Kullanırken Yaşadıkları Etik İkilemler

İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve cihazları kullanırken doğru ve yanlış davranışlar arasında kaldıkları durumları incelemek amacıyla verdikleri yanıtlar içerik analizi yöntemi ile incelenmiş aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 13

İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve cihazları kullanırken yaşadıkları ikilemler

Kod	Frekans (f)	Kadın	Erkek
Bireysel Haklar Teması			
Gizlilik/Güvenlik Kategorisi			
Kişisel bilgilerin izinsiz kullanılması	7	NK6, RK4, RK9, SK19, SK26	NE1, SE9
Sahte hesaplar	1	DK5	
Güvenlik	7	SK33, RK5, RK10, DK2	SE4, SE9, SE11
Mahremiyet	4	SK32, SK35, RK2, NK2	
Toplam	19	14	5
Mülkiyet Kategorisi			
Telif hakkı	3	SK26, RK3, DK6	
İzinsiz kullanım/paylaşım	6	SK25, SK26, NK4, DK4	SE6, SE11
Toplam	9	7	2
Adalet Teması			
Erişim Kategorisi			
Katılım	7	SK28, SK29, SK35, NK3, NK7, DK3, RK8	
Toplam	7	7	0
Zorbalık Kategorisi			
Şiddet/Saldırganlık	5	SK25, SK30, NK5	SE1, RE1
Toplam	5	3	2
Toplumsal İyi Oluş Teması			
Doğruluk Kategorisi			

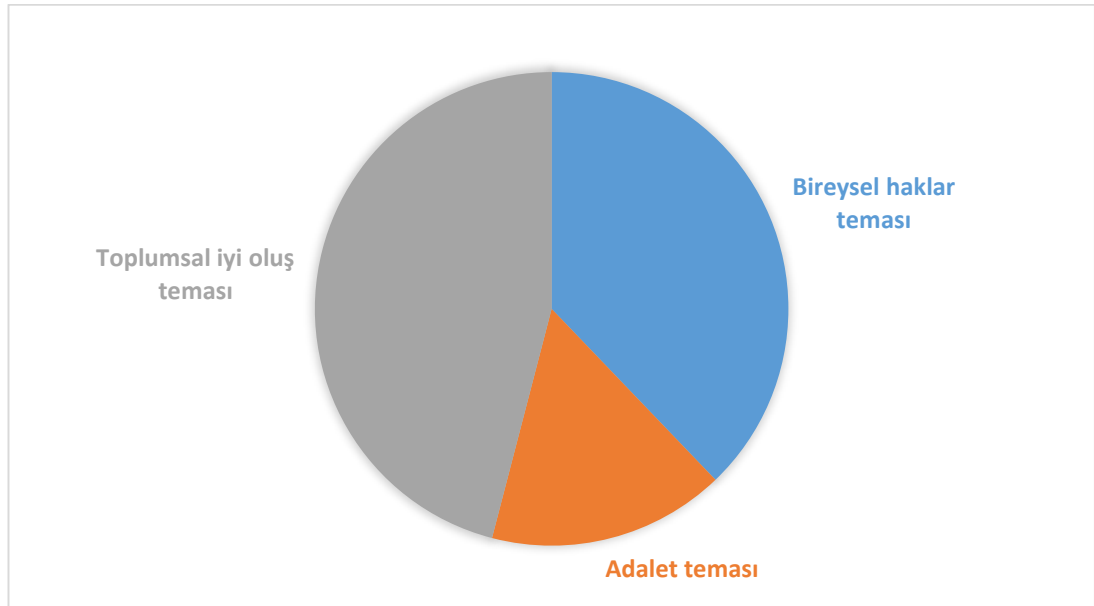
Bilgi kirliliği	16	RK6, RK7, RK8, RK10, RK11, RK12, SK15, SK17, SK18, SK36, SK44, DK2	SE2, SE8, SE10, DE1
Toplam	16	12	4
Faydalılık Kategorisi			
Amaca uygunluk	4	SK23, SK27, SK34, NK8	
Toplam	4	4	0
Genel Ahlâka Aykırılık Kategorisi			
Toplumsal değerlere aykırılık	3	SK21, SK22, NK2	
Toplam	3	3	0
Bağımlılık Kategorisi			
Zaman yönetimi	11	SK20, SK23, SK37, SK39, DK7	SE3, SE5, SE7, SE12, SE45, SE46
Toplam	11	5	6

SK14, SK38, SK41, SK42, SK43 ve SE40 kodlu kullanıcılar soruya yanıt vermemişlerdir. Veriler 67 katılımcının yanıtına dayanmaktadır.

SK13, SK16, SK24 ve SK31 kodlu katılımcılar dijital ortamları ve cihazları kullanırken etik ikilem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Elde edilen verilerden üç tema, sekiz kategori ve on iki kod elde edilmiştir. Oluşan temalara ve kategorilere ait veriler aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

Şekil 11

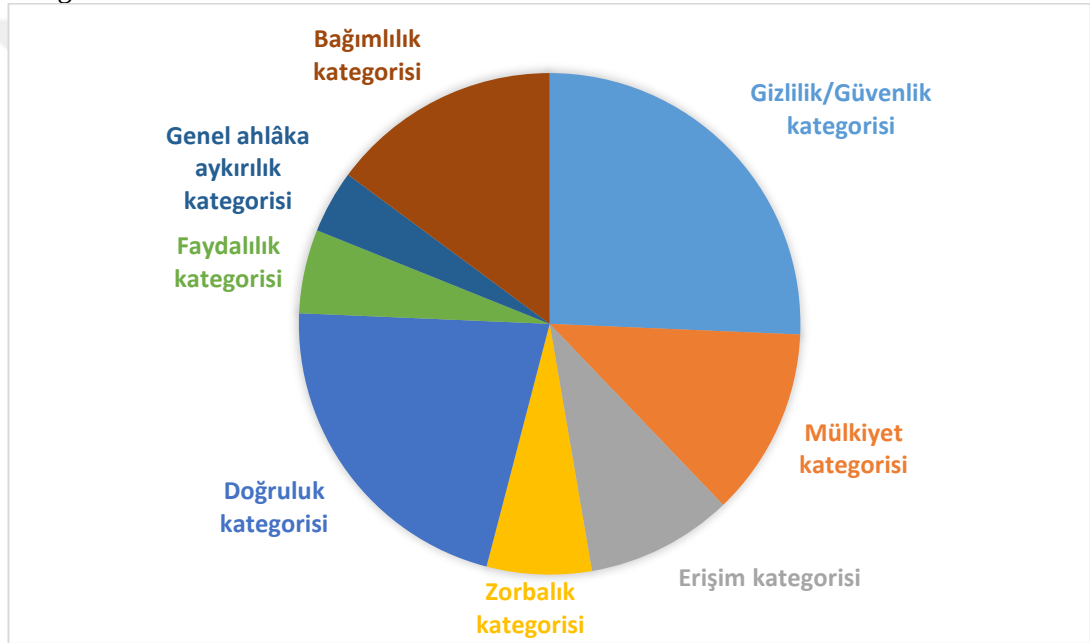
İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve cihazları kullanırken yaşadıkları ikilemlere ait temalar

Grafiğe göre öğretmenlerin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken yaşadıkları etik ikilemlere yönelik yanıtların toplumsal iyi oluş temasında yığıldığı görülmektedir. Verilen yanıtlarda öğretmenler doğru bilgiye ulaşabilme, toplumsal değerlere aykırı olmayan içeriklere ulaşabilme ve teknoloji kullanımında zamanı etkili ve verimli değerlendirebilme konusunda sorun yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Yanıtların en fazla bilgi kirliliği kodunda yer aldığı tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin en fazla sorun yaşadığı noktanın doğru bilgiye ve içeriğe ulaşabilme olduğu söylenebilir.

Şekil 12

İlkokul öğretmenlerinin dijital ortamları ve cihazları kullanırken yaşadıkları ikilemlere ait kategoriler

Grafiğe göre öğretmenlerin dijital ortamları ve uygulamaları kullanırken yaşadıkları etik ikilemlere yönelik verdikleri yanıtların gizlilik ve güvenlik kategorisinde yığıldığı tespit edilmiştir. Bu kategoriye doğruluk kategorisinin izlediği bulgular arasında yer almıştır. Kodlar bağlamında en sık tekrar eden kodun doğruluk kategorisinde yer alan bilgi kirliliği olduğu tespit edilmiştir.

Bireysel haklar teması; gizlilik/güvenlik ve mülkiyet kategorilerinden oluşmaktadır. Gizlilik/güvenlik kategorisinde kişisel bilgilerin izinsiz kullanılması (7), sahte hesaplar (1), güvenlik (7), mahremiyet (4), kodları; mülkiyet kategorisinde telif hakkı (3), izinsiz kullanım/paylaşım (6) kodları yer almaktadır. Adalet teması; erişim ve zorbalık kategorilerinden oluşmaktadır. Erişim kategorisinde, katılım (7), zorbalık kategorisinde şiddet/saldırganlık (5) kodları yer almaktadır. Toplumsal iyi oluş teması ise doğruluk,

faydalılık, genel ahlâka aykırılık ve bağımlılık kategorilerinden oluşmaktadır. Doğruluk kategorisi bilgi kirliliği (16), faydalılık kategorisi amaca uygunluk (4), genel ahlâka aykırılık kategorisi toplumsal değerlere aykırılık (3) ve bağımlılık kategorisi zaman yönetimi (11) kodlarından oluşmaktadır. Kodların oluşmasını sağlayan bazı katılımcıların yanıtları aşağıda verilmiştir.

Kişisel bilgilerin izinsiz kullanılması:

“İhtiyaç duyduğum uygulamayı kullanırken öğrencilerin özel bilgilerini sosyal medyada paylaşmak gibi.” (SK19)

“Bir taraftan işlerimi kolaylaştırırken diğer taraftan dolandırıcılık ve kişisel bilgilerin ikinci şahısların eline geçmesi kaygısı yaşıyorum.” (SE9)

Öğretmenlerin yanıtları incelendiğinde yaşanan dijital ikilemlerin başkalarına zarar verme ve kendilerinin zarar görme endişesine yönelik olduğu görülmüştür. Nitekim SK19 kodlu öğretmenin ikilemi öğrencilerine zarar verme endişesi, SE9 kodlu öğretmenin ise teknolojinin faydalarından yararlanırken zarar görebilme endişesi yönünde olmuştur.

Sahte hesaplar:

“Kendime ait filtrelerim var dolayısı ile çok ikilemde kalmıyorum. Ancak arkadaş önerileri ile ekleyeceğim insanların gerçek kişiler olup olmadığı konusunda ikilemde kalabiliyorum.” (DK5)

Sosyal medya uygulamalarında beliren sorunlardan biri olan sahte hesaplar öğretmenlerin yaşadığı dijital ikilemler arasında yer almıştır. Önerilerde karşılarına çıkan hesapların gerçek bireylere ait olup olmadıkları konusunda emin olamama durumunun onları bir takım ikilemde bıraktığı DK5 kodlu öğretmen tarafından vurgulanmıştır.

Güvenlik:

“...Dijital araç ve uygulamaların güvenilirliğinden de şüphe duyuyorum.” (SK33)

“Güvenlik sorunu olabilecek durumlarda ikilem duyuyorum.” (SE4)

“...Diğer bir konu da dijital araçlardaki uygulamaları kullanırken kaynağını tam olarak bilemediğim için kullanıp kullanmama konusunda kararsız kaldım.” (SE11)

“850...ile başlayan no aradığında gerçek mi dolandırıcılık mı anlayamıyorum.”
(SK15)

Dijital araçların ve uygulamaların kaynağının bilinmemesi ve güvenlik sorunu ortaya çıkıp çıkmayacağı durumu öğretmenlerin yaşadıkları dijital etik ikilemler arasında yer almıştır. Bunun yanı sıra kime ait olduğu bilinmeyen telefon numaralarından gelen çağrılarının yanıtlanması da bu etik ikilemler arasında gösterilmiştir. SK15 kodlu öğretmenin bu duruma vurgu yaptığı görülmüştür.

Mahremiyet:

“Çocuğumun fotoğrafını paylaşırken ikilemde kalıyorum.” (SK32)

“Örneğin sınıfta öğrencilerimin etkinlik fotoğraflarını çekilip sosyal medya platformlarında paylaşmak ikilemde kaldığım bir durum.” (SK35)

“İnsanların her anını paylaşması bazen normal bazen ise mahremiyet ihlali gibi geliyor.” (RK2)

“Sınıf içi etkinliği güzel anlatan bir görsel içeriği öğrencinin mahremiyetini sağlama amaçlı dijital ortamda paylaşıp paylaşmama konusunda yaşanan ikilem.” (NK2)

Öğretmenlerin mahremiyet ikilemine yönelik verdikleri yanıtlar öğrencilerin görsellerini paylaşıp paylaşmama yönünde yoğunlaşmıştır. Nitekim SK35 ve NK2 kodlu öğretmenlerin bu konuya vurgu yaptığı görülmüştür. Ancak sosyal medya uygulamalarının albenisi ile insanların ilgisini çektiği bilinen bir gerçektir. Bireylerin hayatlarına dair ne kadar bilgiyi paylaşabilecekleri konusunun bir etik ikilem sorunu olduğu söylenebilir. RK2 kodlu öğretmenin yanıtının bu ikilemi taşıdığı görülmüştür.

Telif hakkı:

“Bir yazılımın lisanssız kullanımı, başkasına ait içeriklerin kullanımı,...” (SK26)

“Bedeli ödenmeyen yazılımı kopyalamak-kullanmak yanlış fakat kurumsal olarak yüksek ücretten kaçınıldığında kullanıyoruz.” (RK3)

“Bir uygulamanın indirilmesinde paralı ve parasız olup olmaması, telif hakkının olup olmaması.” (DK6)

Dijital etiğin boyutları arasında bulunan telif hakkı, öğretmenlerin ifade ettiği dijital etik ikilemlerden biri olmuştur. Öğretmenler yanıtlarında özellikle yazılımların lisanssız kullanılmasına değinmişlerdir. SK26, RK3 ve DK6 kodlu öğretmenlerin yanıtlarında bu dijital etik ikilemin vurgusu yapılmıştır.

İzinsiz kullanım/paylaşım:

“...başkasının izni olmadan yapılan paylaşımlar olabilir.” (SK25)

“Bir konuyu araştırırken bakma ihtiyacı duyarız ancak hazır cevap olması da bir dezavantaj.” (SE6)

“Dijital araçları, uygulamaları kullanırken hazırlanan ders etkinliklerini kullanılmasında bu uygulamalarla izin alıp almama konusunda ikilemde kaldım.” (SE11)

“Bir bilgiyi, bilgisayarda kullanırken yararlanırken hak geçer mi, geçmez mi, telif hakkı kapsamına, kul hakkına girer mi gibi durumlar oluyor.” (DK4)

İnternet ortamlarından elde edilen bilgilerin kullanımı öğretmenlerin yaşadıkları dijital etik ikilemler arasında yer almıştır. SE6, SE11 ve DK4 kodlu öğretmenlerin bilginin izinsiz kullanımına dair yaşadıkları dijital etik ikileme vurgu yaptıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra SK25 kodlu öğretmenin de ifade ettiği gibi başkasına ait bir içeriğin paylaşımı da bu ikilem arasında yer almıştır.

Katılım:

“Paylaşım yaygınlaştırma hususunda” (SK28)

“Fikrime aykırı bir yazı ile karşılaştığımda yorum yazıp yazmamakta ikilemde kalıyorum.” (SK35)

“Çok beğenerek hatta bilgilenererek izlediğim bir video dahi olsa beğeni ya da yorum yapmak ve yapmamak arasında kalıyorum. Hesabıma başka insanların erişmesini istemiyorum. (Hesabım gizli olsa da).” (NK3)

“Bazen sırf komik, eğlenceli olduğu için bir paylaşımı beğenip beğenmemek arasında kalabiliyorum. Çünkü beğeniler de insanları yönlendiriyor ve beni takip eden öğrencilerim, eski öğrencilerim var. Benim yapacağım bir beğeni örnek olmak durumunda, rol model olduğum insanlara karşı olumsuz bir tavır oluşturabilir.” (NK7)

“Olumlu dönüt mü versem sessiz mi kalsam diye ikilemde kalıyorum.” (DK3)

“Popülerliği ve tanınırlığı nedeniyle (Instagram, Facebook...) güvenirliliğini çok da sorgulamadığımız platformlarda bir hesap oluşturma.” (RK8)

Sosyal medyada katılım gösterme öğretmenlerin yaşadıkları dijital etik ikilemler arasında gösterilmiştir. Bu ikilemler arasında en sık yer alan durumun bir paylaşım ya da bir içeriğe yorum yazıp yazmama konusunda olduğu görülmüştür. SK35, NK3 ve DK3 kodlu öğretmenlerin yanıtlarının bu yönde olduğu tespit edilmiştir. NK7 kodlu öğretmenin yaşadığı etik ikilemin öğretmenlik mesleğinin vermiş olduğu sorumluluğa yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Öğrencilerini olumsuz olarak yönlendirebilme endişesinin, sosyal medya kullanımını sınırlandırdığı, öğretmenlik mesleği sorumluluğunun etik anlayışını yönlendirdiği görülmüştür.

Şiddet/Saldırganlık:

“Şiddetin her türlüüne karşı olduğum halde şiddet davranışı gösterenlere şiddet uygulandığında ikilemde kalırım.” (SK30)”

“Bazen ahlâkî (etik) değerlere, toplumsal ve evrensel değerlere ters düşen, toplumu olumsuz etkileyecek örneklerle karşılaştığımda verdiğim tepkileri kontrol etme gereği duyuyorum; çünkü yanlış davranışa başka türden bir yanlış davranışla tepki vermek istemem.” (NK5)

Sosyal medyada yer alan şiddet içerikli paylaşımlar öğretmenlerin yaşadığı dijital etik ikilemler arasında yer almıştır. SK30 ve NK5 kodlu öğretmenlerin belirttiği gibi bu paylaşımlar karşısında gösterdikleri tepkiler konusunda yaşadıkları ikilemler dile getirilmiştir.

Bilgi kirliliği:

“Hasta çocuklar için yardım kampanyaları.” (SK17)

“Asılsız haberler. Yapılan haberlere inanmalı mıyım, inanmamalı mıyım ikilemde kalıyorum.” (SK18)

“Doğruluğundan emin olmadığım içerikleri haber amaçlı paylaşırken ikilemde kalıyorum.” (SK36)

“Daha çok siyasi olaylarda ikilem yaşıyoruz.” (SE8)

“Bildiğim, emin olduğum veya inandığım doğrular üzerine özellikle sosyal medyada yanıltıcı olumlu, olumsuz yaklaşımlar söz konusu.” (SE10)

“Edindiğim bilginin doğruluğuna çok güvenemiyorum.” (RK5)

“Verilen bilgiler ne derece güvenli, bir şeyi tavsiye ederken ne araştırma yapılmış, bilimsel verileri var mı diye endişeleniyorum.” (RK6)

“Özellikle yapay zekâyı kullanırken edinilen bilgilerin doğruluğundan emin olup olmama.” (RK8)

“Gördüğüm bir haberin ya da yardım kampanyasının doğruluğu hakkında şüphe ettiğimden tepki verip vermemekte ya da ihtiyaç sahibi kişilere yardım edip etmemekte tereddüt ediyorum.” (RK11)

“Dijital ortamda ulaştığım bilgilerin doğruluğu konusunda zaman zaman tereddüt ediyorum. Paylaşılan bir haberin ve kampanyanın doğruluğu hakkında şüphe ettiğimde katılım göstermekte tereddüt ediyorum.” (RK12)

Günümüzde dijital ortamların ve dijital uygulamaların bireylere çok miktarda bilgiyi çok hızlı bir şekilde sunduğu bir gerçektir. Ancak bu bilgiler arasından doğruluğu onaylanmış bilgiye ulaşmak ayrı bir beceri olmuştur. Öğretmenlerin yanıtlarından internet ortamlarından sağlanan bilgilerin doğru olup olmadığı konusunda ikilem yaşadıkları tespit edilmiştir. Çalışmamızda yapay zekâ uygulamalarını en sık tercih eden branş olan rehberlik ve psikolojik danışmanlardan RK8 kodlu kullanıcı bu konuda yapay zekâ uygulamalarını hedef göstermiştir. SK17 ve RK11 kodlu öğretmenlerin ise sosyal medya üzerinden yapılan yardım kampanyalarını vurguladığı görülmüştür.

Amaca uygunluk:

“Paylaşımlar ilgili kişi ve ortamlara yönelik olmalıdır.” (SK27)

“Ders sonrası pekiştirme amaçlı öğretici oyunlar oynarken bazı örnekler öğrenci seviyesine uygun olmadığına o sorunları yaşıyorum.” (SK34)

“Öğrenme ve zamanlama konusunda sıkıntı olabiliyor. Öğretici bir içeriğe dâhil olup zamanının yeterli olmadığını düşünebiliyorum ya da öğretici bir içerik gibi görünüp aslında yanıltıcı bilgiler içerdiği olabiliyor.” (NK8)

Öğretmenlerin içerik planlama, zamanı etkili kullanma ve öğrenciye uygun içeriğe ulaşabilme konusunda yaşadıkları kararsızlığı dijital etik ikilemler arasında yer göstermişlerdir. Nitekim SK34 ve NK8 kodlu öğretmenlerin yanıtlarının meslekî anlayıştan kaynaklandığı görülmüştür.

Toplumsal değerlere aykırılık:

“Çocukların bilmediklerini hemen gösterebilmek olumlu (örneğin gaz lambası, kaset, at arabası vb. şeyler) ama sınıfta akıllı tahta kullanırken çıkan, çocukların yaşına uygun olmayan reklam ve görüntüler olumsuz.” (SK22)

“Öğretmek istediğimiz bir konuyu güzel anlatan ya da özetleyen ve aslında herhangi bir olumsuzluğu bulunmayan bir dijital yayının, tüm öğrencilerin kültürel, ailesel yaşamına uygun olup olmayabileceği durumlarda, içeriği kullanıp kullanmama ikilemi.” (NK2)

Öğretmenlerin sınıf ortamında kullanabilecekleri içeriklerin öğrencilere ve ailelerine uygun olup olmama endişesi öğretmenlerin yaşadıkları dijital etik ikilemler arasında yer almıştır. Sonuç olarak SK22 ve NK2 kodlu öğretmenlerin yanıtlarının meslekî kaygı taşıdığı ve bu kaygının öğretmenlerin etik anlayışını etkilediği tespit edilmiştir.

Zaman yönetimi:

“Sürenin farkına varamamak.” (SE3)

“Uygulamaları kullanırken zamanı kullanma, verimli verimsiz kullanma ikilemi yaşıyorum. (SE5)

“Sadece telefonda fazla zaman geçiriyor muyum diye düşünüyorum.” (SE7)

“Gereksiz yere (bazen) vakit geçirmek.” (SE12)

“Hızlı ve ulaşılabilir olmasının yanında sosyal hayattan biraz uzaklaştırmasını olumsuz yönü olarak görüyorum. Kişiler arası etkileşimi azaltıyor.” (SE45)

“Çok fazla vakit geçirmemeye çalışıyorum. Ancak kendimi alamıyorum.” (SE46)

“Araba kullanırken telefonla konuşmak. Uygulamalarda takılıp zaman yönetimi konusunda ayarlama yapamamak.” (SK20)

“Uygulamaları kullanırken bağımlı olma durumu veya ihtiyacım olma durumu arasında ikilemde kalabiliyorum.” (SK37)

“Zaman kontrolü yapamamak” (DK7)

Dijital araçların ve uygulamaların ortaya çıkardığı en yaygın sorun olarak nitelendirilebilecek olan bağımlılık konusu öğretmenlerin de yaşadıkları dijital etik ikilemler arasında yer almıştır. Teknolojinin sağladığı imkânlar ve cezbediciliği bireylere zaman yönetimi konusunda sorun çıkarmaktadır. SE46 kodlu öğretmenin ifadesinden bağımlılık durumunun çaresizliği anlaşılmaktadır.

4.6. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Konusunda Yaşadıkları Etik İkilem Durumunda Sergiledikleri Tutumlar

İlkokul öğretmenlerinin dijital araçları ve ortamları kullanırken yaşadıkları etik ikilem durumunda sergiledikleri davranışlar üzerine verdikleri yanıtlar içerik analizi yöntemi ile incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 14

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik ikilemler karşısında sergiledikleri tutumlar

Kod	Frekans (f)	Kadın	Erkek
Etik Yaklaşım Teması			
Doğru Tutum Kategorisi			
Araştırma yapma	10	SK17, SK18, SK33, SK39, RK5, RK6, RK8	SE2, SE9, NE1
Gizliliği/Güvenliği sağlama	8	SK15, SK32, RK11, RK12, NK2, NK8, DK2	SE11
İzin alma	4	SK35, SK44, RK10	SE11
Eleştirel düşünme	5	SK30, RK4, NK4, NK5	RE1
Doğruya yönelme	12	SK13, SK23, SK24, SK25, SK26, SK44, RK7, RK11, DK7, DK6, DK4	SE8
Toplam	39	32	7
Öz Denetim Kategorisi			
Cihazı/Uygulamayı kapatma, silme	10	SK20, SK21, SK27, SK29, SK31, SK36, SK39	SE5, SE7, SE12
Amaca uygun kullanım	6	SK19, SK22, SK34, SK37, RK2, DK7	
Toplam	16	13	3
Pasif Tepki Kategorisi			
Engelleme	3	SK21, DK5, NK6	
Şikâyet etme	2	RK9, DK5	
Toplam	5	5	0
Etik Olmayan Yaklaşım Teması			
Eksik Bilgi Kategorisi			
Tepkisiz kalma	8	SK35, RK2, NK3, NK5, NK7, DK3	SE10, RE1
Çoğunluğa uyma	2	RK8	DE1
Toplam	10	7	3
Yanlış Tutum Kategorisi			

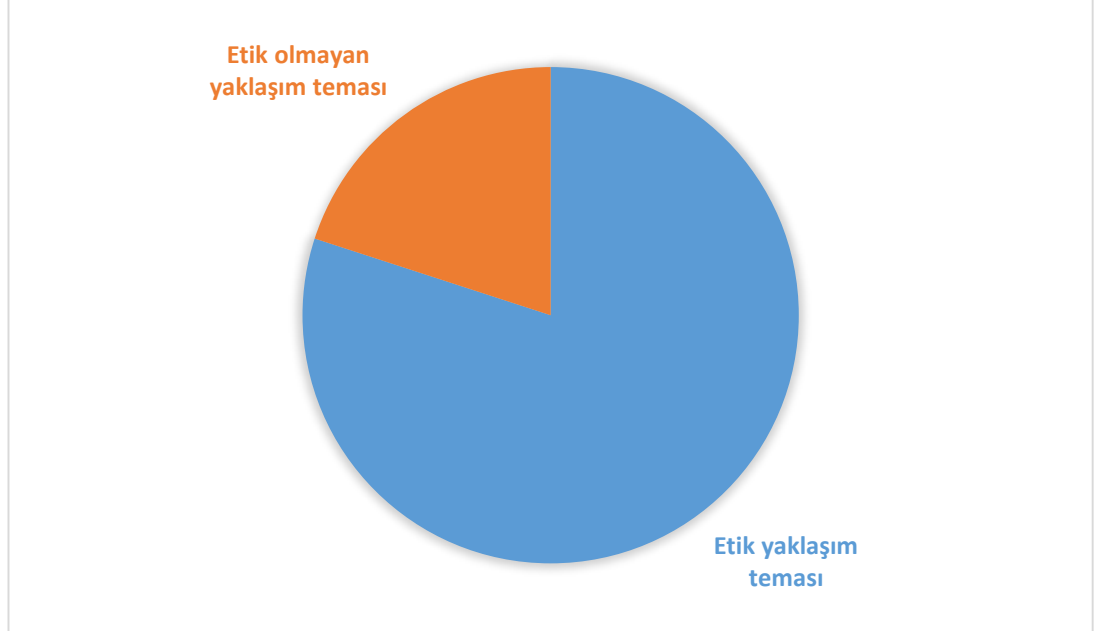
Yanlış davranış	5	RK3	SE1, SE3, SE6, SE46
Toplam	5	1	4

SE4, SK14, SK16, SK28, SK38, SE40, SK41, SK42, SK43, SE45 kodlu katılımcılar soruya yanıt vermemişlerdir. Veriler 63 katılımcının yanıtına dayanmaktadır.

Katılımcıların yanıtlarından elde edilen verilerden iki tema, beş kategori ve on iki kod elde edilmiştir. Oluşan temalara ve kategorilere ait veriler aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

Şekil 13

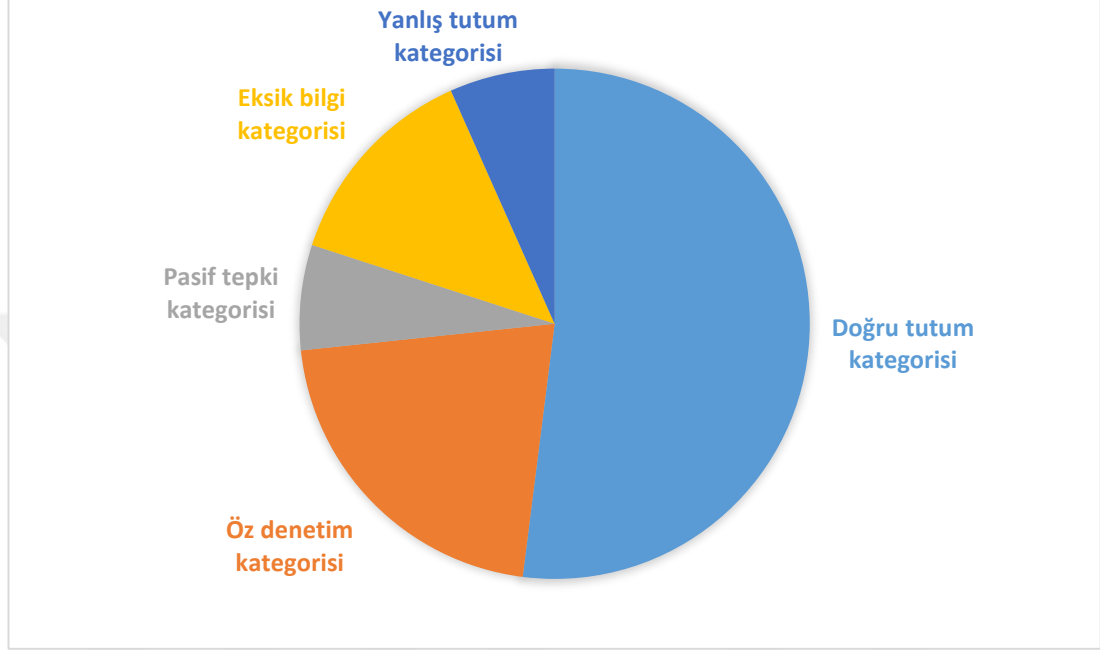
İlkokul öğretmenlerinin dijital etik ikilemler karşısında sergiledikleri tutumlara ait temalar

Öğretmenlerin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken yaşadıkları etik ikilem durumunda tercih ettikleri tutumlara yönelik verdikleri yanıtların etik yaklaşım temasında yığıldığı tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenlerin etik ikilemde kaldıkları durumlarda doğru, faydalı ve iyi davranışa yöneldikleri söylenebilir. Elde edilen yanıtların en fazla doğruya yönelme, araştırma yapma ve cihazı/uygulamayı kapatma, silme kodlarında olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin etik ikilem yaşadıkları durumların daha çok doğru bilgiye ulaşma, gizliliği ve güvenliği sağlama noktasında farklı kaynaklardan araştırma yapma ve doğruluğu sağlamaya yönelik olduğu söylenebilir.

Şekil 14

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik ikilemler karşısında sergiledikleri tutumlara ait kategoriler

Grafiğe göre öğretmenlerin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken yaşadıkları etik ikilem noktasında sergiledikleri tutumlara ait yanıtların büyük oranda doğru tutum kategorisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kategoriye öz denetim kategorisi izlemiştir. Doğru tutum kategorisinde öğretmenlerin davranışları doğru bilgiye ulaşma amacıyla araştırma yapma, gizliliği ve güvenliği sağlama, başkasına ait içeriği kullanma amacıyla izin alma, bir davranışta bulunmadan önce eleştirel düşünme ve doğruya yönelme şeklinde olduğu görülmüştür.

Etik yaklaşım teması (60) doğru tutum (39), öz denetim (16) ve pasif tepki (5) kategorilerinden oluşmaktadır. Doğru tutum kategorisinde araştırma yapma (10), gizliliği/güvenliği sağlama (8), izin alma (4), eleştirel düşünme (5), doğruya yönelme (12) kodları yer almaktadır. Öz denetim kategorisini cihazı/uygulamayı kapatma/silme (10), amaca uygun kullanım (6) kodları oluşturmaktadır. Pasif tepki kategorisinde ise engelleme (3) ve şikâyet etme (2) kodları bulunmaktadır. Etik olmayan yaklaşım teması (15) eksik bilgi (10) ve yanlış tutum (5) kategorilerinden oluşmaktadır. Eksik bilgi kategorisinde tepkisiz kalma (8), çoğunluğa uyma (2); yanlış tutum kategorisinde ise yanlış davranışı sürdürme (5) kodları yer almaktadır. Kodların oluşmasını sağlayan bazı katılımcıların yanıtları aşağıda verilmiştir.

Araştırma yapma:

“Tecrübelerimle kazandığım edinimler sayesinde birkaç farklı kaynaktan araştırma yaparak doğru sonuca ulaşmayı kendime prensip edindim.” (SE2)

“Doğru bilgiye ulaşmak amacıyla bilginin kaynağını ve bilgiyi araştırıyorum.” (SE9)

“Çeşitli kanallardan haberin doğruluğunu teyit etmeye çalışırım.” (SK18)

“Kampanyalarda araştırma yapıyorum güvenirse katılıyorum.” (SK39)

“Farklı kaynaklardan araştırıyorum.” (RK5)

“Birkaç kaynaktan daha araştırma yapıp kıyaslama ya da doğrulama yapıyorum.” (RK6)

“Yapay zekâ araçlarını kullanırken edindiğim bilgileri ise mutlaka diğer bilgi edinme araçlarıyla karşılaştırıyorum.” (RK8)

Araştırma yapma kodu öğretmenlerin yaşadıkları dijital etik ikilemler karşısında sergiledikleri tutumlar arasında yer almıştır. SE2, SE9, SK39 ve RK6 kodlu öğretmenler bilginin veya içeriğin doğruluğundan emin olamadıkları durumlarda araştırma yaptıkları, SK18 ve RK8 kodlu öğretmenler ise farklı kaynaklardan bilgiyi teyit etmeye çalıştıkları yanıtını vermişlerdir.

Gizliliği/Güvenliği sağlama:

“Dijital araçları ve uygulamaları kullanırken, bu uygulama bana ait bilgileri farklı uygulamalarda kullanır mı? Diye düşünüyorsam bu uygulamayı kullanmadan önce gerekli araştırmayı yapar ve güvenlik önlemini alırım.” (SE11)

“Hesabımı gizli tutarak ve tanımadığım kişileri hesabımda tutmayarak paylaşıyorum.” (SK32)

“Dijital araçları ve uygulamaları kullanırken zarar verici uygulamaları kullanmamaya dikkat ediyorum. Sosyal platformlarda da tanımadığım kişileri eklememeye dikkat ediyorum.” (RK12)

“Dijital araçları ve uygulamaları kullanırken ikilemde kaldığım durumlarda her ne kadar konuyu güzel anlatsa da farklı yönleri çekilebilecek ya da öğrencinin farklı simgeleri

hatırlamasına yol açabilecek içerikleri kullanmamaya gayret ediyorum. Öncelikle öğrencinin mahremiyetini ve güvenliğini düşünüyorum.” (NK2)

Öğretmenler gizliliği ve güvenliği sağlamayı dijital etik ikilemde kaldıkları durumlarda sergiledikleri tutumlar arasında göstermişlerdir. Uygulamanın kaynağından emin olamama ya da sahte hesaplarla karşılaşma olasılıklarına karşı SK32 kodlu öğretmen hesabı kapalı tutma, SE11 kodlu öğretmen uygulamanın güvenilirliğini araştırma, RK12 kodlu öğretmen yabancı kullanıcıları eklememe, NK2 kodlu öğretmen güvenliği sağlama yönünde tutum sergilediklerini belirtmişlerdir. NK2 kodlu öğretmenin yanıtının meslekî kaygı taşıdığı görülmüştür.

İzin alma:

“Bu etkinlikleri kullanırken hazırlayan kişiye ulaşabiliyorsam izin alarak kullanmaya çalışırım.” (SE11)

“İkilemde kaldığımda fotoğraf paylaşımı ile ilgili aile izin ya da onay formu vererek ailenin onayını alarak paylaşımda bulunabilirim.” (SK35)

“İzinsiz veri paylaşımı yapmam.” (SK44)

“...Örneğin bir kişinin telefon numarasını izni olmadan asla başka birine iletmem.” (RK10)

Bilgilerin izinsiz kullanılması ikilemine karşı öğretmenlerin tutumları izin alma yönünde olmuştur. Öğretmenler başkasına ait bir görselin paylaşılması, başkası tarafından hazırlanmış bir etkinliğin kullanılması, başkasına ait iletişim bilgilerinin üçüncü bir kişi ile paylaşılması durumlarını örnek göstererek, tutumlarının izin alma yönünde olduğunu vurgulamışlardır. SE11 ve SK35 kodlu öğretmenlerin yanıtlarında yine meslekî kaygının yer aldığı görülmüştür.

Eleştirel düşünme:

“...mantığımla süreci değerlendiririm.” (SK30)

“Reklam içerik paylaşım talebine talep eden kişiye göre karar veriyorum.” (RE1)

“Kendi açımdan düşünmeye çalışırım. Rahatsız olduğum durumu karşı tarafa yaşatmamaya çalışırım.” (RK4)

“Karşı tarafın hakkını gözetecek şekilde davranıyorum.” (NK4)

“...mantıklı bir duruşla düşüncelerimi ifade ediyorum.” (NK5)

Öğretmenlerin katılım gösterme konusunda yaşadıkları etik ikilem karşısında eleştirel düşünme ve karar verme tutumunda bulundukları tespit edilmiştir. RK4 ve NK4 kodlu öğretmenlerin yanıtlarının empati kurmaya yönelik olduğu görülmüştür. SK30 ve NK5 kodlu öğretmenler ise mantık çerçevesinde karar verdiklerini ifade etmişlerdir.

Doğruya yönelme:

“Doğru olanı yapmaya çalışırım.” (SE8)

“İnternet ortamında paylaşılan her şeyin birçok kişiye ulaştığını unutmadan hareket etmeliyiz. Doğru ve yanlış davranışlar arasında ikilemde kalmak zaten yanlış olur. Doğru neyse ona göre davranılmalıdır...” (SK23)

“Doğru davranışı seçerim.” (SK24)

“Dijital araçları ve uygulamaları kullanırken doğru ve yanlış arasında ikilemde kaldığım durumlarda genellikle etik değerlere ve uzun vadeli sonuçlara odaklanarak karar vermeye çalışırım. Kısacası doğru olanı yapmak için bazen daha fazla zaman ve çaba harcarım.” (SK26)

“Ahlâki olanı seçmek.” (DK7)

Öğretmenler dijital araçları kullanırken doğru ve yanlış arasında kaldıklarında doğru davranışı tercihleri arasında göstermişlerdir. SK22 kodlu öğretmenin yanıtında yer aldığı üzere bir paylaşım özellikle takipçi sayısı fazla olan kullanıcılar tarafından paylaşıldığında yayılma hızı ve çapı artmaktadır. Algoritmaların içerikleri takipçisi fazla kullanıcılara öneri olarak sunması bu bireylere toplumsal bir sorumluluk yüklemektedir. Bu sebeple yanlış bilgi, iftira, ötekileştirme, ırkçılık gibi çok sayıda uygunsuz içeriği paylaşmadan önce doğru davranışın ne olduğu konusunda iyi düşünmeleri gerektiği sonucuna ulaşılabilir.

Cihazı/uygulamayı kapatmak/silmek:

“Kimi zaman uygulamayı kapatıp telefonu elimden bırakıyorum.” (SE5)

“Telefonu kullanırken fazla kullanıyor hissi olunca bırakıyorum.” (SE7)

“Uzun süre dijital araçları kullandığımı fark ettiğim an uzaklaşıyorum.” (SK20)

“Uygulamayı kullanmaktan vazgeçerim.” (SK27)

“Uygulamayı kapatıyorum veya siliyorum.” (SK29)

“Bazen uygulamayı siliyorum.” (SK39)

Bağımlılık ikilemi karşısında öğretmenlerin tutumlarının kullandıkları cihazı veya uygulamayı kapatmak veya silmek yönünde olduğu tespit edilmiştir. Etik açıdan bakıldığında bireyin diğer bireylere ve kendisine zarar vermediği sürece kendini bir haktan ya da zevkten mahrum bırakması yanlış olarak nitelendirilebilir. Bu noktada doğru davranışın öz denetim yolu ile sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Dijital araçların ve uygulamaların kullanımında zaman kontrolü sağlamak bireyin kendisini erişim hakkını kullanamamaktan kurtaracaktır.

Amaca uygun kullanım:

“Elektronik cihazları amaca uygun kullanmayı tercih ediyorum. Kişisel gelişim, kültür, sanat ve mesleki gelişimime katkı sağlayacak siteleri takip ediyorum.” (SK22)

“Kullanma durumunda kendimi doğru gördüğüm durumu kullanma durumuna göre yönlendiririm.” (SK37)

“Doğru zamanda ve doğru sürede kullanılırsa faydası çoktur.” (DK7)

Öğretmenlerin bağımlılık ikilemi doğrultusunda verdikleri yanıtlarda karşılaşılan diğer tutum amaca uygun kullanım yönünde olmuştur. Yanıtlar içinde SK22 ve SK37 kodlu öğretmenler amaca uygun kullanımı, DK7 kodlu öğretmen ise zaman kontrolünü vurgulamıştır.

Engelleme:

“...reklam vereni ve video içeriğini engelleme.” (SK21)

“Genellikle Şüpheli bir durum sezinlediğimde sayfayı engelliyorum.” (DK5)

“Yanlış bulduğum bir durum olduğunda engelliyorum.” (NK6)

İnternet ortamlarında karşılaşılan ve güvenlik konusunda ikilem oluşturan içerikler için öğretmenlerin engelleme davranışında bulundukları tespit edilmiştir.

Şikâyet etme:

“Beni rahatsız eden paylaşım ya da etiketlemeleri şikâyet ediyorum.” (RK9)

“Şikâyet ediyorum.” (DK5)

Şikâyet etme, öğretmenlerin internet ortamlarında güvenlik konusunda yaşadıkları ikilem durumunda sergiledikleri diğer bir tutum olmuştur. İçeriği ve sayfayı engellemenin yanı sıra şikâyetle bulunmak durumdan rahatsız olabilecek diğer kullanıcıların da dikkate alındığını göstermektedir.

Tepkisiz kalma:

“Cevap yazmamak ve gülüp geçmek.” (SE10)

“Fikrime aykırı bir yazı ile karşılaştığımda kişinin fikrine saygı duyup tepkisiz kalmayı tercih ediyorum.” (SK35)

“Tartışmalara katılmamayı, herhangi bir fikir beyanında bulunmamayı tercih ediyorum.” (RE1)

“Karışmamayı tercih ediyorum...” (RK2)

“Çoğunlukla beğeni ya da yorum yapmadan geçiyorum.” (NK3)

“...tepki vermiyorum...” (NK5)

“Genelde es geçiyorum.” (DK3)

Sosyal medya ortamlarında bir paylaşım ya da içeriğe yorum yapma konusunda ikilemde kaldıkları durumlarda bazı öğretmenlerin tepkisiz kalmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bir tür katılım hakkını kullanmamayı tercih etme olarak nitelendirilebilecek olan bu davranış, sorumluluk almama olarak da düşünülebilir. Sosyal medya ortamlarını etkili, verimli ve etik değerleri dikkate alarak kullanan bireylerin çoğunlukta olmasının, bu ortamların daha güvenli olması konusunda önemli olduğu düşünülmektedir.

Çoğunluğa uyma:

“Sosyal etki burada önemli oluyor, örneğin sosyal medya hesaplarını kullanırken tedirgin oluyorum fakat toplumun çoğunluğu kullandığı için de kullanmaya devam ediyorum.” (RK8)

Çoğunluğa uyma, öğretmenlerin sosyal medyada güvenlik ikilemine karşı sergiledikleri tutumlar arasında yer almıştır. Bu konuda RK8 kodlu öğretmen çoğunluğun görüşünün kendi davranışı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

Yanlış davranışı sürdürme:

“Bazı derslerde içerik üreten sitelerden, arkadaşlarımızdan kitap veya materyal kopyalıyoruz.” (SE3)

“Doğru davranışa yönelmeye kendimi zorlasam da bazen hatalar da oluyor.” (SE6)

“Açıkçası bir süre ara versem de tekrar bağımlılığa devam ediyorum.” (SE46)

“Bedeli ödenmeyen yazılımı kopyalamak-kullanmak yanlış fakat kurumsal olarak yüksek ücretten kaçınıldığında kullanıyoruz.” (RK3)

Yaşadıkları dijital etik ikilemler karşısında bazı öğretmenler yanlış davranışı sürdürdüklerini belirtmişlerdir. SE3 kodlu öğretmenin bu davranışı izinsiz içerik kullanım ikileminde, SE6 kodlu öğretmenin doğru ve yanlış arasındaki ikilemde, SE46 kodlu öğretmenin bağımlılık ikileminde, RK3 kodlu öğretmenin ise telif hakkı ikileminde sergiledikleri tespit edilmiştir.

4.7. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etiğe İlişkin Görüşleri

İlkokul öğretmenlerinin dijital etiğe yönelik görüşlerine yönelik yanıtlar içerik analizi ile incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 15

İlkokul öğretmenlerinin dijital etiğe yönelik görüşleri

Kod	Frekans (f)	Kadın	Erkek
Dijital Etik Görüş Teması			
Önlemsel Görüş Kategorisi			
Etik tavsiye	25	SK13, SK15, SK19, SK20, SK23, SK27, SK28, SK31, SK36, SK37, SK44, NK4, NK5, DK2, DK4, DK5, DK7, RK3, RK5	SE4, SE8, SE10, SE11, SE12, DE1
Yasal yaptırım/Kısıtlama	9	SK17, SK21, SK39, NK7, RK6, RK7	SE3, SE2, SE11
Toplam	34	25	9
Durumsal Görüş Kategorisi			
Önem vurgulama	17	SK18, SK20, SK22, SK25, SK34, SK35, SK44, NK2, NK3,	SE1,SE2, RE1

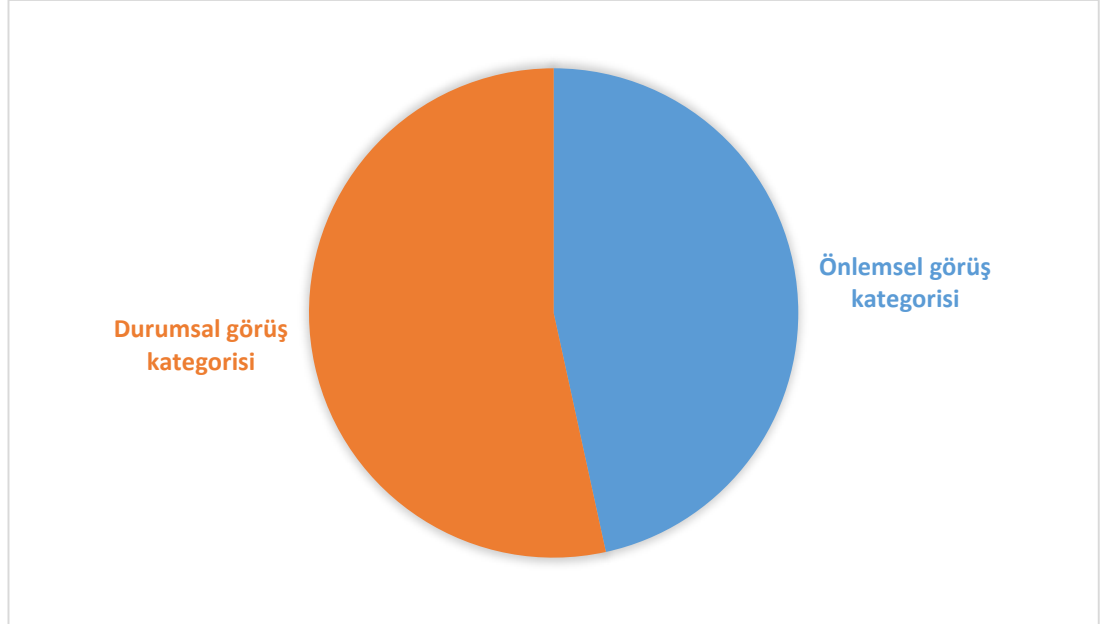
Yanlışı vurgulama	10	NK5, NK8, DK6, RK4, RK10, RK12 SK16, SK22, SK29, SE5, SE6, SE7, SE9 SK32, SK34, SK35
Tanımlama	5	SK26, SK33, NK6, SE40 RK11
Durum analizi	7	SK24, SK30, DK3, NE1 RK2, RK8, RK9
Toplam	39	31 9

SK14, SK38, SK42, SK43, SK41, SE45, SE46 kodlu kullanıcılar soruya yanıt vermemişlerdir. Veriler 66 katılımcının yanıtına dayanmaktadır.

İlkokul öğretmenlerinin dijital etiğe ilişkin görüşlerinden elde edilen veriler içerik analizi ile incelenmiş ve altı kod, iki kategori ve bir tema oluşturulmuştur. Oluşan tema ve kategorilere ait veriler aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

Şekil 15

İlkokul öğretmenlerinin dijital etiğe yönelik görüşlerine ait tema ve kategoriler

Öğretmenlerin dijital etiğe yönelik görüşlerine dair verdikleri yanıtlardan dijital etik görüş temasında önlemler görüş ve durumsal görüş kategorileri oluşmuştur. Öğretmenlerin yanıtları iki kategoride birbirine yakın olmakla birlikte durum ifade eden görüşlerin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Durumsal görüş kategorisinde öğretmenlerin yanıtları günümüzde dijital etiğin bulunduğu nokta, dijital etiğin tanımı ve çerçevesi yönünde olmuştur. Önlemler görüş kategorisinde yer alan etik tavsiye kodu en fazla yanıtın toplandığı kod olmuştur. Önlemler görüş kategorisinde dijital etiğin önemine vurgu yapıldığı, alınması

gereken önlemlerin vurgulandığı, dijital etik değerlerin önemi ve gerekliliği üzerine yoğunlaşıldığı tespit edilmiştir.

Dijital etik görüş teması (73), önlemsel görüş kategorisi (34) ile durumsal görüş kategorisinden (39) oluşturulmuştur. Önlemsel görüş kategorisi etik tavsiye (25) ve yasal yaptırım/kısıtlama (9) kodları; durumsal görüş kategorisi ise önem vurgulama (17), yanlış vurgulama (10), tanımlama (5), durum analizi (7) kodları ile elde edilmiştir. Kodların oluşmasını sağlayan bazı katılımcı yanıtları aşağıda verilmiştir.

Etik tavsiye:

“Toplumun genel ahlâk kurallarına göre yayınlar ve içerikler olmalı, küçük çocuklarla ilgili her türlü yayın çok dikkatli takip edilmeli. Özellikle oyunlar çocuklara çok zarar veriyor.” (SE4)

“Teknoloji kullanımının ilkökul seviyesinden itibaren ders olarak okutulması ve her aileye teknoloji danışmanı (aile hekimi gibi) atanmalı.” (SE10)

“Öğrencilerin sosyal medyada karşılaştığı olumsuz içeriklere karşı rehberlik yapılması yardımcı olabilir.” (SK19)

“Kişisel verilerin korunması ve başkalarının gizlilik haklarına saygı gösterilmesi gerekir. Teknoloji kötü amaçlarla kullanılmamalıdır.” (SK36)

“Gerçek hayatta gösterdiğimiz tüm etik kurallara sanal ortamlarda da uymalıyız. Bu konuda denetleyici kendimiz olmalıyız.” (SK37)

“Dijitalleşen dünyamızda bilgi, haber, paylaşımlar çok hızlı yayılıyor. Bir dakika içinde yüzlerce kişiye ulaşabiliyor. Bu hızın bazı ilkeleri, kuralları olmalı. Özellikle izin, telif, özel hayat ve insanları yanlış yönlendirici bilgiler konusunda önlemler alınmalı, insanlarda farkındalık uyandırılmalı.” (NK4)

“Dijital uygulamalar tarafsız olmalı. Doğru bilgileri vermeli. Kişilere göre hareket etmemeli. Bilgi adı altında gereksiz veriler yüklenmemeli. Hayatı kolaylaştırıp, zaman kaybını önlemeli.” (DK7)

“İnsan olmanın gereği başkalarına saygı göstermektir. Ahlâki açıdan doğru olanın yapılması, bunun herkes tarafından yapılması, yanlışın herkes tarafından durdurulması,

kabullenilmemesi çok önemlidir. Dijital etik, toplumsal etik ile beraber uygulanabilir.”
(RK3)

Öğretmenlerin dijital etiğe yönelik görüşlerine dair verdikleri yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin dijital etiğin önemine ve gerekliliğine yoğunlaştıkları görülmüştür. Yanıtlarda bu bağlamda yapılması gerekenler üzerine tavsiyelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Özellikle SK19 ve SE10 kodlu öğretmenlerin tavsiyelerinin çocuklara odaklandığı görülmüştür. Öğrencilerin, öğretmenlerin yanıtlarında sıkça yer alması, öğretmenlerin dijital etik konusunda öğrencileri ile ilgili bir takım kaygılar taşıdıklarını ortaya koymuştur.

Yasal yaptırım/kısıtlama:

“Kesinlikle öğretmen olarak verdiğim tüm eğitimlerin önüne geçebilecek albenisi çok fazla olan dijital dünyanın ebeveynlerce dikkatli takip edilmesini ve devletin bu konuda güçlü yaptırımlar yapmasını istiyorum.” (SE2)

“Yasalarla etik kurallar korunmalı.” (SE3)

“Dijital etik ihlâl eden gruplar ve kişilerle ilgili gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır.” (SE11)

“Kesinlikle bir çerçevesi, yaptırımları, sözleşmesi olmalı, uygulanmalı.” (SK17)

“Küfür, argo konuşma ve cinsel içerikli video üreticilerine karşı caydırıcı cezalar uygulanmalı.” (SK21)

“...Dijital etiğe yönelik devletin de denetim yapması önemlidir...” (SK35)

“Oldukça ihtiyaç duyulduğu görüşündeyim. Özellikle sosyal platformlarda bir kısıtlama olmalı.” (SK39)

“Sanal olmayan herhangi bir ortamda nasıl davranıyorsak, sanal ortamlarda da aynı tavır içinde olmak gerektiğini düşünüyorum. Bunun kişilik yapısının oturmuş olması ile ilintili olduğu görüşündeyim. O yüzden dijital platformların belli bir yaşa kadar kullanılmaması gerektiği ile ilgili kısıtlamayı doğru buluyorum.” (NK7)

“Kişisel sınırlar korunmalı, bilgilerin izinsiz paylaşımına onay verilmemeli, yasal bir dayanağı olmalı, mağdur olanların mağduriyetinin giderilmesi adına çalışmalar yapılmalı.” (RK7)

Öğretmenlerin yanıtları incelendiğinde yasal yaptırım ve kısıtlamaların dijital etiğe yönelik görüşleri arasında yer aldığı görülmüştür. Dijital etiğin önemine ve gerekliliğine ek olarak bazı öğretmenler bu etik ilkelerin yasalar yolu ile güvenceye alınması gerektiğine dair görüş belirtmişlerdir. SE2 ve NK7 kodlu öğretmenlerin yanıtlarında yine öğrencilerin vurgulandığı tespit edilmiştir.

Önem vurgulama:

“Dijital etiğin herkese öğretilmesi gereken ve uygulamaların insanlara daha faydalı hâle getirilmesi için gereken bir özellik ve tutum olduğunu düşünüyorum.” (SE1)

“Dijitalleşmenin her şey olduğu dönemimizde özellikle iletişim sürecinde doğru davranışları göstermemiz önem taşımaktadır.” (SK20)

“Etik, insan yaşamının her alanında vazgeçilmez bir unsur olmalı. Dijital etik konusunda da hiç kimsenin izni olmadan özel yaşamına dâhil olmayı ya da gereksiz özel yaşam paylaşımlarını, para kazanmayı, cinsellik ve pornografik siteleri doğru bulmuyorum.” (SK22)

“Dijital ortamlarda paylaşılan içeriklerin izinsiz kullanılmaması gerektiğini, paylaşım yapan kişinin mahremiyetinin ve güvenliğinin sağlanması gerektiğini düşünüyorum.” (NK2)

“Kişisel verilerin korunması, gizliliğin sağlanması ve zorbalığın önlenmesi çok önemli.” (DK6)

“...Teknolojiyi kullanmak; iletişimde olduğumuz kişilere, kurumlara kolayca ulaşmamızı sağlayan bir araç. Ancak teknolojinin sunduğu dezavantajlı bir duruma da dönüşmesi, kullanıcıların başka kişilerin kişilik haklarına zarar vermesi, mahremiyetin ihlâli doğabilecek zararlardan. Dikkat edilmesi gereken önemli bir konu.” (RK10)

Dijital etiğe dair önem vurgulama öğretmenlerin dijital etik konusunda belirttikleri diğer bir görüş olmuştur. Yanıtlarda mahremiyetin, yasadışı etkinliklerin, cinsellik barındıran içeriklerin, güvenliğin, gizliliğin ve zorbalığın vurgulandığı tespit edilmiştir. Bu noktada RK10 kodlu öğretmenin dijital teknolojilerin olumlu yönüne vurgu yaparak bu durumu dezavantaja çevirmemek gerektiğinin altını çizdiği görülmüştür. Dijital teknolojilerin hayatımızla iç içe olduğu ve bireylere çok sayıda imkân sağladığı bilinen bir gerçektir. Bu

durumda teknolojinin avantajlarından en doğru ve verimli şekilde yararlanmanın bireylerin kendilerine ve topluma karşı bir görevleri olduğu söylenebilir.

Yanlış vurgulama:

Bazı uygulamaların ahlâk yönünden sakıncalı reklamları, uygunsuz görüntüleri kişinin onayı olmadan ekrana getirmesi bence yanlış.” (SE5)

“Bilgilerin izin alınmadan kullanılmasını sorun olarak görüyorum.” (SE9)

“Yapılmış bir ürünün, sosyal medya hesabının çalınmasını uygun bulmuyorum.” (SK32)

“Yayın hakkına saygı duyulması gereklidir. Emek hırsızlığıyla sıkça karşılaşıyorum ve doğru bulmuyorum.” (SK34)

Yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin dijital etiğe yönelik görüşlerini dijital araçlarda veya uygulamalarda dikkatlerini çeken yanlış davranışlar üzerinden açıklamaya çalıştıkları görülmüştür. SE5 kodlu öğretmen bu konuda uygunsuz içerikleri, SE9 kodlu öğretmen kişisel bilgilerin izinsiz kullanılmasını, SK32 ve SK34 kodlu öğretmenler emek hırsızlığını işaret ederek dijital etiğe yönelik görüşlerini belirtmişleridir.

Tanımlama:

“Dijital teknoloji kullanımında bireylerin ve kurumların sorumluluklarını belirler. Verilerin gizliliği, doğru bilgi paylaşımı, algoritmaların adil kullanımı gibi konularda etik kurallara uymak, dijital dünyayı daha güvenilir ve sürdürülebilir hâle getirir.” (SK26)

“İnternet üzerinden yapılan eylemlerin başkasına zarar vermeden, ahlâki olarak doğru olması, teknolojinin kötüye kullanılmaması olarak açıklayabilirim.” (SK33)

“Dijital etik, toplumsal olarak kabul edilmiş ‘ahlâki kavramların’ dijital dünyada da aynı şekilde uygulanmasıdır. Kötüye kullanılmayan, başkalarına zarar vermeyen teknoloji kullanımıdır.” (NK6)

“Kişilerin haklarının insan hakları ve hukuk kuralları çerçevesinde tüm dijital ortamlarda korunabilmesidir diye düşünüyorum.” (RK11)

Öğretmenlerin dijital etiğe yönelik görüşlerine dair verdikleri yanıtlarda dijital etiğe tanımlar yapıldığı görülmüştür. SK26 kodlu öğretmen sorumluluk konusuna vurgu yaparak sürdürülebilir teknoloji için etik kuralların önemine vurgu yapmıştır. SK33 ve NK6 kodlu öğretmenlerin ahlâk kavramını vurguladığı, RK11 kodlu öğretmenin ise hukuk kurallarına vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Bu noktada öğretmenlerin dijital etiği hem ahlâk hem de hukuk sorunu olarak gördüklerini söylemek mümkündür.

Durum analizi:

“Sosyal medya özellikle amacı dışında kullanılmaktadır. Özellikle çocuklara yönelik çok zararlı içerikler barındırmaktadır... Yaşam koşulları insanları yalnızlaştırıp bireyselleştirdiği sürece şu ana kadar etik bulmadığımız birçok olayı şimdiki gençler maalesef etik bulabiliyor.” (SE7)

“Kontrol altında tutmak zor.” (SK24)

“Ahlâk kuralları her geçen gün ayaklar altında ezilirken, bunun dijital ortamda kontrolsüz bir şekilde devam ederken etikten söz edilemez.” (SK30)

“Günümüz dijital ortamlara ya da cihazlara bağımlı durumda. Denetlenmesi oldukça zor ama bir şekilde bunu mümkün hâle getirmeli.” (NE1)

“Ben hâlâ notlarımı deftere tutan geleneksel bir insanım... Dijital dünyaya alışamadım. İyi yönlerinin alabiliriz bence. Ama negatif yönü çok.” (DK3)

“Dijital etik aslında her insanın bilincine varması gereken bir durum. Bu mecralarda başboşluk var. Kontrol yok. Bu yüzden insanlar her konuda genelde etiğe dikkat etmiyor.” (RK2)

“Özellikle kimliğimizin ‘gizli’ olduğu fikri nedeniyle dijital ortamlarda kimsenin doğru davranmak gibi bir derdinin kalmadığını düşünüyorum... Sadece bu alanda çalışan kişilerin dijital etik noktasında bilinçli davrandığını düşünüyorum; fakat yine de çoğumuzun bu konuda eksik olduğu fikrindeyim.” (RK8)

Durum analizi, öğretmenlerin dijital etiğe yönelik belirttikleri görüşler arasında yer alan diğer bir kod olmuştur. Öğretmenler yanıtlarında dijital etik değerlerin geldiği noktayı işaret etmişlerdir. Görüşlerin tamamına yakınının olumsuzluk vurguladığı dikkat çekmiştir. Yanıtlarda etik değerlerin önemine rağmen bu değerlere dikkat edilmediğinin ve kontrolünün

çok zor olduğunun vurgulandığı görülmüştür. Bu noktada öğretmenlerin dijital etik değerlerin uygulanmasına yönelik bir umutsuzluk içinde oldukları söylenebilir.

4.8. İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Kuralların Uygulanabilirliğine İlişkin Görüşleri

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine ilişkin görüşlerine ait yanıtlar içerik analizi ile ele alınmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Tablo 16

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri

Kod	Frekans (f)	Kadın	Erkek
Dijital Etik Kural Uygulanabilirlik Teması			
Olumlu Görüş Kategorisi			
Uygulanabilir		SK13, NK4	
Toplam	2	2	0
Olumsuz Görüş Kategorisi			
Uygulanamaz	11	SK21, SK35, SK44, NK5, NK6, DK3, DK7	SE1, SE10, SE11, NE1
Uygulanması çok zor	10	SK20, SK29, SK30, SK32, SK39, RK5, RK7, RK8	SE4, RE1
Toplam	21	15	6
Koşullu Görüş Kategorisi			
Yasa	22	SK15, SK16, SK17, SK18, SK22, SK24, SK33, SK37, NK3, NK8, DE1, RK3, RK9, RK2, RK6, RK11, RK12	SE2, SE3, SE6, SE7, SE12
Denetim	5	SK26, SK27, DK5	SE5, SE9
Eğitim	9	SK19, SK26, SK29, NK2, DK6, RK4, RK12	SE8, SE9,
Öz denetim	9	SK23, SK25, SK28, SK37, NK2, NK7, DK2, DK4	SE40
Önlem	5	SK31, SK34, SK36, DK6, RK10	
Toplam	50	40	10

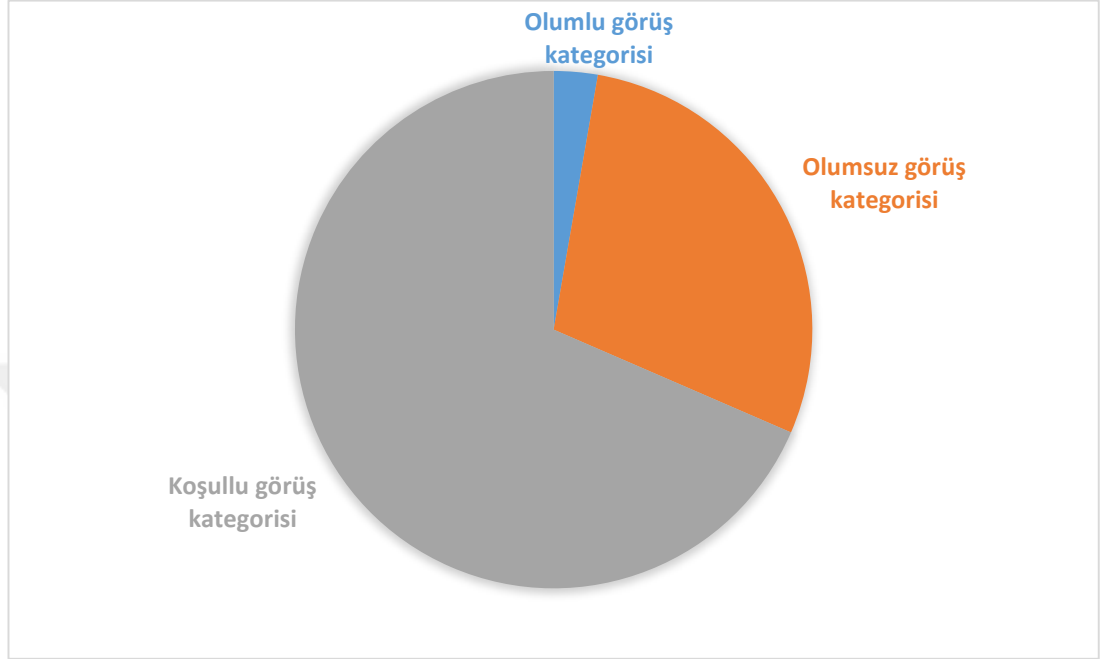
SK14, SK38, SK43, SK42, SK41, SE45, SE46 kodu katılımcılar soruya yanıt vermemiştir.

Veriler 66 katılımcının yanıtına dayanmaktadır.

Katılımcıların yanıtlarını analiz sonuçlarına göre tek tema altında üç kategori ve sekiz kod oluşturulmuştur. Oluşan tema ve kategorilere ait veriler aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 16

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine ilişkin görüşlerine ait tema ve kategoriler

Öğretmenlerin dijital etik değerlerin uygulanabilirliğine yönelik verdikleri yanıtların koşullu görüş kategorisinde yığıldığı tespit edilmiştir. Buna göre öğretmenler dijital etik kuralların yasa, eğitim, denetim, öz denetim ve eğitim gibi şartlara bağlı olarak uygulanabileceğini belirtmişlerdir. Tüm kategoriler içinde yanıtların yasa kodunda sıklığı görülmüştür. Öğretmenler bu noktada dijital etik kuralların yasalar yolu ile uygulanabileceğini vurgulamışlardır. Olumsuz görüş kategorisinde 21 öğretmenin dijital etik değerlerin uygulanamayacağına, dijital ortamların kontrolünün çok zor veya mümkün olmadığına dair görüş belirttikleri dikkat çekmiştir.

Buna göre dijital etik kural uygulanabilirlik teması (71) olumlu görüş (2), Olumsuz görüş (21) ve koşullu görüş (50) kategorilerinden oluşmaktadır. Olumlu görüş kategorisinde uygulanabilir (2); olumsuz görüş kategorisinde uygulanamaz (11), uygulanması çok zor (10) ve koşullu görüş kategorisi yasa (22), denetim (5), eğitim (9), öz denetim (9), önlem (5) kodlarından oluşmaktadır. Kodların oluşmasını sağlayan bazı katılımcı yanıtları aşağıda verilmiştir.

Uygulanabilir:

“Uygulanabilir, uygulanmalıdır.” (SK13)

“Geçen gün Instagram’da kullanılan bir müziğe sınırlama geldiğine şahit oldum. Sanırım artık bu tür telif durumları ile ilgili önlemler alınıyor, bunu çok doğru buluyorum.” (NK4)

Öğretmenlerin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine yönelik görüşleri incelendiğinde yalnızca 2 öğretmenin dijital etik kuralların herhangi bir koşul olmaksızın uygulanabilir olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir. Bu sonucun öğretmenlerin dijital etik değerlerin dikkate alınmadığına dair umutsuzluklarının bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Uygulanamaz:

“...Uygulanabilirlik açısından çok mümkün olmadığını düşünmekle birlikte sosyal ağ düzenlemeleri ile bir nebze önüne geçilebilir.” (SE1)

“Ülkemizde uygulanabileceği kanısında değilim.” (SE10)

“Dijital etik kurallar uygulanabilir değildir. Bu konuda gerekli cezalar yoktur. Dijital araçlar ve uygulamalar insanların birbirine hakaret ettiği, izinsiz bilgilerin kullanıldığı ortamlara dönüşmüştür. Bu konuda insanlara eğitim verilmelidir.” (SE11)

“Çok da uygulanabileceğini düşünmüyorum... Kurallar da çiğnenmeye çok uygun hâle getirilip cezasız kalınca uygulanabilirlik de yok oluyor.” (SK21)

“... Fakat şu anda hayatın içinde etik değerleri yitirmiş o kadar çok insan var ki bu değerleri dijital ortama da yansıtamamaktalar. O yüzden çok pratik bulmuyorum; fakat bu gerekli olduğu gerçeğini değiştirmiyor.” (NK5)

“Uygulanamıyor maalesef. Problemi biliyorum ama çözüm önerim yok.” (DK3)

Elde edilen verilere göre 11 öğretmenin dijital etik kuralların uygulanamayacağına ya da uygulanmasının çok zor olduğuna yönelik görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Bu durumu SE10 kodlu öğretmen ülkemizdeki birey profiline bağlarken, SE11 ve SK21 kodlu öğretmenlerin yasal boşluğa işaret ettiği görülmüştür. NK5 kodlu kullanıcı ise günümüzdeki insan profiline vurgu yapmıştır. Buna bağlı olarak görüşlerin öz denetim ve yasal boşluktan kaynaklandığı söylenebilir.

Uygulanması çok zor:

“Çok zor.” (SE4)

“Çok zor olduğunu düşünüyorum.” (SK29)

“Zor iş.” (SK30)

“Çok geniş bir alan olduğundan kontrolü çok zor. Ciddi olarak ihtiyaç olsa da pek mümkün görünmüyor.” (SK39)

“Uygulanabilirliği açısından mümkün olsa da zorlanılabilen bir konudur. Son zamanlarda maalesef bu durum daha karmaşık ve uygulanması daha da zorlaştığını düşünüyorum.” (RE1)

“Bu insanın doğasıyla ilgili bir sorun. Ülkemizde insanların denetim odağı dışarıdan olduğundan uygulanabilirlik daha zor.” (RK5)

“Dijital dünya büyük bir alan. Ne derece uygulanabilir, hackerlerden ne derece güvenli ortam olabilir, bence oldukça zor.” (RK6)

“Uygulanmasının zaman alacağını düşünüyorum. Kontrol mekanizmalarının oluşturulması zor. (RK7)

“Dijital etik kuralların... teknolojinin de gelişmesiyle birlikte epey zor görünmektedir. Fiziksel kimliklerimizin yanı sıra dijital kimliklerimizle var olduğumuz bu dünyada, yanlış yapmanın caydırıcı bir gücü olmadığı sürece dijital etik konusunda hep eksik kalacağımızı düşünüyorum.” (RK8)

Yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin karamsar bir anlayış taşıdıkları görülmüştür. Bu konuda RK7 ve RK8 kodlu öğretmenlerin yine yasal boşluğa işaret ettikleri tespit edilmiştir. RK5 kodlu kullanıcı ise durumun öz denetimle ilgili olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak incelenen olumsuz görüşlerde öz denetim ve yasal boşluk görüşünün yoğunlaştığı söylenebilir.

Yasa:

“Yasalar düzenlenmeli.” (SE3)

“Yaptırımlar uygulanırsa olabilir.” (SK15)

“Dijital etik kuralların uygulanabilmesi için toplumun ahlâk düzeyi ve adalet anlayışının yüksek olması ve kötü niyetli kullanımların cezalandırılması gerekmektedir.” (SK16)

“Kanuni düzenlemeler ve caydırıcı cezaların olması gerektiğini düşünüyorum.”
(SK18)

“Daha sert cezalarla uygulanabilirliği garanti olabilir. (SK24)

“Yaptırım uygulanırsa kötü sonuçların kısmen de olsa önüne geçebileceğini düşünüyorum.” (SK33)

“... Yapılan onca bilgilendirmelere (kamu spotları, reklamlar, eğitimler vb.) rağmen hâlâ kuralların ihlâli söz konusu. Hafife alınıyor. Kuralların çiğnenmesi hâlinde uygulanacak yaptırımlar (cezalar) daha etkin ve caydırıcı olacaktır.” (NK3)

“Caydırıcı cezaların gelmesi gerektiği düşüncesindeyim.” (NK8)

“Ahlâki ve hukukî kurallara dikkat edildiğinde güzel sonuçlar alınabilir.” (DE1)

Öğretmenlerin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine yönelik verdikleri yanıtların yasa koşuluna bağlı olarak olumlu yönde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre caydırıcı cezalar ve yaptırımlar sayesinde dijital etik kuralların uygulanabileceği belirtilmiştir. DE11 kodlu kullanıcı hukuk kurallarının yanı sıra ahlâk kurallarının bağlayıcılığına da vurgu yapmıştır.

Denetim:

“Dijital uygulamalarda denetleme unsuru işliyor olmalıdır.” (SK27)

“Bunu için sıkı bir denetim olması gerekir.” (NK7)

Yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin denetim konusuna işaret ettikleri görülmüştür. Denetimden ne kastedildiğinin tam olarak belirtilmediği, ancak bir kontrol mekanizması olmasının gerekliliğinin vurgulandığı tespit edilmiştir.

Eğitim:

“Doğru kullanım kuralları öğrenmelidir. Gerekli denetimler yapılmalıdır.” (SE9)

“Farkındalığın artırılması önemli. Dijital okuryazarlık eğitimi yaygınlaştırılabilir.”
(SK19)

“Dijital etik kuralların uygulanabilirliği, bireylerin farkındalığına ve kurumların şeffaf politikalar geliştirmesine bağlıdır. Etkin bir denetim mekanizması, eğitim ve teknolojik alt yapı bu kuralların uygulanmasını kolaylaştırabilir. (SK26)

“Küçük yaştan itibaren ister günlük yaşamda ister dijital ortamda olsun etik değerlerin öğretilmesi gerekli.” (DK6)

Öğretmenlerin yanıtları incelendiğinde eğitimin dijital etik kuralların uygulanabilirliğinde etkili olacağının belirtildiği görülmüştür. Öğretmenlerin diğer kodlarda öğrencilerini dikkate alarak verikleri yanıtlar düşünüldüğünde eğitim kodunu oluşturan sayının yetersiz olduğu dikkat çekmiştir. Bu durumun öğretmenlerin dijital etik konusunda geliştirdikleri karamsar bakış açısı ve günümüz birey profiline olan güvensizlikle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Öz denetim:

“Yaygınlaşan dijitalleşmenin etik ve hukuk açısından sorunlar ortaya çıkardığı örnekler var. Bu konuda hesap verebilirlik kültürü oluşturulmalıdır.” (SK23)

“Uygulamalar açısından kişiler denetlenmediğinden bu kurallara hassasiyet gösterme kişinin anlayışındadır.” (SK28)

“Öncelikle her birey bu konuda bilinçlendirilmelidir. Daha sonra kendini denetleme ve engelleme konusunda istekli olmalıdır.” (SK37)

“... etik kuralların uygulanabilmesinin daha çok kişinin kendi öz saygısına, etik kuralları içselleştirebilmesine, etik değerler konusunda bilgili ve hassas olmasına bağlı olduğunu; bunun resmî kurumlarca takip ve sınırlamasının oldukça zor olduğunu... düşünüyorum.” (NK2)

“... Bunun öncelikle ailede başlaması ve öz denetime dönüşmesi önemli. Tabi ki ebeveynlerin, büyüklerin bu konuda bilinçlenmiş olması önceliğimizdir ki çocuklara bu bilinç aşılanabilsin.” (NK7)

“Herkes sınırını bilmeli, edep, nezaket olmalı, otokontrol olmalı.” (DK4)

Yanıtlar incelendiğinde öğretmenlerin öz denetim konusuna vurgu yaptıkları tespit edilmiştir. İçsel kontrolün dışsal kontrole göre daha etkili bir denetim mekanizması olduğu kuşkusuz bir gerçektir. Bu bağlamda etik değerlerin içselleştirilmesi gerekmektedir.

Değerlerin içselleştirilmesi toplumsal refah açısından çok önemlidir. Öğretmenlerin görüşlerinin bu noktada en etkili denetim mekanizmasına yöneldiği dikkat çekmiştir.

Önlem:

“Gerekli tedbirlerin yeterli ölçüde alınması gerek.” (SK31)

“Dijital etik kurallar ihlâl edildiğinde dolandırıcılık, kişisel verilerin açığa çıkması ve kötü niyetlerle kullanılmasıyla karşı karşıya kalıyoruz. Bu yüzden gizlilik ayarlarının yapılması, güvenli parolaların oluşturulması, güvenli olmayan sitelere girilmemesi çok önemlidir.” (SK36)

“... Herkesin bir durma noktası olmalı. Çok iyi denetlenmeli bu durum.” (DK5)

Öğretmenlerin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine yönelik verdikleri yanıtlarda önlem konusuna değindikleri tespit edilmiştir. Bu noktada SK31 kodlu öğretmen sorumluluğu kurumlara yüklerken, SK36 ve DK5 kodlu kullanıcılar sorumluluğun bireylere düştüğünü belirtmişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

5.1.1. Nicel Bulgulara Ait Tartışma

Araştırmanın problem cümlesi ile ilkökul öğretmenlerinin dijital etik değerlere yönelik tutumları belirlenmeye çalışılmıştır. Nicel verilerden elde edilen bulgulara göre örneklemin dijital etik değerlere yönelik tutumları “çok iyi” olarak belirlenmiştir. Bu sonuç Fidan-Tunç (2022) ile Özbay, Doğan, Yıldız ve Seferoğlu (2021)’nin çalışmalarında ulaştıkları sonuçlar ile benzer niteliktedir.

Öğretmenlerin çağın ihtiyaç duyduğu birey profilini yetiştirirken öğrencilere bir yandan öğretim programları içerisinde yer bulan teknoloji ile ilgili yeterlilikleri kazandırmaya çalışırken diğer yandan günlük yaşamda belirmeye başlayan ve öğrencilerin ihtiyaç duydukları teknoloji kullanım becerilerini doğru bir şekilde kazanmalarına yardımcı oldukları söylenebilir. Bu bağlamda gerek iş yaşamlarında gerekse sosyal yaşamlarında kendini gün geçtikçe hissettiren etik konusunda öğretmenlerin gerekli bilgiye sahip olması önem taşımaktadır. Teknolojik gelişmelerin hızı karşısında oluşan kafa karışıklığı bazı yanlışların ikilem oluşturmaya ya da kanıksanmasına yol açabilmektedir. Bu noktada önemli olan doğru davranış üzerinde karar verebilmek ve bu davranışa yönelebilmektir. Öğretmenlerin dijital etik konusundaki doğru bilgileri ve doğru davranışları hiç kuşkusuz öğrencileri de doğruya yönelme şeklinde etkileyecektir.

Araştırma probleminin alt problemleri arasında öğretmenlerin dijital etik tutumları cinsiyet, yaş, branş ve mesleki kıdem yıllarına göre incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda öğretmenlerin dijital etik tutumlarının yaş, branş ve mesleki kıdem yılı değişkenlerinden etkilenmediği görülmüştür. Söylemez ve Balaman’ın (2015) ön lisans öğrencileri ile yaptıkları çalışmada öğrencilerin bilişim etiği tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir. Bu sonuç araştırmamızın bulguları ile benzer niteliktedir. Ancak Bayraktar’ın (2023) lisans öğrencileri ile yaptığı çalışmasında, yaş değişkeninde, 18-21 yaş gurubunda farklılık tespit ettiği görülmüştür. Bu bağlamda alanyazında yaş değişkenine göre farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Alt problemler arasında yer alan cinsiyet değişkenine göre yapılan analiz sonuçları kadın öğretmenler lehine sonuç vermiştir. Buna göre ilkokulda çalışan kadın öğretmenlerin dijital etik değerlere yönelik tutum seviyeleri, erkek öğretmenlere göre daha yüksektir. Özbay, Doğan, Yıldız ve Seferoğlu (2021) yaptıkları çalışmanın bulgularında erkekler lehine bir sonuca ulaştıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç çalışmamızın sonucu ile farklılık göstermektedir. Bununla birlikte Duymaz (2013), Özdemir (2019), Ceviz (2021), Bayraktar (2023)'in çalışmalarında cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık tespit edilmediği görülmüştür. Çalışmaya ait cinsiyet değişkeni analizlerinde Fidan-Tunç (2022), Söylemez ve Balaman (2015), Köse-Biber ve Biber (2020)'in çalışma sonuçlarının kadınlar lehine anlamlılaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuç çalışmamızın cinsiyet değişkenine göre elde edilen analiz sonuçlarını destekler niteliktedir. Sonuç olarak çalışmamız alanyazından elde edilen çalışmalarla birlikte ele alındığında sonuçların kadınlar lehine, erkekler lehine ve farklılık olmaması şeklinde üç kategoride toplandığı görülmüştür.

5.1.2. Nitel Bulgulara Ait Tartışma

Öğretmenlerin en sık tercih ettikleri dijital araçlar için “diğer” seçeneği bölümünde “etkileşimli tahta” yanıtını veren bir kullanıcı dışında herhangi bir cihaz belirtmemeleri dikkat çekmektedir. Dijital cihazlar söz konusu olduğunda akla ilk gelen cep telefonu, bilgisayar ve tablet olsa da televizyon, akıllı saat, dijital fotoğraf makineleri, oyun konsolları, e-kitap okuyucular da bu sınıflamada yer almaktadır. Ancak verilen yanıtlardan üç dijital aracın öğretmenlerin ihtiyacını karşılamak için yeterli olduğu kanısı oluşmaktadır. Buna göre ilkokul öğretmenlerinin en sık tercih ettiği dijital araçlara ve uygulamalara ait bulgulara bakıldığında en sık tercih edilen dijital aracın telefon (%98,63), en az tercih edilen dijital aracın ise tablet (%10,95) olduğu görülmüştür. We Are Social 2023 Türkiye raporuna göre ülkemizdeki bireylerin %59,2'si mobil cihazlar ile %39,9'u ise bilgisayar aracılığı ile internette zaman geçirmektedir. Telefonlara gün geçtikçe eklenen işlevler düşünüldüğünde vazgeçilmez duruma gelmesi kaçınılmazdır. Telefonlar alışveriş, araştırma, navigasyon, bankacılık işlemleri, seyahat işlemleri, eğitim ve eğlence sektörü gibi hayatın birçok alanı ile ilgili işleve sahiptir. Bireyler bir telefon ile yön bulabilecekleri gibi onu dil öğrenmek için de kullanabilmektedirler. Ayrıca küçük ve taşınması kolay olması da telefonu vazgeçilmez yapan özelliklerinden biridir. TÜİK 2024 araştırmasına göre çocuklarda cep telefonu/akıllı telefon kullanımının %76,1 oranında olduğu belirtilmiştir. Bu oranın 6-10 yaş yani ilkokul seviyesindeki kullanım oranı %66,3 olarak gösterilmiştir. Bu sonuca göre ülkemizdeki çocukların yarısından fazlası cep telefonu/akıllı telefona sahiptir. Yaş grubunun ilkokul seviyelerine kadar inmesi bir erişim fırsatı olarak görülebilse de çocuklarda teknoloji

kullanımı hâlâ tartışma konusudur. Teknoloji eğitiminin eğitim sistemimizdeki tarihi düşünüldüğünde ilkökul öğrencilerinin teknoloji kullanımı eğitimi almış ebeveynlere sahip olması pek muhtemel değildir. Dolayısı ile bu konudaki sorumluluk çoğunlukla okullara ve öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin teknoloji alanındaki birikimlerini arttırmaları mesleki anlamda önem taşımaktadır. Ancak teknolojiyi doğru kullanmak bu birikimler kadar önemlidir. Dolayısı ile teknolojik birikime sahip ve bu birikimi doğruluk ve iyilik ilkeleri doğrultusunda kullanmayı bilen öğretmen, öğrencileri için bir fırsattır.

İlkokul öğretmenlerinin sık tercih ettiği dijital uygulamalar incelendiğinde %93,15 kullanım oranı ile ilk sırada WhatsApp bulunmaktadır. WhatsApp'ın ardından %72,60 kullanım oranı ile Instagram ve %65,75 kullanım oranı ile YouTube gelmektedir. Bu üç uygulamayı kullanım oranlarına göre Facebook ve yapay zekâ uygulamaları takip etmiştir. “Diğer” seçeneği için verilen yanıtlarda ise en çok X (Twitter) yer almaktadır. We Are Social 2024 Türkiye raporuna göre ülkemizde sık tercih edilen bazı uygulamaların kullanım oranları Instagram (%76,7), Facebook (%49,8), YouTube (%77,3)'tür. We Are Social raporunda ülkemizde en çok kullanılan uygulamalar arasında X (%30) oranı ile yer almıştır. 2024küresel verilerine göre ise insanların %16,5'i Instagram ve WhatsApp, %12,8'i ise Facebook kullanıcısıdır. Araştırmamızın sonuçlarında görüldüğü üzere öğretmenlerin en sık tercih ettikleri dijital uygulamalar arasında Instagram ve YouTube da bulunmaktadır. Ancak kullanım oranları küresel verilere göre daha fazladır. TÜİK 2024 verilerine göre ise ülkemizdeki bireylerin %86,2'si WhatsApp, %71,3'ü YouTube ve %65,4'ü ise Instagram uygulamalarını tercih etmektedir. Verilere göre araştırma sonuçları TÜİK verilerine daha yakındır. TÜİK verileri cinsiyete göre incelendiğinde erkeklerin ilk tercihi %89,5 ile WhatsApp uygulamasıdır. Çalışmamızın sonuçlarına göre erkek öğretmenlerin aynı uygulamayı tercih etme oranları %83,33'tür. Erkek öğretmenlerin uygulamayı tercih oranları Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. WhatsApp kadın kullanıcılarının oranı TÜİK verilerinde %82,9, çalışmamızdaki oranı ise %96,36'dır. Kadın öğretmenlerin uygulamayı kullanım oranları Türkiye ortalamasının üzerindedir. TÜİK YouTube verilerine göre ülkemizdeki erkeklerin %74,7'si uygulamayı en sık kullandığı mecralar arasında ikinci sırada göstermiştir. Çalışmamızın sonuçlarına göre erkek öğretmenlerin %66,66'sı YouTube kullanıcısıdır. Bu oran Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Aynı uygulamanın TÜİK verilerindeki kadın oranı %63,9'dur. Çalışmamızdaki kadın öğretmenlerin %65,45'i YouTube'u sıklıkla kullandığını ifade etmiştir. Bu oran Türkiye ortalaması ile yakın değerdedir. Instagram TÜİK verilerinde erkeklerin kullanım oranı %67 olarak belirtilmiştir. Çalışmamızdaki erkek öğretmenlerin %33,33'ü Instagram kullanıcısıdır. Bu oran Türkiye

ortalamasının altında kalmaktadır. Aynı uygulamanın TÜİK kadın kullanıcı oranı %63,9 olarak belirtilmiştir. Çalışmamızdaki kadın öğretmenlerin ise %85,45'i uygulamayı sıklıkla kullandığını ifade etmiştir. Bu oran Türkiye ortalamasının üzerindedir. Buna göre öğretmenlerin sosyal medya mecralarını oldukça aktif kullandıkları söylenebilir. Yapay zekâ ve YouTube kullanım oranları dışında kadın öğretmenlerin erkeklere göre sosyal medya mecralarını daha sık kullandıkları görülmüştür. Sosyal medya uygulamaları sosyalleşmenin dışında birer mikro öğrenme ortamları olarak da görülebilir. Öğretmenlerin birbirleri ile etkinlik örneklerini, mesleki deneyimlerini hızlı ve kolay bir şekilde daha büyük bir grup ile paylaşabilmeleri bu ortamları oldukça kullanışlı kılmaktadır. Sosyal mecraların öğretmenler tarafından kullanım oranlarının fazla olmasının, uygulamaların mikro öğrenme ortamı olması ve kolay paylaşım imkânı sağlamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Çalışmamızın sonuçlarına göre öğretmenlerin dijital etiğin alt boyutları arasında bulunan erişim konusunda iyi durumda olduğu söylenebilir. Ancak bu konudaki tek gösterge sosyal mecraların ve dijital uygulamaların kullanımı değildir. Dijital araç kullanımındaki çeşitlilik ve teknik donanım da erişim boyutunu etkilemektedir. Çalışma sonuçlarına göre ilkökul öğretmenlerinin dijital araç kullanımının çeşitlilik göstermediği söylenebilir.

Araştırmanın odaklandığı diğer bir konu ilkökul öğretmenlerinin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken karşılaştıkları etik ihlallerdir. Elde edilen verilerden on dokuz kod, on kategori ve üç tema oluşturulmuştur. Bireysel haklar temasını oluşturan kategoriler; gizlilik/güvenlik, mülkiyet, istenmeyen içerik şeklindedir. Erişim, siber suç ve zorbalık kategorilerinden ise adalet teması oluşturulmuştur. Son olarak toplumsal iyi oluş teması; doğruluk, nezaket, genel ahlâka aykırılık ve bağımlılık temalarını içermiştir. Yanıtlardan oluşturulan kodlar, temalar ve kategoriler irdelendiğinde ilkökul öğretmenlerinin dikkatini çeken dijital etik sorunların gizlilik/güvenlik ile genel ahlâka aykırı içerik kategorilerinde yoğunlaştığı gözlenmiştir. Öğretmenlerin genel ahlâka aykırı içerik kategorisinde dijital ortamlardaki içeriklerin uygun olmayışından, bireylerin ahlâk anlayışını ve davranışlarını olumsuz etkileme tehlikesinden bahsettikleri, bu içeriklerden rahatsız olduklarını belirttikleri görülmüştür. Katılımcılar gizlilik/güvenlik kategorisinde ise kişisel bilgilerinin, görsellerinin ifşa olmasından, korunmamasından, başkaları tarafından paylaşılmasından endişe duyduklarını dile getirmişlerdir. Görüldüğü üzere dijital ortamların kontrolsüzlüğü, kötü niyetli kullanıcılara sınırsız bir özgürlük sunarken temkinli kullanıcıları alabilecekleri önlemlere rağmen tedirgin etmektedir. Ayrıca öğretmenlerin sık karşılaştığı etik sorunlardan biri olan doğruluk kategorisinde katılımcılar yalan haber, doğruluğu teyit edilmemiş bilgi ve manipülasyon sorunlarına vurgu yapmışlardır. Bu etkenlere bağlı olarak öğretmenler sosyal

ortamlarda hangi siteleri dikkate almaları gerektiği ya da kimleri takip etmeleri gerektiği konusunda tereddüt yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bilindiği üzere dijital ortamlar günümüzde bilgiye, habere ulaşmanın en hızlı yolu olarak görülmektedir. Bu konu, dijital teknolojilerin sağladığı önemli fırsatlardan biri olmasına rağmen, var olan bilgi kirliliğinin kullanıcılarda oluşturduğu ikilem tedbirli kullanıcıları daha fazla araştırma yapmaya yöneltmektedir. Ancak bu tehlikenin farkında olmayan ve yönlendirilmeye açık kullanıcılar yanlış bilgilerin yayılmasına neden olmaktadır. Wardle (2017), kamuoyunu etkilemek için oluşturulan içerikler tek kullanıcıdan çok kullanıcıya doğru bir sisteme dayandığını ve sosyal ağların bunları yayma olasılığı yüksek olan kullanıcıları hedeflediğini belirtmektedir. Kullanıcı kaynağını araştırmadan, akışında gördüğü bir paylaşımı, paylaşan kişiye duyduğu güvene dayanarak paylaşmakta ve bu birbirine güvenen kullanıcılar aracılığıyla silsile halinde devam etmektedir.

En sık karşılaşılan sorunlardan biri olarak tespit edilen istenmeyen içerik kategorisinde katılımcılar reklam konusuna vurgu yapmışlardır. Bir içeriğe ulaşmak için izlenmesi gereken reklamlar, sitelerde sayfaların büyük bölümünü oluşturan reklamlar, uygun olmayan görsel veya görüntü içeren reklamlar öğretmenlerin dikkatini çeken sorunlar olarak tespit edilmiştir. Birey için dikkat dağıtıcı, rahatsızlık verici bir unsur sayılabilecek olan aşırı reklam konusu dijital teknolojiler için bir etik sorun olarak görülmektedir. Bireye istemediği bir görüntünün dayatma yolu ile gösterilmesi veya bireyi görüntüyü izlemeye mecbur bırakma bireyin dijital ortamlardaki tercih hakkına, özgürlüğüne getirilmiş bir kısıtlama olarak düşünülebilir. Nezaket kategorisi irdelendiğinde, katılımcılar bireylerin sosyal ortamlarda birbirlerine karşı kullandıkları olumsuz dili ön plana çıkarmışlardır. Özellikle sahte hesaplarla oluşturulan profillerle kullanıcılar dijital ortamlarda nezaket kurallarını görmezden gelebilmekte, ortamın kendisine istediği gibi konuşabilme özgürlüğü sunduğu yanılgısına düşebilmektedir. Dijital ortamlarda yapılan paylaşımların altında artık sıkça göze çarpan kötü dil içeren yorumlar ilkökul öğretmenlerinin vurguladığı bir etik sorun olmuştur. Benzer bir çalışmada öğretmenlerin sosyal medya ortamlarında karşılaştıkları sorunlar incelenmiş ve farklı branşlarda görev yapan öğretmenlerin cinsel taciz, zorbalık, karalama, mahremiyetin ihlâli, bağımlılık, telif hakları ihlâli ile sık karşılaştıklarının vurgulandığı görülmüştür (Sincar ve Uğurlu, 2012). Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan bir çalışmada ise öğretmenlerin sık karşılaştığı dijital etik ihlallerin zorbalık, telif hakkı ve gizlilik kategorilerinden oluştuğu belirtilmiştir (Öteleş, 2021). Dijital etik değer modeli tasarımı üzerine yapılan bir çalışmada modeli sınamak amacıyla dijital ortamlardan elde edilen örnek olaylar incelenmiş ve zararsızlık (gizlilik, insan hakları, kötüye kullanım,

haksızlıktan kaçınmak, sorumluluk, onur) değerinin en sık ihlâl edilen, özerklik (mahremiyet, yetkinlik, veri mülkiyeti, etkinlik) değerinin ise en az ihlâl edilen değer olduğu vurgulanmıştır (Aslan, 2022).

Mason'un (1986) bilişim etiği üzerine oluşturduğu ilkeler olan gizlilik, doğruluk, mülkiyet, erişilebilirlik (PAPA) konularının günümüzde hâlâ çözülmemiş etik sorunlar olarak yer aldığı; teknolojinin hızı ile bu sorunların genişleyip yayıldığı, toplum içinde kafa karışıklığı ve rahatsızlık oluşturduğu görülmektedir. Nitekim Aslan (2022) alanyazından derlediği yirmi dört dijital etik değeri sistematikleştirerek beş gruptan oluşan bir dijital etik model önerisi hazırlamıştır. Modelde zararsızlık, özerklik, faydalılık, açıklık ve adalet ana değerleri altında “kötüye kullanımın farkındalığı, refahı teşvik etme, iyi olmak, güvenlik, insan hakları, amaca uygunluk” gibi dikkat çeken farklı değerlere yer verilmiştir. Ortaya çıkan bu dijital etik değer çokluğu içinde, yetişkinlerin ahlâki yargılarını oluşturmalarına rağmen dijital teknolojiler konusunda yaşadıkları çelişkiler düşünüldüğünde çocukların bu durumdan daha çok etkilendikleri söylenebilir. Bilinçsiz kullanıcıların çokluğu, yanlış olarak bilinen davranış ve uygulamaların kanıksanmasına ya da çaresiz kalan bireylerin bu yanlış kabullenmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla nesiller arasında iyi ve kötü, doğru ve yanlış ilkelerinin yer değiştirmesi, ahlâki değerlerin de değişime uğraması endişesini oluşturmaktadır. Çalışmamızda katılımcıların yanıtları arasında bu endişenin yer aldığı görülmüştür.

İlkokul öğretmenlerinin sık karşılaştığı dijital etik değer sorunlar ile ilgili yanıtlara bakıldığında, öğretmenlerin dijital etik değer sorunları ifade ederken terimler kullandıkları, dijital etik sorunları ifade etmekte zorlanmadıkları görülmüştür. Buna göre ilkökul öğretmenlerinin dijital etik konusunda bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Sorunların genellikle sosyal medya kullanımı üzerine olması, öğretmenlerin sosyal medya uygulamalarını sık kullandıklarının bir diğer göstergesidir. Yanıtların grup genelinde çeşitlilik göstermesine dayanarak, öğretmenlerin dijital etik değer sorunları geniş bir bakış açısı ile değerlendirdikleri düşünülmektedir. Çalışmanın nicel bölümünde öğretmenlerin dijital etik tutumlarının çok iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde nitel bölümde öğretmenlerin dijital araç kullanımları çeşitlilik göstermese de dijital uygulama kullanım oranlarının iyi olduğu, dijital etik konusunda bilgi sahibi oldukları ve dijital etik sorunlar üzerine geniş bir bakış açısı geliştirdikleri söylenebilir. Bir konuda bilgi sahibi olmanın bireylerin konuya ilişkin farkındalığını ve tutumunu olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

İlkokul öğretmenlerinin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken yaşadıkları ikilemler üzerine verdikleri yanıtlar irdelendiğinde elde edilen kodlardan sekiz kategori ve üç tema oluşturulmuştur. Yanıtların toplumsal iyi oluş temasında (31) yoğunlaştığı görülmüştür. Toplumsal iyi oluş temasında en fazla ikilem oluşturan kategori ise doğruluk (16) ve bağımlılık (11) kategorileridir. Öğretmenlerin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken sık karşılaştığı etik sorunlardan biri olan doğruluk değeri, öğretmenlerde en fazla ikileme yol açan değer olmuştur. Verilen yanıtlardan, öğretmenlerin davranışı gerçekleştirme bağlamında değil, davranışa maruz kalma konusunda ikilem yaşadıkları, bu durumun kaynağının ise özellikle sosyal medya ortamları olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada öğretmenlerin teknoloji kullanımlarının sosyal medya uygulamaları üzerine yoğunlaştığı sonucuna ulaşılabilir. Aynı temada yanıtların bağımlılık konusunda yoğunlaşması, telefon ve özellikle sosyal medya kullanımı üzerinedir. Sosyal medya uygulamalarına akıllı cep telefonları üzerinden erişim sağlamalarının, öğretmenlerin cep telefonlarını en sık tercih ettikleri teknolojik cihaz olarak göstermelerine sebep olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla kullanıcılar farkında olmalarına rağmen, sosyal ortamlardan dolayı ile cep telefonlarından uzak kalamamaktadırlar. Teknolojinin hayatımızın neredeyse bütününe uyum sağlaması dijital cihazları ve uygulamaları kullanmayı kaçınılmaz hâle getirmektedir. Nitekim Veliz (2011) bir platformun baskın hâle geldiğinde insanlardan onu kullanmamalarını istemenin toplumda katılımcı olmaktan uzak durmalarını istemekle aynı olduğunu, Facebook ve Google gibi platformların kaçınılmaz olduğundan çevrimiçi olabilen bireylerin bunlardan uzak kalamayacağını vurgulamıştır. Bağımlılık söz konusu olduğunda, günlük ihtiyaçların büyük bölümünün cep telefonları üzerinden uygulamalar aracılığı ile giderildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Her türlü alışverişin; sağlık, eğitim gibi alanlardaki iş ve işlemlerin, sosyalleşme ve eğlence ihtiyaçlarının evden karşılanabilmesi teknolojik cihazların özellikle akıllı cep telefonlarının gün içinde uzun süre kullanılmasına sebep olabilmektedir. Bu konudaki önemli nokta teknolojiye harcanan zamanın eğlence ve ihtiyaç oranlarının kontrolünün kaybedilmemesidir.

İlkokul öğretmenlerinin en fazla ikilemde kaldıkları diğer tema bireysel haklar (25) temasıdır. Bu temada yanıtların gizlilik/güvenlik kategorisinde kişisel bilgilerin, görsellerin paylaşılması ve kaynağı bilinmeyen uygulamalar üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Yanıtlar, kullanıcıların dijital araçlardan ve uygulamalardan zarar görme ve başkasına zarar verme endişesi taşımaktadır. Adalet temasında (12) ise katılımcıların erişim kategorisinde (7), sosyal medya ortamlarında aktif olma konusunda ikilem yaşadıkları görülmüştür.

Yaşanan ikilemin gizlilik veya güvenlik endişesinin yanı sıra katılımcı olma konusunda yaşanan çekingenlikten kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

İlkokul öğretmenlerinin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken doğru ve yanlış davranış arasında kaldıkları durumlarda ne tür davranışlar sergiledikleri üzerine elde edilen yanıtların analizi sonucunda, yanıtların etik yaklaşım temasında (60) yoğunlaştığı tespit edilmiştir. On katılımcının analiz dışı kaldığı ve atmış üç katılımcının yanıtlarına dayanarak ulaşılan sonuçlarda, atmış doğru davranış koduna ulaşılmıştır. Beş katılımcı farkında olmalarına rağmen yanlış davranışı sürdürdüğünü belirtmiştir. On katılımcının ise bilgi eksikliğinden kaynaklandığı düşünülen davranışlar sergilediği görülmüştür. Kodların frekans değerlerine göre beş öğretmen yanlış davranışı, iki öğretmen çoğunluğa uymayı, sekiz öğretmen tepkisiz kalmayı tercih etmiştir. Kodlara göre atmış üç katılımcının kırk sekizinin dijital araçları ve uygulamaları kullanırken etik değerleri dikkate aldığı görülmüştür. Bu değerlere göre ilkökul öğretmenlerinin dijital araçları ve uygulamaları etik değerleri dikkate alarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Bu sonuç, araştırmanın nicel sonuçlarını destekler niteliktedir.

Etik yaklaşım temasında elde edilen sonuca göre öğretmenlerin yaşadıkları ikilem sonucunda davranışlarını doğru yönlendirebildikleri anlaşılmıştır. Yanıtlar, katılımcıların kendi güvenliklerini, gizliliklerini ve doğru bilgiye ulaşma amaçlarını taşımakla birlikte; dijital araç ve uygulamaları kullanırken öğrencilerinin ve diğer bireylerin iyiliğini düşünerek hareket ettiklerini de göstermiştir. Mısırlı ve Kuzu (2019), lisans öğrencileri ile etik ikilemler üzerine yaptıkları çalışmada, katılımcıların kendi menfaatleri doğrultusunda hareket ettiklerini, çıkarlarını etik ilkelerin önünde tuttuklarını dile getirmişlerdir. İki çalışma arasındaki bu farkın öğretmenlerin mesleki deneyimlerinden ve rol model olma ilkesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcıların dijital teknolojileri kullanırken karşılaştıkları etik sorunlar ile etik ikilemler konusunda sıklıkla belirttikleri gizlilik, güvenlik ve doğruluk değerleri; etik ikilem yaşadıklarında verdikleri tepkilerde de görülmektedir. Yanıtlar en fazla; doğruya yönelme, araştırma yapma ve gizliliği/güvenliği sağlama kodlarında yoğunlaşmaktadır. Analiz sonuçlarına dayanarak katılımcıların dijital araç ve uygulamaları kullanırken en sık karşılaştıkları etik sorunların bazı etik ikilemlere yol açtığı ve davranışlarının bu ikilemler ile baş edebilme yönünde olduğu söylenebilir.

Eksik bilgi temasında öğretmenlerin sosyal ortamlarda yaşanan etkileşim durumuna tepkisiz kalmayı tercih ettikleri görülmüştür. Ancak sosyal mecralarda hesap sahibi olmak sorumluluk almayı gerektirmektedir. Bu mecralarda etik bakış açısını koruyan doğru kullanıcıların çoğunlukta olması; doğru bilgilerin yayılması, sanal nezaketin yerleşmesi, dijital ortamların güvenli alanlar olabilmesi için önemlidir. Dolayısı ile etik tutum düzeyi yüksek kullanıcıların bu sorumluluğu alması gerekmektedir. Nitekim katılımcılar arasında doğru tutuma, dijital ortamlardaki çoğunluğa bakarak karar verdiğini belirten öğretmenler bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bireylerin doğru yönlendirilmesi, doğru kullanıcıların çoğunlukta olması ile ilişkilendirilebilir.

İlkokul öğretmenlerinin dijital etiğe ilişkin görüşleri incelenmiş ve katılımcıların yanıtlarından dört kod başlığı altında yetmiş üç görüşe ulaşılmıştır. Tek temada toplanan kodlar iki kategoriye ayrılmıştır. Önlemsel kategori; tavsiye, yaptırım, engelleme, kısıtlama doğrultusunda verilen yanıtlardan oluşan kodlar aracılığıyla oluşturulmuştur. Durumsal kategoride ise durum analizi yapan, durumun öneminden ve gerekliliğinden bahseden, yanlış davranışlara odaklanan görüşler ilgili kodlara yerleştirilmiştir. Elde edilen kodların her iki kategoride de birbirine yakın dağılım gösterdiği görülmüştür. Önlemsel görüş kategorisinde etik tavsiye kodu, durumsal kategoride ise önem vurgulama kodunun ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Etik tavsiye kodunda; doğru davranışlar, etik farkındalık, etik tutum, kurulara ve topluma düşen sorumluluklar konularının öne çıktığı görülmüştür. Önem vurgulama kodunda ise dijital etiğin ve gizlilik, güvenlik, mülkiyet gibi bazı alt boyutlarının önemi vurgulanmıştır. Bu kodların dışında öne çıkan yanlış vurgulama kategorisinde özellikle sosyal medya uygulamalarındaki yanlış davranışlar sıkça belirtilmiştir. Yine yasal yaptırım/kısıtlama kategorisinde, katılımcıların yanıtları sosyal medya platformlarının denetimlerinin sıklaştırılması ve etik ilkeleri göz ardı eden kullanıcılara yasal yaptırımlar uygulanması konusunda yoğunlaşmıştır. Kısıtlama konusunda çocuklara vurgu yapıldığı görülmüştür. Durum analizi kodunda katılımcılar dijital dünyadaki mevcut sorunları dile getirmişlerdir. Tanımlama kodunda ise katılımcıların dijital etiğe çerçeve çizdikleri ve tanımlama yaptıkları görülmüştür.

Dijital etiğe ilişkin yanıtlar incelendiğinde özellikle sınıf öğretmenlerinin çocuklar konusunda endişe yaşadığı anlaşılmaktadır. Çocukların uygunsuz içeriklere maruz kalması, dijital oyunlar ve dijital cihazlarda geçirilen zamanın ve etkileşime girilen içeriklerin kontrolsüzlüğünün çocuklara oldukça zarar verdiği görüşü öne çıkmaktadır. Bu konuda katılımcıların ailelere teknoloji danışmanı atanması, okullarda teknoloji üzerine rehberlik yapılması gibi önerilerinin olduğu görülmektedir. Dolayısı ile bu görevin öncelikle sınıf

öğretmenine ve rehberlik ve psikolojik danışmanlara düştüğü söylenebilir. Bununla birlikte sosyal medya uygulamaları ile bazı sitelerin kayıt esnasında yaş veya doğum tarihi sorması, uygun yaşta olmayan kullanıcılarının kayıt yapamaması bilinmektedir. Ancak sahte hesaplarla veya anne babaların henüz doğmadan önce çocukları için açmış oldukları hesaplarla, çocuklar bu uygulamaları kullanabilmektedir. Önü alınamayan bu durumda yapılması gereken çocuklara bu ortamlarda gizliliği ve güvenliği nasıl sağlayacaklarını öğretmektir. Fakat devletler, kurum ve kuruluşlar yasalar yolu ile birtakım yaptırımlara gitse de dijital etiğin bir öz denetim sorunu olduğu söylenebilir.

İlkokul öğretmenlerinin dijital etik kuralların uygulanabilirliğine ilişkin görüşleri incelenmiş ve yanıtlardan bir tema, üç kategori, sekiz kod elde edilmiştir. Uygulanabilir kodu; dijital etik ilkelerin uygulanabilir, uygulanmalı sözcükleri; uygulanması çok zor kodu zorluk, güçlük bildiren sözcükler ve uygulanamaz kodu dijital etik kuralların uygulanmasının mümkün olmadığını belirten ifadeler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Yasa kodu ceza, yaptırım, hukukî dayanak, yasak, kısıtlama, ceza bildiren ifadeler; denetim kodu denetleme bildiren ifadeler, eğitim kodu bilgilendirme, eğitim, bilinçlendirme bildiren ifadelerle elde edilmiştir. Öz denetim, otokontrol, içsel denetim, doğru davranışa yönlendiren ifadelerden öz denetim kodu; tedbir içeren ifadelerden ise önlem kodu oluşturulmuştur. Oluşturulan kodlar uygulamaya bakış açısına göre kategorilere ayrılmıştır.

Kategoriler incelendiğinde en fazla yanıtın, koşullu görüş kategorisinde olduğu görülmüştür. Buna göre katılımcılar bir koşula bağlı olarak dijital etik kuralların uygulanabileceğini, dijital ortamlardaki kontrolsüz duruma az da olsa çözüm olabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcıların yanıtları ceza kodunda yoğunlaşmıştır. Yirmi iki katılımcı yasaların ve caydırıcı cezaların dijital etik kuralların uygulanabilirliğine katkı sağlayacağını belirtmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı bünyesinde 2020 yılında dijital bağımlılık ve siber suçlarla mücadele için SİBERAY projesi başlatılmıştır. Projeye ait web sayfasında siber suçlar, dijital bağımlılık, sosyal medya kullanımı, ebeveynler ve öğretmenler için çeşitli dokümanlar bulunmaktadır. Ayrıca projede yer alan görevliler sahada da eğitimler vermekte ve farkındalık faaliyetlerinde bulunmaktadır. Yine Jandarma Genel Komutanlığı Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2019 yılında bu alanda oluşturulmuş bir diğer kurumdur. Ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 10. Bölümü (Bilişim Alanında Suçlar) sanal dolandırıcılık, siber saldırı, veri güvenliği, bilişim araçlarının suç amaçlı kullanılması suçlarını içermektedir (TCK, 2004). Ülkemizde dijital ortamların kullanımı konusunda oluşturulmuş resmî kurumların ve

yasaların varlığına rağmen, dijital etik konusunda atılan adımlarda tatminsizlik görülmektedir. Öğretmenlerin de bu konudaki görüşleri, yasaların yetersiz olduğu, cezaların caydırıcı olmadığı yönünde olmuştur.

Öğretmenlerin yanıtlarının yoğunlaştığı diğer kod eğitim olmuştur. Özellikle çocukların ve ebeveynlerin bu konuda eğitim alması gerektiği vurgulanmıştır. Kamu spotları, reklamlar, okullar bu eğitimin odak noktası olarak gösterilmiştir. Eğitimlerin yaş fark etmeksizin verilmesi gerektiği üzerinde durulmuş, çocuklukta verilecek dijital etik eğitiminin gerekliliği vurgulanmıştır.

Öz denetim kodu incelendiğinde, dijital etik kuralların uygulanabilirliğinin insanların içsel denetimlerine bağlı olduğu, refah bir dijital yaşam için bireylerin kendi kendini kontrol edebilmelerinin önemli olduğu belirtilmiştir. Yanıtlar arasında ülkemizde bu durumun pek mümkün olmadığı, kontrolün dışarıya bağımlı olduğu görüşleri de yer almıştır. Bu durumun ancak eğitim yoluyla aşılabileceği, bu konuda görevin ailelere ve okullara düştüğü ifade edilmiştir. Bireylerin kendi kendini dijital dünyanın zararlı etkilerinden koruyabilmeleri, dijital ortamlarda bulunurken diğer bireylerin haklarını dikkate alarak eylemde bulunmaları öz denetim kodu içinde yer almıştır.

Önlem kodunda katılımcıların özellikle tedbir sözcüğüne vurgu yaptıkları, bu tedbirlerin devletler, bilişim şirketleri aracılığıyla yapılabileceğini belirttikleri; ancak bu tedbirlerin neler olduğu konusunda açıklama yapamadıkları görülmüştür.

Diğer kategorilere bakıldığında iki katılımcının dijital etik kuralların uygulanabileceği yönünde olumlu görüş belirttiği tespit edilmiştir. On katılımcı dijital etik kuralları uygulamanın çok zor olduğunu belirtmiştir. Dayanak olarak, içsel denetimin olmadığı, cezaların yaptırım gücünün olmadığı, yasaların yetersiz olduğu, ahlâki değerlerin değiştiği, ahlâki değerlerin göz ardı edildiği görüşleri öne çıkmıştır. On bir katılımcının ise dijital etik kuralların uygulanmasının mümkün olmadığı, uygulanamadığı yönünde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Dijital etik kuralların uygulanamama sebebi olarak yine denetim ve cezaların yetersizliği, yasalardaki boşluk, eğitimsizlik, öz disiplinin gelişmemiş olması, ahlâki değerlerin değişmesi ve göz ardı edilmesi işaret edilmiştir.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın nicel bulguları ilkökul öğretmenlerinin dijital etik değerlere yönelik tutumlarının “çok iyi “olduğunu göstermiştir. Ancak teknolojinin ilerleme hızı ile sosyal yapıdaki değerlerin değişme veya yerleşme hızı arasındaki fark düşünüldüğünde dijital etik konusu önemini korumaya devam etmektedir. Bu bağlamda gelecek nesilleri yetiştirecek

olan öğretmenler oldukça önemli bir unsurdur. Dijital etik değerlerin yeni nesillere aktarılması ve yerleştirilmesi büyük oranda okulların dolayısı ile öğretmenlerin görevidir. Bu noktada öğretmenlere ve öğretmen adaylarına verilecek teknoloji eğitimleri ile teknolojik materyal desteğinin etkili olabileceği düşünülmektedir. 2023-2024 eğitim öğretim yılında İzmir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün il genelinde başlattığı, bütün öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin katıldığı teknoloji kullanımı üzerine düzenlenen hizmet içi eğitim faaliyeti, teknoloji eğitiminde güzel bir örnek oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra okullara görevlendirilen bilişim teknolojileri rehber öğretmen sayılarının -okullarda etkileşimli tahta olmasına bakılmaksızın- artırılması alınabilecek önlemler arasında görülebilir.

Araştırmanın nitel boyutu öğretmenlerin dijital uygulamalar konusunda ülke çapında ve küresel çapta ortalamayı geçmiş olsa da veriler dijital araçlar konusunda desteğe ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Teknoloji kullanımının geniş bakış açısı ile ele alınması, teknik donanımına sahip olunması, yeniliklerin takip edilmesi öğretmenlik mesleğinde altı çizilmesi gereken konulardır. Çocukların daha doğmadan dijital ortamlarda bir kimliğe sahip olması ve doğduğu andan itibaren teknolojiye maruz kalması, onların dijital ortamlar ve cihazlardaki becerilerini geliştirmektedir. Bu noktada öğretmenlerin yapması gereken çocuklara yetiştirmek değil, onlardan önde olmaktır. Ayrıca mevcut öğretim programlarında teknolojik becerilere ve etik teknoloji kullanımına çok az yer verildiği görülmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli incelendiğinde ise teknoloji özelinde ayrıca tema veya öğrenme alanlarına yer verilse de içeriklerin temel seviyede ve yetersiz kaldığı görülmektedir. Toplumdaki sosyal değişim ve dönüşümün en önemli unsuru olan eğitim kurumlarının izlediği programların çağın ihtiyaç duyduğu birey özelliklerini dikkatle takip etmesi gerekmektedir. Günümüzde değerlerin, ihtiyaç duyulan beceri ve yeteneklerin hızlı bir dönüşüm geçirdiği gerçeğine dayanarak öğretim programlarındaki güncellemeler oldukça önem taşımaktadır. Bu bağlamda öğretim programları küresel çapta yaşanan güncel gelişmeleri takip etmeli, gerektikçe güncelleştirilmeli, bu güncellemelerde millî öğelerin yanı sıra küresel birey nitelikleri de dikkate alınmalıdır. Öğretmen eğitimleri de bu yönde yoğunluk kazanmalı ve öğretmenlerin bir sonraki nesle rehberlik edecek şekilde donanım kazanmaları sağlanmalıdır.

Çalışmamız geniş bir yaş ve mesleki kıdem yılı gurubunu kapsamaktadır. Ancak sonuçlar yaş ve mesleki kıdem yılına göre dijital etik tutumun değişmediğini göstermektedir. Aralarında kuşak farkı olan öğretmenlerin dijital etik tutumlarının aynı seviyede olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarında tespit ettiğimiz, öğretmenlerin dijital araç ve uygulamalar konusunda çeşitlilik göstermeyen tutumları, teknolojik eğitimlerin süreklilik

göstermesi gerektiğine bir işarettir. Okulların, toplumun gelişimindeki rolü düşünüldüğünde; öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının teknolojik alandaki gelişmeler konusunda bilgilendirilmeleri, teknolojik becerilerini geliştirme konusunda teşvik edilmeleri oldukça önemlidir.

Bu çalışma İzmir ili, Buca ilçesinde ilkokulda görev öğretmenlerini kapsamaktadır. Bu konuda daha geniş bir örneklem üzerinde çalışma yapılabilir. Teknoloji kullanımı birçok değişken içermektedir. Dolayısı ile öğretmenlerin dijital etik tutumları farklı değişkenler bağlamında incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Adorno, T. W. (2012). *Ahlak felsefesinin sorunları*. (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Alper, Ö. M. (2015). İslâm felsefesinde ‘altın çağ’ın başlangıcı: İbn Sînâ ve felsefesi. B. A. Çetinkaya (Ed.), *Doğu’dan Batı’ya düşüncenin serüveni İslâm düşüncesinin altın çağı içinde* (s. 877-902). İnsan Yayınları.
- Akman-Kadıoğlu, E. (2019). *Design, development and implementation of an information security and cyber ethics course for pre-service teachers: a design-based research* (Doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Altıparmak, İ. B. ve Durakoğlu A. (2018). Sartre’in sunduğu etik modele göre “Oda” öyküsünün analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (56), 57-66. <https://dergipark.org.tr/en/pub/dpusbe/issue/36761/365232> adresinden erişilmiştir.
- Arıkan, Y. D. ve Duymaz, S. H. (2014). Gerçek yaşam durum senaryolarıyla bilişim etiği ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 318-337. <https://doi.org/10.12984/eed.55518>
- Arslan, K. (2021). *E-öğrenme ortamlarında yeşil alan teknolojisi ile tasarlanan eğitim videolarının bilişim etiği dersi üzerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Yakındoğu Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Aster, V. E. (2005). *İlk Çağ ve Orta Çağ felsefe tarihi*. (V. Okur, Çev.). İm Yayın Tasarım.
- Atayman, V. (2005). *Etik*. Donkişot Yayınları.
- Aydın-Çakır, A ve Türkeş-Kılıç, S. (2021). Bilimsel çalışmalarda karma yöntem nasıl kullanılır? *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42(1), Ö1-Ö15. <https://doi.org/10.30794/pausbed.802568>

- Aydoğdu, F. (2022). *Bilişim etiği konusunda geliştirilen bilgisayar destekli öğretim materyalinin ortaöğretim öğrencilerinin etik olmayan bilgisayar kullanım düzeylerine etkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Badiou, A. (2013). *Etik kötülük kavrayışı üzerine bir deneme*. (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern etik*. (A. Türker, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Bayrakdar, M. (2015). Nietzsche. B. A. Çetinkaya (Ed.), *Doğu'dan Batı'ya düşüncenin serüveni Yeniçağ düşüncesi içinde* (s. 561-582). İnsan Yayınları.
- Bayraktar, N. (2023). *Mason modeline göre oluşturulan bilişim etiği ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması* (Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Bayraktaroğlu, H. C. ve Özcan, Z. (2019). Nikhomakhos'a etik bağlamında Aristoteles'in erdem etiği. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 277-296. <https://dergipark.org.tr/en/pub/uluifd/issue/55016/536022> adresinden erişilmiştir.
- Beauchamp, T. L. (2003). The nature of applied ethics. R. G. Frey ve C. H. Wellman (Ed.), *A companion to applied ethics* içinde (s. 1-16). Blackwell Publishing.
- Belsey, A. ve Chadwick, R. (2000). *Medya ve gazetecilikte etik sorunlar*. (N. Türkoğlu, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M. ve Rumble, M. (2010). Defining 21st century skills. <http://www.atc21s.org/> adresinden erişilmiştir.
- Bozok, Z., Geniş, E. ve Avcu, Y. E. (2020). Özel yetenekli öğrencilerde bilişim etiği öğretimine yönelik bir dijital oyun geliştirilmesi ve uygulanması. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(1), 36-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uebt/issue/53891/711168> adresinden erişilmiştir.
- Brian, B. (2022). *Etik 101*. (S. Aktuyun, Çev.). Say Yayınları.
- Bynum, T. W. (2001). Computer ethics its birth and its future. *Ethics and Information Technology*, 3(2), 109-112. <https://doi.org/10.1023/A:1011893925319>

- Can, M. (2018). Objektivist etik ya da rasyonel bencillik ahlakı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(4), 2287-2299. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisosbil/issue/42066/501071> adresinden erişilmiştir.
- Capurro, R. (2009). Digital ethics, 2009 global forum on civilization and peace. <http://www.capurro.de/korea.html> adresinden erişilmiştir.
- Carda, K. B. (2022). Dijital dünya için dijital etik. <https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/dijital-dunya-icin-dijital-etik> adresinden erişilmiştir.
- Ceviz, M. (2021). *Ortaokul Öğrencilerinin bilişim etiği tutumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. Paradigma yayınları.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe tarihi Thales'ten Baudrillard'a*. Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016a). *İlkçağ felsefesi*. Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016b). *On yedinci yüzyıl felsefesi*. Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016c). *Uygulamalı etik*. Say Yayınları
- Cevizci, A. (2017). *Aydınlanma felsefesi*. Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2021). *Etik- ahlak felsefesi*. Say Yayınları.
- Çakmak, M. (2021). Skolastik felsefede ahlâkın insan doğası ve tanrı ile ilişkisi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(44), 355-379. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.985830>
- Çelik, B. ve Gündoğdu, K. (2019). Bilişim etiği değerlerine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 20(2), 335- 350. <https://doi.org/10.12984/egeefd.590560>
- Çelikkol, S. (2023). Fârâbî'nin ahlâk felsefesi: En yüksek iyi ve onu gerçekleştirmenin amacı. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(1), 65-80. <https://doi.org/10.30627/cuilah.1252967>

- Çetinkıran Balcı, E. (2017). Erdemli bir siyasetin olanaklılığı üzerine: Aristoteles ve Machiavelli’de etik siyaset ilişkisi. *Arkhe-Logos Felsefe Dergisi*, 3, 45-68. <http://arkhelogos.com/journal/25> adresinden erişilmiştir.
- Çüçen, A. K. (2015). Orta Çağ felsefesi. B. A. Çetinkaya (Ed.), *Doğu’dan Batı’ya düşüncenin serüveni Antikçağ Yunan & Ortaçağ düşüncesi* içinde (s. 555-626). İnsan Yayınları.
- Demiraslan-Çevik, Y. ve Çoban, T. (2016). Dijital mülkiyet ve siber etik konularının öğrenilmesinde test etkisi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 3(1), 84-99. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sdujes/issue/20865/223887> adresinden erişilmiştir.
- Demiraslan-Çevik, Y., Tepgeç, M., Mumcu, F., Somyürek, S. ve Dağhan, G. (2020). Bilişim etiğiyle ilgili karar verme sisteminin çeşitli yöntemlerle kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 10(2), 526-548. <https://doi.org/10.17943/etku.715980>
- Descartes, R. (1989). *Ahlâk üzerine mektuplar*. (M. Karasan, Çev.). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Dewey, J. (2020). *Okul ve toplum*. (C. Eriş, Çev.). Gece Kitaplığı.
- Duymaz, H. S. (2013). *Ortaokul öğrencilerine yönelik “bilişim etiği öğretim programı” uygulaması* (Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Eco, U., Fedriga, R. (Ed.). (2020). *Felsefe tarihi 2: Hellenizmden Augustinus’a*. (L. Tonguç Basmacı, Çev.). Alfa Basım Yayım.
- Eğri, M. (2024). *Üniversite öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeyleri ile bilişim etiği tutumları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> adresinden erişilmiştir.

- Elçiçek M. (2022). Çevrimiçi ortamlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bilişim etiğine yönelik imge ve algıları: Bir metafor analizi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 205-223. <https://doi.org/10.47495/okufbed.1042317>
- Elmas, M. F. (2022). Platon'un etik ve politik düzensizliği çevreleyen varlık anlayışı. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21(2), 468-494. <https://doi.org/10.20981/kaygi.1177020>
- Ersoy, A. (2019). Ahlâk felsefesi/etik. H. F. Odabaşı ve Ş. Ozan Leymun (Ed.), *Bilişim etiği ve güvenliği* içinde (s. 3-25). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Esen, D. (2020). Teleolojik ve deontolojik kuram bağlamında işletmelerin etik çalışmalarının analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (1), 296-320. <https://doi.org/10.37679/trta.1208094>
- European Commision, (2018). *Key Competences For Lifelong Learning*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Education and Culture Executive Agency, (2018). Eurydice, Avrupa'daki Okullarda Dijital Eğitim, *Publications Office of the European Union*. <https://data.europa.eu/doi/10.2797/10633> adresinden erişilmiştir.
- European Union, (2008). *Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi*. <https://europa.eu/europass/tr/europass-araclari/avrupa-yeterlilikler-cercevesi> adresinden erişilmiştir.
- Fadel, C. (2008). *21st Century Skills: How Can You Prepare Students For The New Global Economy*. Paris: OECD & CISCO. <https://www.oecd.org/site/educeri21st/40756908.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Fidan Tunç, N. (2022). *Öğretmen adaylarının dijital etik tutumları ile çok kültürlü okuryazarlık tutumlarının incelenmesi* (Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Fidan, M. (2015). Bilişim etiği boyutlarına göre bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı kazanımlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1641-1654. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/316312> adresinden erişilmiştir.

- Gardner, H ve Davis, K. (2013). *The app generation*. Yale University Press.
- Gökalp, N. (2010). *Duygu ve etik*. Ebabil Yayınları.
- Gökberk, M. (2010). *Felsefe tarihi*. Remzi Kitabevi.
- Gökçearslan, Ş., Günbatar, S. M. ve Berikan, B. (2015). Ortaokul öğrencilerinde bilişim etiği: gerçek yaşam durumu senaryolarıyla bir değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 254- 273. <https://doi.org/10.12984/eed.75260>
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2008). *Felsefe sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Güler, S. (2021). Üniversitelerde dijital etiğin imkânı üzerine bir sorgulama. *TRT Akademi Dergisi*, 6(12), 514-534. <https://doi.org/10.37679/trta.905595>
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Hançerlioğlu, O. (1978). *Felsefe ansiklopedisi cilt 4*. Remzi Kitabevi.
- Hegel, G. W. F. (2019). *Felsefe tarihi 2. Cilt-Platon'dan Ortaçağ felsefesine*. (D. B. Kılınç, Çev.). NotaBene Yayınları.
- Hoven, J. V. (2015). Ethics for the Digital Age: Where Are the Moral Spaces. H. Werthner, ve F. Harmelen (Ed.), *Informatics in the future* içinde (s. 65-77). SpringerOpen
- ISTE, (2019). The ISTE Standards. <https://iste.org/> adresinden erişilmiştir.
- James, C. vd. (2009). *Young people, ethics, and the new digital media a synthesis from the goodplay Project*. MIT Press.
- Kagan, S. (2018). *Normative ethics*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Kant, I. (2002). *Ahlâk metafiziğinin temellendirilmesi*. (İ. Kuçuradi, Çev.). Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kara, E. (2023). Karma araştırma yönteminin teorik olarak ve örnek araştırmalarla incelenmesi. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 73-90. <https://doi.org/10.31006/gipad.1310518>

- Karagözoğlu, H. (2006). “Homo Homini Lupus”: Thomas Hobbes’un ahlâk felsefesi üzerine. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31, 215-242. <https://doi.org/10.15370/muifd.29995>
- Kıranlı-Güngör, S. ve Yıldırım, Y. (2014). Bilişim teknolojileri rehber öğretmenlerinin bilgisayar etiğine ilişkin görüşleri. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 23-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jcer/issue/18616/196512>
- Kierkegaard, S. (2020). *Ya/ya da*. (N. Beier, Çev.). Alfa Basım Yayım.
- Konuk, T. (2023). *Bilişim etiği öğretiminde oyunlaştırma tabanlı uygulanabilir bir öğrenme ortamının öğretmen eğitiminde etkililiğinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Köse-Biber, S. ve Biber, M. (2020). Ortaokul öğrencileri ile meslek lisesi öğrencilerinde bilişim etiği. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama Dergisi*, 10(2), 504-525. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etku/issue/56568/701357> adresinden erişilmiştir.
- Küçükalp, D. (2007). Erdem etiği. A. Cevizci (Ed.), *Felsefe ansiklopedisi cilt 5* içinde (s. 627-631). Ebabil Yayıncılık.
- Küçükvardar, M. ve Aslan, A. (2021). Dijitalleşmenin ekonomik, teknolojik, toplumsal ve etik etkilerinin uluslararası raporlar üzerinden analizi. *Intermedia International e-Journal*, 8(14), 21-38. <https://10.21645/intermedia.2021.99>
- Luke, A. (2018). Digital ethics now. *Language and Literacy*, 20(3), 185-198. <https://doi.org/10.20360/langandlit29416>
- Mason, R. O. (1986). Four ethical issues of the information age. *MIS Quarterly*, 10(1), 5- 12. <https://doi.org/10.2307/248873>
- May, L., Delston ve J. B. (2012). *Applied ethics: A multicultural approach*. Routledge.
- MEB. (1973). *Millî Eğitim Temel Kanunu*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2012). *Fatih Projesi*. <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.

- MEB. (2018a). *Hayat bilgisi dersi öğretim programı*. Ankara. <https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2018b). *2023 Eğitim Vizyonu*. https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2023_E%C4%9Fitim%20Vizyonu.pdf adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara. <https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> adresinden erişilmiştir.
- MEB. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları ortak metni*. <https://tymm.meb.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Mesleki Yeterlilik Kurumu, (2015). *Türkiye yeterlilikler çerçevesi*. Ankara.
- Mısırlı, Ö. ve Kuzu, A. (2019). Öğretmen adaylarının sosyal medya etiğine ilişkin görüşlerinin etik ikilem senaryolarıyla incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 1-15. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.555129>
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. SAGE Publications.
- Mill, J. S. (2017). *Faydacılık*. (G. Murteza, Çev). Pinhan Yayıncılık.
- Müller, V. C. (2022). The history of digital ethics. C. Veliz (Ed.), *Oxford handbook of digital ethics* içinde (s. 3-19). Oxford University Press.
- Ozan, Ş. (2018). *Bilişim etiği dersinin incelenmesi: öğretmen adayları ile bir durum çalışması* (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Ozan, Ş., Kurt, A. A. ve Odabaşı, H. F. (2014). Mason'un bilişim etiği boyutları altında Vikipedi'nin incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 5(3), 52-75. <https://doi.org/10.17569/tojq.53569>
- Ozan-Leymun, Ş. ve Odabaşı, H. F. (2019). Bilişim etiğinin tarihçesi. H. F. Odabaşı ve Ş. Ozan-Leymun (Ed.). *Bilişim etiği ve güvenliği* içinde (s. 53-65). Nobel Akademik Yayıncılık.

- Öteleş, F. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital etik kavramına ilişkin görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Özbay, Ö., Doğan, U., Yıldız, E. ve Seferoğlu, S. S. (2021). Öğretmen adaylarının dijital etik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *TRT Akademi Dergisi*, 6(12), 494-513. <https://doi.org/10.37679/trta.913015>
- Özcan, N. (2021). Dijital etik üzerine nitel bir araştırma. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 9(25), 89-105. <https://doi.org/10.52528/genclikarastirmalari.1004342>
- Özdemir, S. (2019). *Lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Özdemir, S. M. (2011). Toplumsal değişme ve küreselleşme bağlamında eğitim ve eğitim programları: Kavramsal bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 85-110. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59498/855234> adresinden erişilmiştir.
- Özlem, D. (2004). *Etik-ahlak felsefesi*. İnkılap Yayınları.
- Özturan, H. (2015). Fârâbî ve ahlâk. B. A. Çetinkaya (Ed.), *Doğu'dan Batı'ya düşüncenin serüveni İslâm düşüncesinin altın çağı içinde* (s. 741-751). İnsan Yayınları.
- Partnership For 21st Century Skills Ohio Department of Education, (2016). Partnership For 21st Skills-Core Content Integration. Washington. https://www.marietta.edu/sites/default/files/documents/21st_century_skills_standards_book_2.pdf adresinden erişilmiştir.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe giriş*. (V. Atayman ve G. Sezer, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Platon, (2005). *Kriton*. (F. Öktem ve C. Türkkân, Çev.). Kabalcı Yayınevi.
- Rand, A. (2012). *Bencilliğin erdemi*. (N. Kandemir, Çev.). Plato Film Yayınları.
- Robinson, D. and Garratt, C. (2013). *Introducing ethics a graphic guide*. Icon Books.

- Russel, B. (1999). *Eğitim üzerine*. (N. Bezel, Çev.). Say Yayınları.
- Russel, B. (2020). *Batı felsefesi tarihi I. Cilt: İlk Çağ felsefesi*. (A. Fethi, Çev.). Alfa Basım Yayım.
- Sartre, J. P. (1985). *Varoluşçuluk*. (A. Bezirci, Çev.). Say Yayınları.
- Sayre-McCord, G. (2023). Metaethics. E.N. Zalta & U. Nodelman (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/entries/metaethics/> adresinden erişilmiştir.
- Schopenhauer, A. (2021). *Mutlu olma sanatı*. (Ş. Sunar, Çev.). Can Yayınları.
- Sincar, M. ve Uğurlu, C. T. (2012). Öğretmenlerin forum sayfalarında karşılaştıkları etik sorunlar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 737-758. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/24238/256942>
- Singer, P. (2011). *Practical ethics*. Cambridge University Press.
- Solomon, R. C. ve Higgins, K. M. (2013). *Felsefenin kısa tarihi*. (M. Topal, Çev.). İletişim Yayınları.
- Söylemez, M. ve Balaman, F. (2015). Bilişimin etik olarak kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 115-128. <https://doi.org/10.17755/esosder.83736>
- Şeşen, E. (2021). Waldo Zamanı'na bilgi teknolojileri ve dijital etik açısından bakmak. *Library, Archive and Museum Research Journal*, 2(2), 83- 92. <https://doi.org/10.29228/lamre.51407>
- Tekin, F. (2020). Modern etik karşıtı bir düşünür olarak Zygmunt Bauman ve postmodern etik anlayışı. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(13), 39-74. <https://doi.org/10.25306/skad.802615>
- Tekin, G. (2024). *Pandemi döneminde acil uzaktan eğitimde bilişim etiğine ilişkin bilişim teknolojileri öğretmenlerinin algıları* (Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişilmiştir.
- Timuçin, A. (2011). *Gençler için felsefe tarihi*. Bulut Yayın Dağıtım.

- Tofan, L. (2023). *Dijital animasyonların öğrencilerin bilişim etiği algıları üzerindeki etkisinin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden erişilmiştir.
- Toffler, A. (1970). *Future shock*. Bantam Books.
- Topakkaya, A. (2009). Stoa etiğinin temel kavramları. *Felsefe Dünyası*. (49), 56-68. <https://dergipark.org.tr/en/pub/felsefedunyasi/issue/58318/852669> adresinden erişilmiştir.
- Tuğcu, T. (2003). *Batı felsefesi tarihi*. Alesta Yayınları.
- TÜİK. (2024). Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2024-53492) adresinden erişilmiştir.
- Türel, Y. K., Şimşek, A., Şengül Vautier, C. G., Şimşek, E. ve Kızıltepe, F. (2023). 21. *Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/11153521_21.yy_becerileri_ve_degerlere_yonelik_arastirma_raporu.pdf adresinden erişilmiştir.
- Türer, C. (2017). *Ahlâktan felsefeye felsefeden ahlâka*. Dergâh Yayınları.
- Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Resmî Gazete, 25611, 12 Ekim 2004. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> adresinden erişilmiştir.
- Türkben, Y. (2015). Descartes'in ahlâk ve mutluluk anlayışı. B. A. Çetinkaya (Ed.), *Doğu'dan Batı'ya düşüncenin serüveni Yeniçağ düşüncesi içinde* (s. 53-62). İnsan Yayınları.
- Véliz, C. (2021). Privacy and digital ethics after the pandemic. *Nature Electronics*, (4), 10-11. <https://www.nature.com/articles/s41928-020-00536-y> adresinden erişilmiştir.
- Warburton, N. (2020). *Felsefenin kısa tarihi*. (G. Ateşoğlu, Çev.). Alfa Basım Yayım.
- Wardle, C. (2017). Fake news. It's complicated. <https://firstdraftnews.org/articles/fake-news-complicated/> adresinden edinilmiştir.

Warren, J. (2020). Epikourosçuluk. U. Eco ve R. Fedriga (Ed.), *Felsefe tarihi 2: Hellenizmden Augustinus'a* içinde (s. 15-24). (L. Tonguç Basmacı, Çev.). Alfa Basım Yayım.

We Are Social. (2023). Digital 2023: Turkey. <https://datareportal.com/reports/digital-2023-turkey> adresinden erişilmiştir.

We Are Social. (2024). Digital 2024: Turkey. <https://datareportal.com/reports/digital-2024-turkey> adresinden erişilmiştir.

Yazar, İ. ve Bayın, A. (2023). Etik ve dijital etik üzerine yapılan çalışmalara analitik bir yaklaşım. *YENİSEY Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(2), 81-102. <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.73128>

Yılmaz, A. (2009). Felsefenin sunduğu bir imkân olarak uygulamalı etik. *Muhafazakâr Düşünce*, 5(19), 67-78. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/55642/762097> adresinden erişilmiştir.

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Ayşegül BAYIN		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Sınıf Öğretmenliği		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Çukurova Üniversitesi	Sınıf Öğretmenliği	2009
Tez Başlığı	İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. İlyas YAZAR		
Akademik Eserler			
Yazar, İ ve Bayın, A. (2023). Etik ve dijital etik üzerine yapılan çalışmalara analitik bir yaklaşım. <i>Yenisey Dil ve Edebiyat Dergisi</i> , 4(2), 81-102. http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.73128			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
YÖK, Ulakbilim, Dergipark, ResearchGate			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			

EK 2. Uygulama İzinleri

ETİK İZİN

HİZMETE ÖZEL

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : E-87347630-659-1202447

15.11.2024

Konu : Etik Kurul Kararı Doç.Dr.İlyas YAZAR,
Ayşegül BAYIN

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 07.11.2024 tarihli 1193469 sayılı yazısı.

İlgide kayıtlı yazınız ile bildirilen başvuru, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 13.11.2024 tarihli toplantısında değerlendirilmiş ve toplantıda alınan 6 sayılı karar ile Doç.Dr.İlyas YAZAR ile Ayşegül BAYIN tarafından yapılacak olan "İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı çalışmanın etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiş olup, alınan karar Makamımızca onaylanmıştır.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Bayram YILMAZ
Rektör

Ek: Karar (1 Sayfa)

OKUL İZİNLERİ

Ali Rıza Efendi İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714382

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Ali Rıza Efendi İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Ahmet Kutsi Tecer İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714305

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Ahmet Kutsi Tecer İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Dirayet Süren İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714537

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Dirayet Süren İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

Çamlık Şehit Hüseyin Tolga Hepgöl İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714456

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Çamlık Şehit Hüseyin Tolga Hepgöl İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

23 Nisan İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714421

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: 23 Nisan İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzininin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

Sabri Kolçak İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714663

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Sabri Kolçak İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Recep Ersayın İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714641

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Recep Ersayın İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için <https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula> bağlantısını kullanınız.

Necip Fazıl Kısakürek İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714625

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Necip Fazıl Kısakürek İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

İrfan Nadir İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714561

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: İrfan Nadir İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için <https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula> bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Süleyman Bilgen İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714703

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmacının Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmacının Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Süleyman Bilgen İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzininin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmacının Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaiznleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Şerif Tikveşli İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714728

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Şerif Tikveşli İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Şehit Astsubay Ümit Başaran İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714844

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İnelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Şehit Astsubay Ümit Başaran İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Tuğsavul İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714887

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Tuğsavul İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

Vali Rahmi Bey İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 714969

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Vali Rahmi Bey İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

Kaynaklar Zeki Püskülcü İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 715046

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Kaynaklar Zeki Püskülcü İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

Akşemsettin İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 715931

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Akşemsettin İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

Ali Kuşçu İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 716187

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Ali Kuşçu İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

30 Ağustos İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 717146

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: 30 Ağustos İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülide yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için <https://arastirmaiznleri.meb.gov.tr/belge-dogrula> bağlantısını kullanınız.

Buca Tütün İhracatçıları Birliği İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 976555

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Buca Tütün İhracatçıları Birliği İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzninin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzninin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için 'https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

Akıncılar Şehit Atilla Erarslan İlkokulu Müdürlüğüne

Başvuru No: MEB.TT.2024.006490

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatının Kurum Kodu: 717446

T.C. Kimlik No:

Adı Soyadı: AYŞEGÜL BAYIN

Araştırmanın Adı: İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

Araştırmanın Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Araştırmanın Örneklem / Çalışma Grubu: Öğretmen

Uygulama Yapılacak MEB Teşkilatı: Akıncılar Şehit Atilla Erarslan İlkokulu

Uygulama Yapılacak Birim: İlkokul

Uygulama Yapılacak İl: İZMİR

Veri Toplama Aracının Başlığı: Dijital Etik Tutum Ölçeği, Dijital Etik Tutum Görüşme Formu

Araştırma Uygulama İzininin Kabul Tarihi: 11.12.2024

Araştırmanın Uygulama İzininin Bitiş Tarihi: 11.12.2025

Yukarıda kimliği yazılı araştırmacı "Araştırma Uygulama İzinleri Genelgesine (2024/41)" göre belirtilen kapsamda araştırmasını yapmayı taahhüt etmiştir. Araştırmacının bilgi ve belgelerinin uygunluğu kontrol edilmiş olup araştırma uygulama izni İZMİR İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından onaylanmıştır.

NOT: Okul/kurum yöneticileri tarafından "Araştırma Uygulama İzni" belgesinin ve veri toplama araçlarının (araçlardaki maddelerinin) modülde yer alan belge ve araçlarla aynı olduğu kontrol edilmelidir. Belgeler aynı olmadığı durumda araştırma uygulama izni verilmeyecektir.

* Başvuru detayını görüntülemek ve belgeyi doğrulamak için '<https://arastirmaizinleri.meb.gov.tr/belge-dogrula>' bağlantısını kullanınız.

- Araştırma Uygulama İzinleri Başvuru ve Değerlendirme Sistemi -

ÖLÇME ARAÇLARININ UYGULANMA İZİNLERİ

25.09.2024 22:52

Kota kullanımınız

2.3% of

1,955.1M

2.3%

Klasörler

Son Güncelleme:

Çar, 10:49 pm

(E-posta Kontrolü Yap)

- Gelen Kutusu (56)

Drafts

Sent

Trash

Archive

Deleted Items

Junk E-mail

Dokuz Eylül Üniversitesi E-Posta Servisi

Görüntülenen Klasör: Gelen Kutusu

[Mesaj Yaz](#)
[Adresler](#)
[Klasörler](#)
[Seçenekler](#)
[Ara](#)
[Yardım](#)

[Takvim](#)

Oturumu

Kapat

SquirrelMail

Mesaj Listesi |

Okunmamış |

Sil

Önceki

Sonraki

İlet

Ekli Olarak İlet

Cevap Yaz

Tümüne Cevap Yaz

Konu:

Re: "Dijital Etik Tutum Ölçeği" Kullanım İzni

Gönderen:

nazenin FIDAN

Tarih:

25 Eylül 2024, Çarşamba, 8:09 pm

Alıcı:

Öncelik:

Normal

Seçenekler:

[Tüm Başlıkları Göster](#)
[Yazdırılabilir Şekilde Göster](#)
[Bunu dosya olarak indir](#)

Merhaba, Aysegül hanım, Dijital Etik Tutum Ölçeği, sınıf öğretmenleri ve diğer tüm öğretmen adayları, öğretmenler, yetişkinler için kullanılabilir. Yüksek lisans tezinizde kullanabilirsiniz. İyi çalışmalar.

25 Eylül 2024 Çarşamba tarihinde < > yazdı:

> Nazenin hocam merhaba, ben İzmir'den Aysegül BAYIN.

> Dokuz Eylül Üniversitesi, Sınıf Öğretmenliği Yüksek Lisans öğrencisiyim.

> "İlkokul Öğretmenlerinin Dijital Etik Değerlere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi" başlıklı tez çalışmam için, "Dijital Etik Tutum Ölçeği"nize

> ihtiyaç duymaktayım. Ölçeğinizi, çalışma grubuma için uygun olması halinde, kullanmak istiyorum. Konu ile ilgili dönüşlerinizi bekliyorum.

> İyi çalışmalar dilerim.

>

>

Ekli dosyalar:

untitled-[2].html

1.3 KB

[text/html]

İndir

Görüntüle

lose.php?mailbox=INBOX&startMessage=16